

S.

Acc

1847
FRIDERICI WILHELMI PESTEL

BREVIS EXPOSITIO

REIPUBLICÆ BATAVÆ.

IN

USUM AUDITORUM.

LUGDUNI BATAVORUM;
APUD LUZAC & VAN DAMME;

M D C C L X X X I X.

DESCRIPTIO OPERIS.

PARS I.

Mutationes veteres & recentiores imperii in Belgio, fines statumque naturalem regionum, incolarum studia, libertatem, securitatem, artes & eruditionem, Ecclesiae publicae conditionem, navigationem, piscatum, mercatram, utriusque Societatis Indiae instituta, proposita politica de viribus Belgarum conservandis, explicat.

PARS II.

Jus Publicum singulorum Sociorum atque Drenthianorum exponit, praemissis formarum imperii principiis, quae illorum omnium sunt communia.

PARS III.

Jus Societas ex Foedero Trajectino & posterioribus conventis natum, ac Collegiorum, quibus functio variarum imperii partium mandata est a Sociis, nec non jura supremi terrae marique Imperatoris, atque Collegiorum archithalassicorum rationem, tradit. Subjicitur jus publicum, quod in territorio Sociorum communi yalet, nempe Brabantino, Flandrico & Geldrico.

PARS IV.

Exponit necessitudinem Foederatorum Politicam cum exterioris, in primis eam, quae jure Foederum cum his factorum nititur.

SERIES CAPITUM.

<u>PARS I. CAPUT I. <i>De Origine Republicae.</i></u>	Pag. 3
— <u>II. <i>Definibus imperii Batavi.</i></u>	8
— <u>III. <i>De natura regionum.</i></u>	9
— <u>IV. <i>De incolis.</i></u>	12
— <u>V. <i>De civium aequalitate & differentiis.</i></u>	13
— <u>VI. <i>Bona Civium, Primo loco Libertas.</i></u>	15
— <u>VII. <i>De Securitate Civium.</i></u>	17
— <u>VIII. <i>Subsidia, quae spectant ad ingentia & animos perficienda. In primis de Academiis.</i></u>	20
— <u>IX. <i>De Statu Sacrorum & Juribus Ecclesiae Batavae.</i></u>	21
— <u>X. <i>Fontes alimentorum & opum. Primum Navigatione.</i></u>	24
— <u>XI. <i>Piscatus maritimus.</i></u>	25
— <u>XII. <i>Opificia, Mercatura.</i></u>	26
— <u>XIII. <i>De Colonis & Societatis Indiae Orientalis & Occidentalis.</i></u>	29
— <u>XIV. <i>Transitus ad partem II. Quaedam conclusiones de norma, ad quam in conservanda & aagenda prosperitate communis Foederati consilia sua dirigunt.</i></u>	32

PARS II.

II. SERIES CAPITUM.

PARS II. CAPUT I. *Tractantur nonnulla, quae
Socii in disciplina imperit
quisque sui communia in-
ter se habent.*

Pag. 35

— II. *De rebus Geldrorum.*

SECTIO I. *Primordia,
progressus, & hodierna
compositio imperii in Gol-
dria.*

41

SECTIO II. *De juribus
imperantis & de modo va-
rias imperii partes admi-
nistrandi, in primis de
jurisdictione.*

45

— III. *De rebus Hollandicis.*

SECTIO I. *De origine,
progressu, & hodierna
forma imperii.*

49

SECTIO II. *Res & jura
imperantis. Partes regi-
minis in varia Collegia
descriptae, in primis ju-
risdictione.*

92

— IV. SECTIO I. *De forma im-
periij Zelandici.*

72

— IV. SECTIO II. *De nonpul-
lis juribus imperantis &
de administratione imperii
in variis Zelandiae parti-
bus, in primis de ju-
risdictione.*

75

— V. SECTIO I. *De rebus Tra-
jedinorum.*

78

CA-

SERIES CAPITUM. iv

CAPUT V: SECTIO II. *De redditibus
publicis Trajedinis, regi-
mine partium territorii,
jurisdictione:* Pag. 82

— VI. *De rebus Frisicis.*

SECTIO I. *De composi-
tione imperii* 84

SECTIO II. *Jura singu-
laria imperantis in Frisia,
vectigalia publica, regi-
men partium, jurisdictione.* 88

— VII. SECTIO I. *De forma im-
perii in Transfalandia.* 90

— VII. SECTIO II. *De vectiga-
libus Transfalandiae, ju-
ribus imperantis, regimi-
ne partium territorii, ju-
risdictione.* 93

— VIII. *De forma imperii in re-
gione Groningeni.* 95

— IX. *De forma imperii Dren-
thani.* tot

PARS III. CAPUT I. *De mutuis Foederatorum
juribus & officiis.* 104

— II. *De Confessu Ordinum Ge-
neralium.* 110

— III. *De Senatu reipublicae uni-
versae, deque aerario com-
muni & ejus procuratione:* 114

— IV. *De supremo terra mari-
que Imperatore as de
exercitu:* 118

IV SERIES CAPITUM.

CAPUT V. <i>De Classe & de procuratione rei navalis bellicae.</i>	Pag. 122
VI. <i>De administratione imperii in regionibus Sociorum communibus Europaeis.</i>	126
PARS IV. CAPUT I. <i>De perpetua Belgarum ratione cum Gentibus Europaeis in pace belloque agendi.</i>	134
II. <i>De Legationibus</i>	137
III. <i>De Foederibus.</i>	139

Haec argumenta strictim in commodum auditorum indantur his capitibus, copiosius autem in usum lectorum explicantur & confirmabuntur in editione nova, quae nunc accuratur, Commentariorum de republica Batava.

B R E V I S E X P O S I T I O
R E I P U B L I C A E B A T A V A E.

P A R S I.

*De statu regionum & fontibus rerum
prosperarum Populi Batavi.*

C A P U T I.

De Origine Reipublicae.

S. I.

Belgium Foederatorum complures olim incoluerunt nationes a Germanis ortae. Inter eas praecipui fuerunt Batavi & Frisi. Hi a Romanorum potestate ab a. 28 liberi; illi sub umbra libertatis, societatis, & amicitiae Romanis diu addicti & quodammodo obnoxii.

S. II. Franci, Romanis depulsi, Batavorum terram occuparunt, & ex ea se contulerunt in Galliam Belgicam, ac circa finem saeculi V. *Lutetiae*, duce *Chlodovaeo*, *Childeric I.* *Merovingici* filio, sedem imperii sui constituerunt. Quibus rebus factum est, ut, exstincto Batavorum nomine, insula Batava sub *Frisorum*, pars autem Belgii sub *Saxorum*, appellatione comprehendenderetur. Frisi Saeculo VIII. & Saxones ineunte Saeculo IX. in ditionem Regum Francorum venerunt.

S. III. Carolingi, a *Pipino brevi* exorti, imperium in his terris per Comites administrarunt, salvis Dynastiarum regni juribus. *Caroli M.* nepotes, consentientibus regis, tres imperii Francici partes fecerunt a. 843., quarum quaeque esset sui juris. Magna pars Belgii nostri obver-

4 BREVIS EXPOSITIO

nit *Lothario L.*, ab ho^e delata ad ejus filium *Lotharium II.*, sib^o nomine *Lotharingiae* contineri coepit. Qui *Lotharius* cum esset mortuus sine prole, quae secundum leges in regnum succedere posse yideretur, *Ludovicus Junior*, filius *Ludovici Germanici*, primi Germanorum a caeteris orbis Franci^o partibus disjunctorum Regis, Lotharingiam universam consecutus est, atque cum Germania coniuncta.

Quidquid juris Reges Galliae post a. 912, quo stirps mascula Germanica *Caroli M.* extincta est, sibi in Lotharingiam, atque in Belgium nostrum, arrogarunt, illud plane sublatum est pactis conventis post id tempus factis, in primis a. 980. Belgium jam ab a. 959. sub *Lotharingia inferiori* comprehendi consuevit.

§. IV. Belgium nostrum itaque fuit pars Germanie (§. 3.), & eodem modo, quo reliqua ejus partes, administratum. Erant in eo, una cum *Dynastis regni*, *Comites*, *Praelati*, diversa potestate praediti, Imperatori subjecti, ejusquea Saecul. inde XI. *Vasalli*, *Ecclesiarum Advocati*, homines *ingenui ruri* habitantes, *glebae adscripti* quam plures, oppida pauca, paulatim a Saeculo inde XIII. aucta.

§. V. Comites initio erant magistratus majores ab Imperatore constituti. Paulatim complures Comitatus & Dynastiae variis titulis coaluerunt in unum corpus. Cum territoriorum incrementis adolevit major potestas & Comitum & Episcoporum Trajectinorum. Cujus augmenti initia & progressus immerito in iustitiae accusantur. Tandem illorum ea conditio extitit, quae nunc est imperii Principum Germanorum, quamque a Saeculo inde 13. moris est appellare *Superioritatem territoriale*.

§. VI. Potestas Principum Belgiorum, quamdiu Imperatoribus paruerunt, tribus vinculis adstricta fuit, a) naturali, b) legibus Germanicis, c) jure speciali populi, quod nobiles & civitates tuebantur, a Saeculo inde XV. *Ordinum* nomine appellati. Libertas *publica* nullibi in Belgio defuit, sicut non ubique parti esset firmitate ac forma. Jura, tam & privilegia proprie dicta, legitime, seu gratis, seu pretio interveniente, impetrata, sancte colenda erant. (Cui sanctitati nulli diligentius caverunt, quam *Brabantini*.) Eadem privilegia, si essent data in perpetuum, dantum successores ipso jure obstringebant.

§. VII. Apud *Frisios* & *Groningenses* alia invaluit imperii ratio. Hi alieni erant a principe inter Imperatorem &

& populum medio; donec dissidiis perpetuis vulnerati, iu-
bente *Maximil. I. Imp. a. 1498.* in fidem *Alberti Duci*
Saxoniae, tanquam Gubernatoris, venirent.

§. VIII. In plerisque Belgii partibus magna regiminiis
mutatio exorta est Saeculo XV. Nec certe earum status inde
deterior extitit. Mutationis auctores filii *Duces Burgun-
diae a Philippo intrepido*, *Johannis Regis Gallici, filii, orti*,
Hujus nepos *Philippus bonus*, *Hollandiam & Zelandiam*
nactus est a. 1428. *Carolus Audax Geldria* potitus a. 1472.
Successit *Maria* cum *Maximiliano I. Archiduce Au-
striæ*, postea Imperatore, & illi *Philippus pulcher*. Tunc
horuit mereatura. Libertatem publicam conservare studie-
runt Ordines.

§. IX. In *Caroli V. ditionem a. 1527.* ultro venit
Frisia.

§. X. Regio quoque *Trajectina & Transsalana* in ejus gre-
mio voluntaria cessione Episcopi, contentientibus Capitu-
lo, Ordinibus, Papa, devenit. Item *Groningen* regio
a. 1536 & *Drenthana* a. 1537. Possessionem *Geldriae*, Au-
striacis a *Carolo Egmondano* erexit, non prius recuperata
quietamque habuit, quam post ejus obitum & pactic-
nem *Venloensem* a. 1543 factam.

§. XI. *Carolus V.* in eo elaboravit; ut 1) jus Gallo-
rum in nonnullas Belgii sui partes aboleret. Abolevit.
2) Id egit, ut jus vetus Germanorum in Belgium universum
(excepta maxima parte Flandriae) coarctaret, illamque
eius partem tantum relinquere, quae Belgis esset profi-
cia. Germanis fere plus oneris, quam commodi, afferret.
Id impetravit Fœdere in Comitiis Augustanis a. 1548 cum
Germanis facto. Tandem quaerit, ut corpus regionum
Belgicarum esset perpetuo individuum. Contenterunt *OO.*
Generales a. 1549.

§. XII. Promiserat singulis nationibus, se illarum jura
parta tecta conservatrum. Eadem lege gubernacula a. 25
Oct. 1555 Bruxellis tradidit Filio suo *Philippo*, inter Hispani-
ac Reges II, vitam privatam ob virium desfectionem pre-
opernans, ne gloriae suae superstes moreretur Imperator.
Merita *Caroli* magis agnoscabantur, cum imperare de-
sisset.

§. XIII. *Philippus*, patri dissimilis ingenio, moribus, for-
titudine, ex Belgio in Hispaniam dilectus a. 1559 inserto in
Belgas animo. Hujus vim brevi post senserunt.

B R E V I S E X P O S I T I O

§. XIV. Praeludia belli civilis ab a. 1560 exorta sunt. Infectatione eorum, qui a religione tunc dominante dissentirent, quietem publicam perturbabat, demigrations augebat, mercaturam subruebat. Conventiones Nobilium de mutua defensione a. 1564 factam in merito in numerum criminum maiestatis retulit. Sacrilegia a. 1566 facta erant nefaria, sed repressa, cum Rex ex illis praetextum sumeret muniti exercitum ad libertatem & religionis & publicam opprimendam.

§. XV. Cum hoc venit Dux Albanus a. 1567, ut tyranum ageret, seu res, quas gessit, seu eorum formam, consideres. Regis hac in re culpa est manifesta, tum quod nimis amplam Albano potestatem dedisset, tum quod gelta non rescinderet, sed partim ea juberet, re ipsa approbaret, aut non puniret.

§. XVI. Irritati tot tantisque injuris Hollandorum animi ad arma civilia capienda processerunt. Sunt hucusque causam & exulum armis sumptis egerat **WILHELMUS I.** Princeps Arauacus. Tandem, cum post multiplex crudelitatis genus **Dux Albanus** imperium in patrimonia privatorum, decimis exigendis, audacius ficeret, **OO. Holl. m. Julio a. 1572.** cum eo Principe conventionem de armis communiter sumendis fecerunt. Inde initium belli civilis natum est, quod Iust. Hollandi & pars Zelandorum gesserunt, donec foedus **Gandavense** facto a. 1576. maxima pars Belgarum idem confilium caperet. Quam conventionem **Johannes Aribriacus**, qui in gubernatione Belgii **Requienio** succedit, ac deinde **Philippus ipse**, confirmarunt. Hanc cum violasset **Johannes**; **Socii Gandavenses** ad arma redierunt, atque gubernationem generalem rerum suarum **Matthiae a. 1578** detulerunt, ut Hollandi Zelandique **Wilhelmo I.** supremam rectionem a. 1576 speciatim contulerant sine summo imperio. Hoc enim **Philippo** nondum erectum administrabant **OO. & Gubernatores**, bant sublato Regis Jure, at quiescente ejus exercitio.

§. XVII. Cum videret **Wilhelmus**, post **Johannis Aribriaci** mortem **Alexandrum** Parmensem, constitutum a Rege Gubernatorem generalem, id agere, ut divisis Sociis Gandavensis jugum cunctis imponeret; per fratrem suum **Johannem** effecit, ut **Foedus Trajetinum** a. 1579 seritur.

§. XVIII. Postquam a. 1579 frustra de pace actum erat **Coloniae**,

REIPUBLICÆ BATAVÆ.

Wise, Hollandi a. 1580 decreverunt, Regi obsequium renunciare: sed id decretum vulgare non prius visum fuit tempestivum, quam idem decernent OO. GG. Qui d. 26 Julii 1581 imperium Regi rite abrogarunt.

§. XIX. Id fecerunt non jure belli, sed jure causae ab aa. 1575 & 1576. armis defensao. Hujus abrogationis plenius effectus sunt computandi ex die, quo ea fuit promulgata, non ex tempore violationis jurrum populi, aut initii armorum civilium.

§. XX. Imperium summum tunc fuit a Sociis *Gandavensis* traditum *Francisco Alenzonio* a. 1582, ab *Hollandis* delatum *Wilhelmo I.* Post utriusque mortem m. *Julio 1584.*, necesse visum fuit regale imperium continuare, idque primum offerre *Henrico III. Regi Galliae*, deinde *Elisabethae, Reginae Angliae*. Haec foedere facto m. *Junio 1585* promisit, se Belgas defensaram, misitque postea *Leycestrum*, quem OO. GG. constituerunt Gubernatorem Belgarum, qui tunc cum Rego *Philippo* decertarent, Generalem. Is autem invitus d. 17 Dec. 1587 hac praefectura se abdicavit.

§. XXI. Exinde imperium summum in singulis regionibus eam formam nactum est, quam nunc habet. — Initio quodammodo tribu erant fines imperii Sociorum universorum & singulorum in singulis partibus, qui nunc sunt certi.

§. XXII. Bellum cum *Philippo II.*, & post ejus mortem *Philippo III.* continuatum fuit ad a. 1609, quo indicie 12 annorum factae sunt. His finitis recruduit a. 1621, & compositum est pace *Monasteriensi* 30 Jan. a. 1648., qui Rex Hisp. *Philipus IV.* pro se & Successoribus illis omni se jure in Socios *Trajectinos* & terris illis cessas abdicavit.

§. XXIII. Jus, quod Germanis felicitum erat ex foedere *Augustano*, sublatum est eorum derelictione factisque consensum in solutionem pristini vinculi comprobantibus. Pactum *quietis*, *amicitiae* & *bonae vicinitatis* Paci *Monasteriensi* insertum, *Ferdinandus III. Imp.* confirmavit. Idem OO. regni Germanici placuit.

§. XXIV. Ab his initiis, ad magnum potentiae gradum virtute bellica, artibus, mercatura, sapienti gubernatione, evecta est *Respublica Batava*. Constat ex 7 Populis liberis, qui curam salutis communis junctis consiliis agunt, quibus accedunt *Drenthani*, etiam liberi. Cuncti continentur vinculo *Juris Gentium*, non publici.

B R E V I S E X P O S I T I O

C A P U T I I

De finibus Imperii Batavi.

§. X X V.

Fines imperii Belgici in Europa sunt exigui, transmarini amplissimi.

§. XXVI. In illa fines agrorum, crebris eluvionibus a saeculo inde 13. multum coarctati sunt.

§. XXVII. Territorium Europaeum, in quo Belgae Foederati consident, aliud est singulorum proprium, aliud cunctorum commune. Hoc continet partem *Brabantiae, Flandriae & Geldriae superioris.*

§. XXVIII. Pars tractus *Ruremontani*, Belgis obvenit a. 1715.

§. XXIX. Cum Pax Monasteriensis fines imperii Hispanici & Belgici non satis exacte rexisset, transactum de illis fuit a. 26 Dec. 1661. & de finibus Flandriae a. 20 Sept. 1664. Verum post id tempus, duae *de his conventiones factae sunt cum Austriacis*, in quos Hispanorum jus vi pacis Trajectinae transmissum fuit: altera de propugnaculis finium imperii a. 1715. (*traité de barrière*) a. 1785. altera 22 Dec. 1718. Utrique nova derogavit. Quaedam controversiae de finibus nondum determinatae sunt, sed quiescent.

§. XXX. Ad fines extra Europam proferendos Belgas excivit intempestivum *Philippi III. R. Hisp.* interdictum a. 1599. Adierunt Orientem prospero successu, & paulatim possessiones acquisiverunt; tandem perpetuam mercaturae sedem, Batavia aedificata, in regno Javano collocarunt. Societas Indiae Orientalis Lusitanis, qui tunc imperio Hispanico continebantur, terras fructuissimas emergerunt, & a. 1650 *Promontorio bonae spei* pótita est, cuius lignes auctio colonorum numero paulatim prolati sunt.

§. XXXI. Eadem ex bellis, quae cum Indorum regibus post id tempus gestit, multos fructus retulit, veluti in bello cum *Maccassarenibus* a. 1667 & cum *Ceylanensibus* a. 1766.

§. XXXII.

§. XXXII. Belgae protulerunt fines imperii sui ad oras *Guineae*, quae in primis ob mercatura*m* fervorum magno in pretio habentur.

§. XXXIII. Fines *Guianae* Belgicae & Gallica*m* sunt dubi*m*. Inter insulas, quas in India Occidentali Belgae tene*m*, praecipua*m* sunt duas: altera *St. Eustatii*, altera *Curacao*.

§. XXXIV. *Brasiliae* partem suam Belgae amiserunt, occupatam a Portugallis a. 1654 & his cessam pace 26 Aug. 1661 compo*m*ta, sed demum publicata 14 Mart. 1663, a quo die obligatio utrinque contracta initium sum*m*it.

C A P U T : III.

De Natura regionum.

§. XXXV.

Ad iudicium de institutis publicis faciendum necesse est, naturam regionis cuiusque cognosci, cuius incolis ars providit.

In Belgio ex aëris varii & humidi conditione multa nascuntur incommoda, quae culturam varii generis plantarum & fructuum impediunt.

§. XXXVI. Agri plerique magis arte & industria, quam naturae beneficio, sunt fertiles. In Hollandia agri pascui praevalent: in Zelandia frumentarii. Cespites bituminosi in Hollandia meliores, quam alibi, magnam agrorum copiam in lacus converterunt. Quae fossio ne hodie eodem, quo ante, modo publice noceat, in Rhenolandia optimè prouisum est.

§. XXXVII. Adversus maris impetum natura Hollandis tribuit colles arenarios, in quibus varii generis plantae nascuntur. Paulatim aliqua cornu pars ad culturam redigitur. Industria Hollandica ex uligine agros, ex sterilibus terris hortos amoenos genuit, & naturae quasi ipsi vim fecit, ut etiam externi fructus & flores apud nos latente proveniant.

§. XXXVIII. Zelandia dupli agricultura*m* genere floret;

ret; altera, quae in tritico gignendo versatur; altera, quae per rubiam tinctorum (*Meekrap*) incolas locupletat. Geldriae quaedam pars ericetis referta est, pars tam sibulosa, ut cultura non tentetur. Frisii ex carne & butyro exportato quaestum uberem faciunt.

§. XXXIX. Sylvis, quibus quondam Hollandia abundabat, excisis, & in villas, agros sativos aut pascuos, ac pagos conversis, parum ligni ad aedificandum & ad focum superest. Ad hunc cespites bituminosi, & ab aliquo inde tempore magna carbonum fossilium copia, aliunde importata, adhibentur. Cinis cespitum & ligni exportatur.

§. XL. Ad jura libertatis pertinet, domino cuique facultatem illos cespites effodiendi integrum conservari. Id quod, cum esset in Frisia in controveriam vocatum, a. 1767. ibi sanxerunt. Leges tamen, quibus cautiones in eo jure usurpando praescribuntur, sunt justae & salutares.

§. XLI. Pro numero incolarum non satis larga apud nos sunt dona Cereris, sed a mercatoribus supplentur. His non interdicitur exportatione, quamvis caritatem frumenti valde augeat, nisi iniediae vix remediabilis summum, praesentissimum, & alio modo haud vitabile sit periculum.

§. XLII. Rei pecuariae in diversis regionibus Belgicis multum operae navatur, in primis in Hollandia, & quantum ejus fieri potest, cautiones adversus luem pecoris bubuli adhibentur. Ad lanam meliorem efficiendam nihil studii praetermissum est, sed natura (§. 35.) resistit. Lana nostra exportatur.

§. XLIII. Aurum & argentum natura Belgis denegavit; industria dedit. Ferri parum est. Universa metalla ad varios usus aptanda aliunde importantur: Sal quoque ex Gallia, Portugallia & Hispania. Calx ex conchis marinis paratur; laterum magna copia ex argilla. Terra fullonica aliunde invehitur.

§. XLIV. Aquarum abundantia ex variis causis orta multum nocet. Verum Belgae solerter eas in usus suos converterunt canaliculam navigabilium multitudine.

§. XLV. Paludes multae supersunt, partim ex incautis agrorum effosionibus ortae, vel his auctae. Multi lacus subinde secati sunt. Siecatio lacus *Harlemensis* saepe in disquisitionem venit. Fieri eam posse, non ambigitur, ac sumtuum magnitudinem fructuum ubertate large compensatum iri, permulti arbitrantur.

§. XLVI.

REPUBLICÆ BATAVÆ. 11

§. XLVI. Incrementa sinus Austrini sunt orta ab impetu maris Germanici. Ejus usus est communis Sociorum, quorum terris attinguitur. Potestas libera piscandi conventione cum Geldris & Transsalianis Hollandis restituta est a. 1674. Fluminis Tae conditio defendit Amstelodamum ab impetu hostili, sed eidem simul nocet, dum naves maiores oneratas arceret.

§. XLVII. Flumina praecipua, quibus Belgium irrigatur, sunt *Rheus*, *Mosa*, *Scaldus*; Rhenus, ab antiquo bifidus, in multos fluvios succedente tempore divisus, prope *Catwykum* ignobilis deperit.

§. XLVIII. Mare Germanicum, quod territorium Belgicum alluit, incolas alit & ditat navigatione & piscatu. Dominium ejus non ex legibus nostris, sed ex Jure Gentium, aestumandum est.

§. XLIX. Ad depellenda, quæ a mari, fluminibus, lacubus nascuntur, pericula, praeter colles arenarios non sibiique obvios, ars & diligentia incolarum invenit praefidia aggeribus efficiendis, (apud nos valde sumtuosis) quibus vis aquarum continetur. Ad hos algam marinam & arundinem arenariam natura largita est. Inprimis agger *West-Cappellenis*, magnis sumtibus effectus & haud parvis conservandus, rebus aliunde inventis sustinetur.

§. L. Cum aggeres sint praecipua regionum marinorum, aut fluminibus majoribus divisarum, propugnacula, leges nostræ haec instituta multis modis juvant.

§. LI. Harum legum custodes & effectores sunt constituti magistratus certi, qui viarum, aquarum, & aggerum curam agunt. Singulis eorum Collegiis certi tractus adsignati sunt, & prout convenit libertati Belgicae, illis sunt adjuncti agrorum ampliorum intra quemque tractum domini, quorum maxime interest, suo & communis reliquo nomine provide re, ne sumtus temere hiant ac iniquo colligerentur.

§. LII. Magna pars rerum ad usus quotidianos & ad varia opificia necessariarum aliunde parati debet. Quo sit, ut Belgæ a natura ipsa cogantur commercium cum externis expetere. Has lacunas non explet coloniæ nostræ transmarinæ, sed multa nobis superflua praebent, quæ consul manus ac potissimum vendamus; necessaria Populi Europæ pœl suppedant.

§. LIII. Ex India potissimum importantur aromaticum gen-

12 BREVIS EXPOSITIO

genera, quorum Belgae habent monopolium; a cuius conservatione pendet stabilitas Societatis Indiae Orientalis. Eadem aromata sive ab aëris sive ob soli diversi conditionem aut plane non, aut non aequa bona, in exterorum terris proveniunt.

Capitulum C A P U T IV.

De Incolis.
§. LIV.

Insignis hominum multitudo exiguis Belgii. Europaei finibus continetur, cuius origo & causae perennes sunt variae. §. LV. Quae causae alibi impediunt, quo minus idem civium numerus conservetur, aut prole aucta increbat, illis apud nos variis institutis & continua exterorum afflentia remedium adhibetur. §. LVI. Demigrations olim haud infrequentes hodie sunt rarae & exiguae, sublatis migrandi causis. Sua bona usiorint Belgae, opera datur ingenii excolendis. Ad iquam reum continuum inter eos, praecipue in Hollandia, commercium, Scholae, legendi otium & cupiditas, in nullum voluntarii mutatio est ab eis. §. LVII. Ingenii acumen ex variis rebus in Belgio inventis, aut ad majorem perfectionis gradus evectis, cernitur, §. LVIII. Sermo Belgarum origine idem est, quo nationes ad extremos Germaniae inferioris terminos prolatae uti consueverunt. Diligenter excolitur. Multa, eloquentiae ac poëseos gustatusque melioris specimenia, quotidie eduntur.

§. LIX. Incolae pro institutis vitae privatae in duo genera dividit possunt. Quorum alterum vel republicae vacat, vel labore quaestuoso rem facit. Alterum redditum suorum magnitudine contentum honesto otio perficitur, in utrumque conservandum prudentiam publicam esse intentam oportet.

§. LX. Opes gentis aequali debent ex opibus privatum universi confederari. Harum magnitudo ex foene ratione

nationibus multis, ex usuris exiguis, sub quibus pecuniae aerario creduntur, ex caritate pretii mercium operarumque venalium, aestimari potest.

§. LXI. Divitiae gentis comparatae sunt diligentia & frugalitate. Diligentiam genuit necessitas, educatio & consuetudo alit, leges festis diebus, praeter paucos, tollendis juvant.

§. LXII. Frugalitas alia eorum, qui opes conquerunt, alia eorum, qui conqueritis utendo simul carent, ne temere dissipentur. Hodie luxus quidam moderatus reipublicae prodest, sed semper nocuit ac nocebit immoderatus & necesariorum.

§. LXIII. Genera laboris quaestuosi inter homines municipales & ruricolas divisa sunt, eamque differentiam leges ac privilegia tinentur, quam tolli multae causae prohibent.

§. LXIV. Pauperibus & egenis non tantum privata liberalitate, sed & publica, subvenitur. Ne eorum ingratu numerus, partim legibus cautum est, partim providentia magistratum tempestiva caveri, & ut quisque, qui publicis impensis alitur, opera sua publice profit, quantum potest, effici debet.

C A P U T V.

De civium aequalitate & differentiis.

§. L X V.

Acivibus in Belgio collocatis distinguendi sunt Vasalli & externi, qui se vinculo societatis civilis non obstrinxerunt.

§. LXVI. Externi, seu possessionibus praediti, seu tantum commorantes intra fines imperii Belgici ad certum tempus, alii jure communī utuntur, alii singulari. Jus commune aequum cunctis externis tribuitur, nempe quod jure quodam Gentium Europaeo recte petitur, absolta veteri iniquitate in peregrinos, salvo tamen jure retorsionis. Cujus vis ad *jus albinagii* extendi consueverat, atque etiamnum in more tributum

B R E V I S E X P O S I T I O

butum abeuntibus, aut hereditatibus ad externos delatis, imponendi cernitur. (*het recht van ijsye*). Jus singulare praecipue Ministris exterorum publicis tribuitur, (qui sunt accurate distinguendi ab aliis, quibus negotia pecuniaria ab externis principibus mandantur) & ex pacto quibusdam nationibus.

§. LXVII. In civitate libera jura civibus omnibus aequa sunt eatenus, ut non temnantur aut premantur.

§. LXVIII. Jura Civitatis in Belgio alia sunt communia Belgarum omnium, veluti ea, quae factis in communem utilitatem foederibus nituntur; alia propria singularum nationum societate devinctarum; alia propria singulorum oppidorum & corporum in eodem territorio.

§. LXIX. Juris aequatio inter cives in singulis territoriis est intelligenda salva discrepancia quorundam jurium praecipuorum, quae, praesertim a causis primordium reipublicae antegressis orta, per hanc constitutam tolli non potuerunt, ne cui sub libertatis umbra fieret injuria. Hodie haec differentia revocari potest ad 5 fontes, ex quibus nascitur.

§. LXX. Cives differunt origine; alii enim sunt nati, alii adscititii. Inter utrosque multum interest in honoriis capessendis; quamobrem hi indigent literis Imperantibus, quibus pares civibus natis fiant (*brieven van naturalisatie*). Illae tamen non ubivis ad honores sine exceptione omnes aditum aperiunt.

§. LXXI. Jura quaedam differunt ob diversum natum decus. *Nobilis* vocabulum saeculo XI. & quibusdam sequentibus aliam habuit significationem, quam quae hodie illi voci tribuitur. Qui nunc appellantur *Nobles*, olim dicebantur *ingenui* aut *virilis-militaris-ordinis*. Nascebantur. Serius incipiebant creari. A diverso gradu militari, quem obtinebant, diverso nomine appellabantur. Peculiari significatu *principum ministeriales*, sed salvo statu libertatis suae, dici solebant, a Vasallis distincti, nuptiis inter se ob varias causas, quae tunc probabiles erant, coniuncti.

§. LXXII. Horum nobilium jura antiqua magnam partem, quod iniqua erant, aut in desuetudinem venerunt, aut legibus abrogata sunt. Jura eorum, quae super sunt, alia sunt in Belgio omnium communia, alia singularum Nationum legibus descripta: & haec porro diversa, prout quis-

quisque in Ordinem quendam equestrum adscitus est, aut non est. Inter nobiles extemos, qui quondam his in terris magnas possessiones habuerunt, referendi sunt duo Ordines; alter *Melitensis*, alter *Teutonicus*. Hujus *Balivia Trajectina* a caeteris in Germania sitis separata est, & nobilibus Belgicis attributa.

§. LXXIII. Jura civium, qui in oppidis vivunt, maxime differunt, prout haec aut tantum sunt municipia, aut civitates imperii confortes. Patriciis ab avis multum decoris & commendationis accedit. Jus praecipuum legibus haud datur.

§. LXXIV. Servitus Germanica ruricolarum in his terris paulatim exolevit, sublata lege generali non est. Supersunt *glebae adscripti* in quibusdam partibus, & quaedam *veftigia onerum*, quae ab illa servitute originem duxisse videntur. Servi, quales sunt in regionibus transmarinis, in Belgio non sunt. Nec tamen iidem servi, cum in hoc veniunt, ipso aeris liberioris haustu manumittuntur.

Inter cives quaedam est differentia juris ob discrepaniam religionis publicae ab illis sacris, quae tolerantur, ut ostendetur *Cap. IX.*

C A P U T VI.

Bona Civium. Primo loco Libertas.

§. LXXV.

Bona civium appellamus commoda, quorum complexu alliciuntur cives & retinentur. Inter haec primus locus tribuitur *libertati*.

§. LXXVI. Libertas civilis alia est *publica*, alia *privata*. Differt a *licentia & anarchia*. Accipitur sensu Politicorum, qui differt ab interpretatione *libertatis moralis*, in qua Philosophi robur felicitatis humanae ponunt. Libertas civilis habet gradus. Summus est in confinio servitutis.

§. LXXVII. Libertas Belgarum privata non arcta nisi legibus, quarum communem utilitatem quisque perspicere potest,

potest, armatur defensione publica adversus quicunque oppressionem.

§. LXXVIII. Leges ita fertintur in Belgio, ut libertas non constringatur, nisi re bene deliberata, &c, cum expediat, communicata cum illis, quorum utilitas privata vetare videtur, ne nova lege obligentur. Lex non perfertur, cum prospicitur, fore, ut malum majori malo tollat. Quales sunt complures leges futuariae alibi conditae.

§. LXXIX. Libertas privata non est ferocitas, nec licentia maledicendi ac criminandi. Quod citra injuriam publicam & privatam agi nequit, illud nec dici, aut typis vulgari, licet. Hinc natae leges, quibus coercentur libelli famosi & seditiosi. Repudiato licet dominatu, quem vocant in conscientias, tamen non vocatur servitus religionis, ubi non concedatur procax licentia religionem naturalem aut publicam explodendi.

§. LXXX. Leges libertatem constringunt potissimum ob 4 causas: ad pietatem inter parentes, liberos, ac propinquos conservandam; ob navigationis & mercatura rationem; ad amicitiam cum exteris colendam; ad varia vitae incommoda ab illis, qui pro libertate naturali agant, ipsis depellenda. Quo spectant varia edicta aedilitia.

§. LXXXI. Ad libertatem Belgarum referimus, neminem apud nos invitum militare, nisi urgente necessitate summa.

§. LXXXII. Discissis ex Belgio non fraudulentus omnino liber est; excepto tributo, quod abeuntibus imponi diximus, (§. 66.) quodque conventis recentioribus magis magisque aboletur.

§. LXXXIII. Nemo expellitur, nisi a judice damnatus. In Hollandia tamen tempore belli civilis ante rem publicam institutam, & post id tempus, civitates imperii participes discissum civibus turbulentis & seditiosis imperandi jus obtinuerunt, quod etiamnum manet, salvo tamen jure ejus, quod tali jussu se laesum esse putat, querendi apud Ordines.

§. LXXXIV. Facultas domini statuendi de re sua, quod commodum judicet, non impeditur, nisi ob 4 causas. Inter has ius imperii eminentis raro usurpatur.

§. LXXXV. Privilegia civium singulorum aut corporum sancta esse, non tam est juris Belgici, quam communis. In his concedendis magna cautio adhibetur, ne libertas reliquorum nimis diu restringatur. Quaedam monopoliis

poliā solertiae excitandæ causa ad tempus tribui, non tan-
tum hand est injustum, sed etiam salutare.

C A P U T VII.

Sécuritas Civium.

§. LXXXVI.

Quietis privatorum continetur sub quiete publica; sed seorsum considerari potest, ut instituta publica, quae ad eam conservandam pertinent, dilucidius intelligantur.

§. LXXXVII. Quies publica, tūm interna, tūm externa, variis adminiculis inititur suo quaeque loco exponendis.

§. LXXXVIII. Quies privata, in sanctitate jurium cuiusque politā, defenditur legibus, judiciis, magistratum vigilantia.

§. LXXXIX. Lèges, quibus jus privatum constituitur, aliae sunt *peregrinae*, aliae *domesticæ*. Haec nunquam fuere Belgarum omnium communes. Proinde illi jure diverso moribus introducto aut scripto uti pergunter. Cum sint origine Germani, horum antiqua instituta olim retinuerunt. Propriæ quaedam habuere Frisii, tūm & illæ partes, quae sub *Saxonia* quondam comprehendebantur. *Francorum* leges, antequam illi in Galliam concederent, instituta vetera parum mutasse videntur. Lèges & Capitularia Francorum saeculo 8 & 9. non tantum juri privato, quantum statui ecclesiastico & administrationi imperii constituendis, inseruent videntur. Complura instituta *specialia*, quae pro jure valebant, moribus utentium introducta sunt ruri & in oppidis. His accesserunt, quae a Principibus, a conventionibus & civium sponsionibus, a magistratum edictis, & prudentum responsis, originem duxerunt.

§. XC. Studium legibus rempublicam ordinandi efforuit sub Burgundis & Austraciis. Post rempublicam institutam haec Patrum primaria cura fuit. Attamen legum, quibus utimur, corpus non ubivis publica auctoritate hucusque prodiit.

§. XCI. Leges de criminibus vetustæ, a Romanis diversæ, seu poenas, seu delictorum naturam & probationem spectes, haud paruin superstitionis redolebant, & eorum

temporum opinionibus nimis indulgebant. Modus cum criminosis agendi moribus regebatur. Horum discrepantia nostro quoque tempore, tum in eodem territorio, tum in diversis, superest.

§. XCII. Rem illam male digestam emendare, & ad communem quietem magis dirigere, studuit *Carolus V*, valde severus in dissensu de religione puniendo, quasi esset crimen, & ad a. 1550. ultra modum aer. *Dux Albanus* operam dedit, ut 1) jus civile moribus introductum sub incudem vocaretur, quod factum non est, 2) ut mores & leges criminales emendarentur, quod facere tentavit duabus legibus editis a. 1570., quarum vulgaris editio in quibusdam articulis vitiata est. Harum vis sublata est conventione *Gandarenſi*, quam Rex comprobavit, (§. 16.) neque unquam publica lege restituta. Hinc in plerisque partibus Belgii constitutio certae disciplinac juris criminalis exoptatur, salvo interim usu juris naturalis, & partim *Juris Romani*, in his judiciis.

§. XCIII. Jus *Canonicum* & *Pontificium* apud nos quoque, salvis privilegiis ecclesiae Belgicae, ac juribus Principis, invaluit in foro, & nulla lege sublatum est. Jus *Feudorum* aliud est commune, aliud Belgicum. Hoc provincialiter differt. Quo deficiente ad illud recurritur.

§. XCIV. Jus Romanorum paulatim introductum est primum in negotiis extra judicium gestis, postea in causis in judicium adductis. Cujus novi moris lites agendi, praeter pretium operis internum, variae causae fuerunt.

§. XCV. Crevit ejus juris auctoritas in primis institutis judicii superioribus. Quanquam juris scripti vim singulari lege non acceperit, nisi in Frisia; tamen in singulis Belgii partibus vim legis generalis habet, ubi defunct leges clarae certique mores patrii.

§. XCVI. Fines ejus auctoritatis plerique Belgae non definiverunt. Hinc nec apud nos defunct in foro controversiae in multis causis, quounque illarum legum definitione aut argumentis uti liceat. At certis tamen regulis in re tanti momenti opus est: quae pro diversis generibus causarum, de quibus dubitatur, ad 4 capita redigi posse videntur.

§. XCVII. Disceptationum ordo (seu praxis) in foro civili longe aliis fuit ante saeculum XV, quam ex quo jus Romanum & in primis jus *Canonicum* hoc in genere praevaluuit. Modus lites tractandi erat simplex, celerior, provocaciones

farae

rarae ac pro re nata nullae, sumtus exigui. Judges magis usu, quam artis disciplina, conformati. Hi ubi non erant certi, ibi satis litium maxime ambiguis jaetabantur litigantes.

§. CXVIII. Hodiernus in foro civili modus agendi in singulis regionibus discrepat. Antiquae simplicitati prior est *Drenthanus*. Judicia communia Foederatorum sunt nulla; nisi Hollandorum & Zelandorum ab a. 1576. arctius conjunctorum. Jurisdictio patrimonio adhaerens passim tripartita est, sed nulla in Frisia, uti nec ibidem est jurisdictio Feudalis. In plerisque regionibus Parium curiae de feudis judicium sublatum est. Jurisdictio ecclesiastica adstringitur ad causas, quae nostris legibus ecclesiasticae habentur. Jus de non evocando inter praecipua libertatis praesidia refertur, idque merito, modo recte intelligatur. Arresta fundandeae jurisdictionis causa aliquanto facilius conceduntur in Hollandia; attamen id jus nonnullis conventionibus restrictum est. Ante litis contestationem concordia ferio tentatur. Qui mos ad lites minueendas multum valet. Appellatio & Revisio in plerisque regionibus conceduntur.

§. XCIX. Forma judiciorum criminalium, praecipue *Vehnicorum*, olim plane alia erat, quam quae nunc est. Emendatione valde indigebat, ne aut nimium in his rebus fieri pergeret, aut parum.

§. C. Hodie accusations privatae sunt inusitatæ, sed ab accusatore publice constituto fiunt. Huic tamen quandoque licet, transfigere cum delinquentibus modo legibus praescripto. In Hollandia non est idem prehensionis forum, quod in Geldria. Modus, quem vocant *processum ordinarium & extraordinarium*, in Hollandia usitatus valde differt a jure Frisco. Vetus poenarum crudelitas abolita est. Publicationem bonorum, licet per se non injustam, in quibusdam Belgij partibus lex abrogavit.

§. CL. Vigilantia magistratum non tantum eo spectat, ut leges exerceantur, sed inpræmis, ut, adimenda impunitatis spe, homines a consilio delinquendi legum & judiciorum metu tempestive revocentur.

C A P U T V I I I.

Subsidia, quae spectant ad ingenia & animos perficienda. In primis de Academis.

§. C I I.

Libertas & quietus ideo expetuntur, ut unusquisque in studio vitae jucunde ac commode transfigendae haud impediatur. Ad vitae suavitatem plurimum facit ingenii cultus, sed ad veram felicitatem is demum ingenii exulti usus valet, quo sit, ut animus virtute informetur.

§. C I I I. Qua in re efficienda multum est situm in educatione publica & privata, quarum haec non tam legibus, quam moribus, regitur.

§. C I V. Scholarum, in quibus alacriora ingenia, sive ad vitam privatam jucunde degendam, sive ad academias ingrediendas, praeparantur, variis apud nos gradus sunt, atque in illis praesertim Latini Graecique sermonis cultus impigre exercetur.

§. C V. Media inter scholas & Academias Gymnasia nonnullis in regionibus florent.

§. C V I. Academiae in Belgio instituta sunt 5. Ad exemplum Leidensis, a *Wilhelmo I.* Patre Patriae pro ea, qua praeditus erat, potestate fundatae, & inaugurate *d. 8. Febr. a. 1575.*, reliquae succedente tempore instituta sunt, & de republica optime mereri pergunt.

§. C V I I. Instituta Academiarum Belgicarum imitantur Germanica, sed tamen ab his in quibusdam rebus, a Britannicis autem & Gallicis magis discrepant.

§. C V I I I. Academiae Leidensis instituta a reliquis Academis, in Belgio differunt jurisdictionis ratione, quibusdam privilegiis & adjumentis publicis.

§. C I X. Fuerunt in Belgio a ducentis inde annis viri egregii non tantum in Academis, sed & inter magistratus & privatos, alii indigenae, alii externi, qui in omni disciplinarum & artium liberalium genere eminuerunt.

C A-

C A P U T I X.

De Statu Sacrorum & Juribus Ecclesiae Batavæ.

§. C X.

Justitiae inter privatos colendae, & fidei inter eos, qui regunt ac reguntur, adstringendae, firmissimum vinculum est religio naturalis & Christiana ab erroribus liberata, cum ad animos flectendos honestique amore incendendos dirigitur.

§. CXI. Sententiarum de religione & rituum sacrorum varietas alias ab aliis ecclesiis separavit. Potissima partitio Ecclesiae Christianæ est in eam, quae *Romano Catholicae*, & eam, quae *Protestantium*, nomine appellatur.

§. CXII. Sub postrema continetur Ecclesia in Belgio *publica*, quae ideo dicitur *dominans*, quod, qui ad gubernacula sedent, in eam adscripti sunt, non quasi in sententias privatorum dominetur. Has enim, quatenus societatem non perturbant, ab imperio liberas esse oportet. Non ex doctorum hominum opinionibus, sed ex dogmatibus publica auctoritate approbatis, quae traduntur in formulis, seu libris, quos vocant, *symbolicis*, noto ecclesiae Belgaæ & jus ei affixum dignoscitur.

§. CXIII. Haec ecclesia initio privata, ante a. 1572. perpetuis infectionibus lacerata, bello civili exorto cœtius in Hollandia & Zelandia caput extulit, alibi difficius. Tandem abolito Philippi imperio ad certam formam ubivis redacta est. Capita religionis sancta sunt in *Synodo Dordracensi* a. 1619, quae se tuituros esse cuncti Socii a. 1651. declararunt.

§. CXIV. Ecclesiae status florens multum ex verbi divini interpretibus, horumque scientia, voluntate, prudētia, pendet. Ideo leges etiam *annariae* sunt factae. Ipsi interpres sacrorum oraculorum meritis distinguuntur, non gradu honorum aut potestatis.

§. CXV. Ante religionem in Belgio emendatam eadem erat ecclesiastici regimini ratio, quae in reliquis Europæ partibus; nempe ad Papam, Episcopos, Praclatos, pertinebat

bat potestus sacra. Qui ne illa abuterentur in fraudem imperii civilis, aut jurium ecclesiae Belgicae, quae tunc erat, principes Burgundici & Austraci identidem caverunt.

§. CXVI. Postquam religionis emendatae cultores in ecclesiam publicam in permultis Europae partibus coauerunt, imperio paene infinito antisitum sacrorum sublati: potestas principum in sacros civium coetus restituta est, quatenus est pars imperii civilis. Cui accessit alia potestas, singulari fiducia Principi iisdem, quibus eives, lacris addicto delata, alibi latior, alibi adstrictior.

§. CXVII. Haec rectio suprema ecclesiae in Belgico pertinet ad imperantem in suo quemque territorio. Huic ut illa committeretur a primordiis inde reipublicae, non tam exempla vicinarum gentium effecerunt, quam manifesta ecclesiae ob arctum ejus cum republica vinculum utilitas, cuius cognitio membra omnia, ut tacite consentirent, merito commovit.

§. CXVIII. Ex hac rectione imperanti, tanquam membro Ecclesiae, commendata manarunt leges & instituta ab illo in singulis Belgii regionibus facta, quae & ad quietem, & ad perfectionem, ecclesiae publicae spectant. Socii universi in communem ejus regendae normam haud confenserunt. In Synodo Dordracena statutam approbarunt Hollandi ac Trajectini, sed quasvis molitiones ejus usum introducendi severa prohibuerunt Frisi: Salvis iuribus suis vim habituram statuerunt Transiliani.

§. CXIX. Ad quietem ecclesiae conservandam multum valet tempestiva silentij dissidentium innocui indictio & legitima virorum civilium auctoritas, quos imperans Synodus moderandis praeficit. Hae sunt aliae generales, aliae speciales. Conventus solennis 22. Pastorum ecclesiae, qui quot trienniis Hagae Leidaeque habetur, ad res ecclesiae ordinandas non spectat, sed ad certa negotia adstrictus probabili de causa retinetur.

§. CXX. Perfectio ecclesiae est consensus institutorum & eorum, quae agunt ipsius ministri ac membra, cum eo bono, quod illa sibi, tanquam supremam legem, proponit. Sub perfectione continetur prudens curatio liturgiae, & eorum, quae ad incitandam pietatem apud nos statuuntur.

§. CXXI. Ad eandem refertur cura pauperum & eorum, Pars bonorum, quae quondam ecclesiae propria fuc-

ferunt, in hunc quoque usum impenditur. Haud injuria tamen pars corundem bonorum ad usus profanos, exigente necessitate, *sæc. 16.* ab OO. applicata fuit.

§. CXXII. Cum, ut bene sit ecclesiæ, multum sit situm in ejus Pastoribus; (*c. 114.*) leges nostræ etiam reipublicæ causa caverunt variis modis, ut ovile faciem committatur non nisi viris idoneis, hoc est, peritis & probis, seu a Patronis, seu a Senatu ecclesiæ cujusque res moderante, seu ab universis, qui ejusdem sunt paroeciae eiores, fiat nominatio aut constitutio. Magistratus in hoc negotio ex cujusque loci lege aut consuetudine interveniunt.

§. CXXIII. Curatio ecclesiæ, haud exclusa imperantis cujusque & magistratum cura, est propria Senatus selectorum membrorum ecclesiæ cujusque (*Kerkenraad*), Clasium, Synodorum spacialium. Horum corporum quoque est jūs dicere, sed non nisi de causis ecclesiasticis. A Senatu ecclesiæ cujusque provocatur ad Clases, ab his ad Synodos. In Zelandia *coetus* eo munere funguntur. Synodorum Gallicarum alia apud nos est ratio atque Belgicarum.

§. CXXIV. Ab ecclesia publica variis juribus differunt ecclesiæ toleratae.

§. CXXV. Hæ in plerisque negotiis utuntur jure communi. A *regimine & beneficiis*, quæ in ecclesiam publicam contulit Imperans, excluduntur, nisi aliqua nominatio ad nonnullas fint prolatæ.

§. CXXVI. Necesse visum fuit, Romano-Catholiceorum conditionem a cæteris, quæ a publica dirimuntur, ecclesiis distinguere tum in admittendis sacerdotibus, tum in jure nuptiarum cum Protestantibus, tum in quibusdam aliis negotiis. Quæ ex pæco illis debentur, ea religiose praestantur.

§. CXXVII. Eadem Ecclesia in duas partes in Belgio divisa est. Inter quas non de dogmatibus ad substantiam illius ecclesiæ relatis, sed de finibus imperii in eam Pontificii regundis, est dissensio. Altera superesse in Belgio regimen Episcopale affirmat, altera negat.

§. CXXVIII. Judæorum aliquanto florentior & publice utilior in Belgio, quam in plerisque regnis, est conditio.

C A P U T X.

Fontes alimentorum & opum. Primum Navigatio.

§. C X X I X.

Non tantum agricultura, sed & navigatio Belgarum industriam & solertiam ab antiquo exercet.

§. CXXX. Navigatio duplex est; alia maritima, alia finibus Belgii continetur. Haec illi adminiculatur, utraque reipublicae.

§. CXXXI. Navigationis maritimae propria sunt comoda quatuor. Illi studium ac subita & insignia incrementa superiori saeculo dedit utilitas ex variis causis nata.

§. CXXXII. Naves onerariae Belgicae etiam externis locantur. Nihil sere lucri, sed quandoque haud parum damni, capit respublica ex locatiore earum navium in primis in bello, quo alii inter se populi decertant, facta, quae sumtu Belgarum alibi fabricatae, ornatae, oneratae, nautis instructae, velum Belgicum praeferunt, ut externi tutius mercentur.

§. CXXXIII. Navalia Belgica optimi generis ligno undique conquisito, & singulari parsimonia in sumtibus fabricationis, excellunt.

§. CXXXIV. Leges & instituta publica multis modis navigationem adjuvant, removendis illis, quae obstant, efficiendis, quae profund.

§. CXXXV. Cum litorum nostrorum difficilis sit aditus: id agitur, ut non desint jurati vadorum cursusque, quem navis tenere debeat, indices, officiisque sui munere recte fungantur. Insuper sunt indicia vadorum locis opportunis posita, ignesque periculi monitores. Despoliationi naufragorum leges & magistratum diligentia obstant. Res ex naufragio servatas non capit fiseus, nisi neglectas per tempus lege aut moribus praestitum.

§. CXXXVI. De contributione post jactum mercium, de contractu, quem vocant Bodmeriam, de suscepto venturae periculo, seu assecuratione, leges nostrae quibusdam partibus differunt ab externis.

C A:

C A P U T XI.

Piscatus maritimus.

§. CXXXVII.

Partitio piscatus maritimi in magnum, parvum, & ba-
laenarum legibus comprobatur. Ex isto, nempe halecum,
piscatu olim rediit quaestus uberior, hoc sacculo multis
de causis extenuatus, sed adhuc sufficiens, ut legum ac
magistratuum providentia eum conservari, praemissque pu-
blicis & immunitatibus incitari necesse sit.

§. CXXXVIII. Leges inhibent five negligentiam five
avaritiam pescatorum & mercatorum, qua fieri possit, ut
opinio ubivis pervagata de praestabili conditione halecum
Belgicarum minuatur. Coercent porro eorum aviditatem,
qui adjuto externorum piscatu nostri nervos incidere
ausint.

§. CXXXIX. Ne aliae Gentes libertatem pescandi in-
turbent, identidem provisum fuit, etiam pactis cum
hoste factis, ut quiete pescari liceat. Conventio cum Ham-
burgensis facta d. 22. Maii 1609. religiose conservata
piscatui nostro in Germania prodest.

§. CXL. Leges certum tempus & certa loca huic pi-
scatui praefiniunt, atque ea de cadis &c. praecipiunt, quibus
diligenter observatis fieri potest, ut praestantia halecum a
Belgis apparatarum ubique apparere perget. Eodem con-
silio intentior ejus rei cura Collegio cuidam speciali man-
data est in Hollandia.

§. CXLI. Piscatus Groenlandici occasio tristis, jus
liquidum; quippe quod nititur jure Gentium & longinqua
possessione. Si quando Dani controversiam moverunt,
perpetuo id conservatum est, aequa ac jus pescandi haud
procul ab Islandia.

§. CXLII. Ex piscium circa Groenlandiam & in fredo
Davisii capture, nunc cuivis civi libera, emolumenta egre-
gia quondam percepta sunt, sed a 30 inde annis ea cum pluri-
bus gentibus Europaeis magis sunt communia, ideoque mi-
nora.

nora. Quae conservari cum valde intersit reipublicae, is quoque pescatus praemii excitatur. Nec minus opera diligens pescatui aescorum marinorum datur. In mari litoribus nostris proximo non eodem, quo ante, successu retia jacintur, forte ob leges de horum forma a 20 inde annis & amplius neglectas.

C A P U T XII.

Opificia. Mercatura.

§. C X L I I I .

Agriculturae, opificiorum, mereaturaे vineulum est arctissimum, quod ne solvatur, merito carent, qui rempublicam regant.

§. C X L I V . Officinae Belgicae complures, quod olim mercium undique expetitarum copia fuerint instructiores, quam hoc tempore, variis causis factum est.

§. C X L V . Qua de re ut judicium rectum fieri queat, inquirendum est in causas internas & externas statu officinarum florentis, qui in absolutum & relativum dividi potest.

§. C X L V I . Causae, quae veterem illum florem proge-
muerunt, internae maxima ex parte supersunt; externe
non aequa. At ne his mutatis depereat quaestus toti rei
publicae proficius, & ad conservandam oppidorum am-
plitudinem necessarius, leges bonae prouident illis, quae
obstant, quantum ejus fieri potest, submovendis. Dantur
diligentiae praemia publica & privata. Plus vero in his
rebus efficiendis praestare potest vigilantia tempestiva ma-
gistratum in singulis oppidis, quam potestas imperantis.

§. C X L V I I . Collegia opificium (qualia apud nos non
esse, exteri nonnulli temere credunt) eo, quo initium
sumserunt, tempore utilia, hodie vel universa, vel
magnum partem, aboleri, ac libertatem laboris quaestuosi
plenam singulis municipiis restitui, (si juste fieri posset)
re & exemplo periculose videtur. Corruptelis eorum
mederi, & modum operis faciundi ad maiorem opifi-
cum

cum ipsorum, & ad communem incolarum utilitatem dirigere, a mente privilegii, quod acceperunt, haud alienum est.

§. CXLVIII. Mercatura Batavorum cum externis per antiqua est. Valde crevit a saeculo inde 13. Virile robur nacta est ab a. 1602 ad 1650.

§. CXLIX. Principatus, quem tunc tenuit, &, paene dixerim, dominatus causae aliae fuere physicae, aliae morales, aliae politicae.

§. CL. In primis ad eam evehendam multum valuerunt causae externae, nempe status Europæ superiori & partim in eunte hoc saeculo, atque conjunctio Belgarum cum populis externis studiose quaesita & conservata, ut mercaturae nostrae esset proficia.

§. CLI. Causis externis mutatis non ompe, in quod mercatura dividitur, genus aequum, atque olim, florere potest. Superfunt tamen rami hujus arboris procerae haud pauci, in quibus Belgæ non tantum haud cedunt exteris, sed & illos superant.

§. CLII. In primis nummorum commercio praevalent, Grandes pecuniae summas collyborum dominis numerando, ampliores aerariis Belgicis aut exteris foenerando, rem familiarem amplificant.

§. CLIII. Cum maxima Gentium Europacarum parte, si quasque sigillatim confideres, parum quaestuose mercantur (e. c. cum Gallis): si rem universe spectes, cum sint mercium totius orbis portiores & negotiatores, quod in quibusdam regionibus pecunia sibi comparant, ac perdere videntur, id in aliis locis (praecipue in *Germaniae* magna parte) cum foenore lucrantur.

§. CLIV. Adjumenta mercaturae publica petuntur ab amicitia & foederibus cum exteris, & a tutela, cum opus est, armata navium, ne in cursu, quem tenent, legitimo impedianter. Similiter auxilia mercaturae adversus exterorum aemulationem, & contra exitiosam mercatorum aviditatem atque improbitatem vindicandæ afferuntur. Id quod fit legibus aliisque institutis, veluti levioribus aut nullis mercium vectigalibus exigendis, quæ importatae aut evectae officinis prosunt; iis tributorum generibus, quæ mercatoribus praecipue officerent, evitandis; praeterea eorum, quæ ad fidem inter hos tuendam pertinent, diligenti curatione, jurisdictione prompta in quavis obligatione ex cambio nata, severitate aduersus fraudatores & decoctores, ac simul

simul aequitate in negotiatores, quibus magis aspera vis fati, quam sua culpa, nocuit.

Mercaturae, quae intra fines Belgii continentur, artic. 18. foederis Trajectini & pacta specialia consulunt.

§. CLV. In primis mercaturae ubivis nocet prava rei nummariae conditio. Cujus si ipse, qui imperat, causa sit, triste id est & exitiosum; siin sint privati, sine mora fontem tanti mali obstrui, cuiusvis reipublicae refert. Intenditur, magno mercaturae malo, pretium proborum nummorum raritate certi eorum generis, quibus vel ad res promerciales comparandas, vel ad majores summas solvendas, opus est. Quanta autem rerum consilio ex nummis studiose corruptis, aut ex illa, quam diximus, raritate nimia existat, ea confirmant, quae acciderunt regente Belgum *Maximiliano I.*, & in primordiis reipublicae. Magnam partem calamitatum, quibus premerentur, qui bonaee causae faverent, ex varietate pretii nummorum in Belgio nasci, a. 1579. in concilio OO. GG. questus est *Wilhelmus I.* Quod Belgarum universe interesset, ad eandem normam nummos fieri & expendi, Gandavenses jam agnoverant Socii, sanxerunt Trajectini, licet jus nummos percutiendi non sit commune, sed Socii in finibus eujusque suis proprium.

§. CLVI. Foederati de certo nummorum pretio interno convenerunt, a quo singulos discedere vetat artic. 12. foederis Trajectini. A nummis ex lege, in quam unanimes consenserunt, percussis differunt, quos mercatores in privatos usus eudi curant, veluti ducati, qui ad normam Germanicam a. 1559. definitam feriuntur. Externorum nummorum nullum, nisi ex materia, pretium statuitur.

§. CLVII. Pro impensis & pro jure imperantis, vel dicam, pro opera, quam impendi in rem nummariam curat, definita de pretio nummorum interno fit deductio, & aerarium locupletat.

§. CLVIII. Mala ex nummis privato ausu depravatis orta genuerunt necessitatem poenae severae talibus corruptoribus irrogandae. Similiter cum materiae raritas officiat monetis, illius exportatio merito vetita est.

§. CLIX. Soli ut nummi in Belgio percussi valeant; Civitatibus quibusdam, quae Imperatorum beneficiis jus nummos flandi quondam adeptae fuerant, certa pe-

pecuniae summa ex aerario Foederatorum communi annuitatim numeratur, ut jure suo non utantur.

§. CLX. Difficultas in permutatione nummorum, quae in initio reipublicae multum incommodi importabat, occasionem dedit *mensae Amstelodamensi* instituendae (*Wisselbank*). Hujus usus in mercatura juvanda eximius est, uti quoque in pluribus emporiis prosunt fora mercatorum, in quibus hi stato tempore quotidie congregati Europæ universæ commercium sustentant, juvant, & quodammodo regunt. Ab illa mensa, cui pecuniae privatorum commendantur, differt aliud genus mensarum, quae nummos sub pignoribus credunt (*Lombards*). Quod institutum in oppidis ad coercendam foeneratorum improbitatem circa finem saec. 16. visum fuit necessarium, & ad mercatores quoque, qui versantur in angustiis, expediendos haud parum facit.

C A P U T XIII.

De Coloniis & Societatibus Indiae Orientalis & Occidentalis.

§. C L X I I

Veteres Coloniae alio consilio deduci consueverunt, quam quo suas nunc in regionibus transmarinis ponunt Europæi. Profunt in universum Europæ. Nocuerunt quandoque singulis Gentibus, seu quod hæc earum multitudinem & amplitudinem ex viribus suis haud metirentur, seu quod in legibus aut administratione vitium aliquod admitterent. Coloniae Belgicae multis modis patriæ profunt. Regula administrationis earum prosperæ certa & perpetua haec esse videtur: per Colonos bene sit patriæ, nec propter hanc colonis male.

§. CLXII. Quicquid extra Europam possident Societas in Belgio institutæ, illud summo Foederatorum imperio subest. Huic subiecta potestas homines in regionibus transmarinis collocatos regendi præcipue pertinet ad duas *Societas*. Quarum prima est, quæ in *India Orientali* sedem

fedem fortunarum suarum posuit. *Huic*, ut sola in illis finibus mercaretur, privilegium d. 20 Mart. a. 1602. dederunt Foederati. Res ejus subito & mirifice creverunt. Acquisivit opes, occupavit possessiones, territoria, imperium, cuius fines latius patent, quam terrae Foederatorum Europeae.

§. CLXIII. Haec Societas est coetus privatorum, qui in Belgio nihil habet imperii, in regionibus autem suis, quas administrat, non aliud, quam subiectum supremae Foederatorum potestati, & horum legibus. Ab his protegitur. Horum voluntate uti initium sumvit, ita & continuatur.

§. CLXIV. Cum sit subiecta Foederatis, (§. 163.) rationes administrationis suae illis reddit, & definitas pecuniae summas communi eorum aerario dependit.

§. CLXV. Comoda Societatis sunt commissa prudentialia ac diligentiae Moderatorum 69, qui statim fuere distributi in sex Collegia, quibus nuper novus virorum communem cunctorum Collegiorum utilitatein curantium coetus accessit.

§. CLXVI. Numerus negotiorum & partium, in quas sors Societatis ab initio collata dividitur, varie dispertitus est inter Collegia. *Primas* in his tenet Amstelodamense. Potestas ea decernendi, quae singula Collegia exequi oportet, ad paucos pertinet, nempe ad coetum Septemdecimvirorum, qui bis in anno convenit, & extra ordinem, quoties necesse est. Participes Societatis ut tanto sint certiores, commoda sua in Moderatorum manu posita, omni diligentia curari; mature cautum fuit, ut illis 9 participes principales jurati, rationum ac consiliorum de rebus gravissimis consci, & eorum, quae valde noctura viderint, impedidores, adsint.

§. CLXVII. Suprema rerum Societatis rectio Ser. Principi Arausiaco mandata est d. 30 Mart. 1766. cum potestate, ab OO. GG. approbata, providendi, ut jura & commoda Societatis recte administrantur.

§. CLXVIII. Septemdecimvirorum est, decernere de numero & oneribus navium ad Indianam mittendarum, & officiis atque potestatis Indicis ac Praefecto Promontorii bonae spei (cujus fines latius sunt prolati pro crecente colonorum numero, qui Societati agricultura profunt) mandata dare tum de commercio Indico & mercibus in patriam transportandis, tum de administratione imperii.

§. CLXIX.

§. CLXIX. Possessiones Societatis in praefecturas majores octo distributae sunt. Praeses Indiae cum Senatu Bataviae residet. Praefect caeteris magistratibus & Praefectis. Ampla ejus potestas est. Quae ne sit nimia, Senatus ei adjunctus illam temperat, in quo qui post cum est potestate primus, vulgo appellatur Director Generalis. Senatores ordinarii loco & jure differunt ab extraordinariis.

Praesidem simulatque munere suo abire, inque patriam reverti jubetur, huic Septendecimvirorum mandato parere oportet.

Judicium superius Bataviae constitutum est (*Raad van Justitie*), ut jure incorrupte dicundo ex legibus etiam Belgicis, aut, cum hae deficiunt, ex jure scripto, sit tutum perfligium oppressorum aduersus praepotentes.

§. CLXX. Mercatura Asiatica partim fit in oris nostris cum Gentibus maris accolis, partim per institores in eariam Gentium terris, in quibus nobis domiciliâ mercaturae habere licet, nulla imperii, veluti fit in *Japonensium* & *Chinenium* finibus. Nonnullae possessiones Indicae, seu redditus, seu commercium cum indigenis contemplatis, parum quaestuosa sunt, sed necessariae, ut quaestuiores ab externorum aditu & mercatura defendantur.

§. CLXXI. Lucrum & damnum Societatis aestimari debet ex rationibus Indicis conjunctis cum rationibus administrationis rerum in Belgium invectarum, computatis impensis utroque necessariis & damnis fortuitis.

Consiliorum de Societate per suppeditationem pecuniae ac novas leges erigenda celeritas necessaria judicatur, quo gravio ex ejus interitu clades reipublicae instare videtur.

§. CLXXII. Societas Indiae Occidentalis, ad quam progredimur, post longas dubitationes instituta a. 1621, ob calamitates acceptas aerisque alieni molem ab OO. GG. dissoluta fuit a. 1674, finito, in quod prorogata erat, tempore. Successit in ejus locum nova, eodem anno d. 20 Sept. ex lege OO. GG. constituta. Hujus privilegium ad 31 Dec. 1791. prorogatum est. Sub eo continentur orae Guineenses, (in quibus spatium 60 milliarium munitis arcibus defendit) agri Grianenses, insula St. Eustatius, cuius Praefecto Saba & St. Martini insulae comprehenditae sunt, & insula Curacao, sub cuius praefectura insula Bouaire comprehenditur.

§. CLXXIII.

§. CLXXIII. Non quivis Societatis particeps, sed Moderatores, sub ductu Ser. Principis Arausiaci, (cui supra rectio commendata est *d. 2 April 1766.*) in 5 Collegia disperiti, negotia cunctorum participum agunt. Id quod ab illis Collegiis communiter agendum sit, Collegium Decemvirorum decernit.

§. CLXXIV. Aliae administrationis leges Societati Indiae Orientalis, aliae huic sunt propositae. Nam haec per Moderatores suos ipsa negotiari desiit. Vendit potius constituto pretio facultatem cunctis Belgis datam ad eas, quas tenet, possessiones navigandi & mercandi sub certis legibus. Lucrum Societatis praecipue reddit ex mercatura servorum, quam quilibet Belga facere potest, ex cultione agrorum, &c, in primis tempore belli inter alios populos, ex navigatione ad insulam *St. Eustatius*.

§. CLXXV. Imperium summum in quascunque possessiones hujus Societatis residet penes Foederatos; potestas autem illi subjecta regendi earum incolas, & ministros Societatis, quos in illis terris collocavit, ad hanc pertinet; dominium ad diversos.

§. CLXXVI. Variae causae, & harum numero calamitates bellicae, fecerunt, ut Societatis res inclinari coepierint. Ad quas restabiliendas Foederati quaedam subsidia pecuniaria praebuerunt, ac miserunt nuper, qui in loco res inspiciant, atque inquirant, quomodo novis institutis colonorum diligentia, & per eos Societatis ac rei publicae commoda, juvari possint.

C A P U T X I V.

Transitus ad partem II. Quaedam conclusiones de norma, ad quam in conservanda & augenda prosperitate communi Foederati consilia sua dirigunt.

S. C L X X V I I.

Haec tenus de ratione & fontibus prosperitatis publicae distribute diximus. Antequam formam imperii, firmum

firmum illius praesidium, aggrediāmur, quasi summā eorum, quae disputavimus, faciamus exponēdis quibusdam conclusionibus politicis de modo, quo Foederati universi & singuli vires publicas, status rerum prosperi concilia- trices, conservare laborent.

§. CLXXVIII. Satis possessionum habent Foederati, ut illis recte administratis bene possit esse Belgii civibus. Itaque alieni a finibus imperii sui proferendi unum hoc querere consueverunt, parta tueri. Quod ut fiat, quietem amant, dum potuerunt, & ad eam firmandam custodiendae inter Gentes Europeas virium aequabilitati semper studuerunt.

§. CLXXIX. Quies publica, quietus ab exteris interturbari querit, curam tempestivam armorum terra marique exigit. Exercitus (sub hītius saeculi initium valde numerosus) etiam in pace is est necessarius, qui seriem munitionum, ad fines Belgii iti Europa aduersus subitos incursus defendere, primumque hostis impetum sustinere queat. Is, qui nunc alitur, maximam partem ex alienigenis compōitus, partim ex copiis stipendiariis, quas Principes externi suppeditarunt, nondum accedit ad illum numerum. In qua causa Foederatis commendanda, ac in milite armis exercendo, & ejus conditione perficienda nihil diligentiae a Ser. Principe Arausiaco praetermittitur.

§. CLXXX. Foederatorum sine exceptione omnium aequae interest, quiete habitare, atque eorum, qui regiones maritimas incolunt, praecipue resert, tuto navigare & mercaturam facere. Ad illud assequendum necessarius est exercitus terrestris (§. 179), ad hoc maritimus, & sufficiens navium bellicarum, etiam in pace, numerus, ut earum praefecti non tantum arte, sed & usu, confor- mentur. Id quod saepe suasit supremus terra marique Praefectus, & nuper addita descriptione modi, quo id effici posset, enixe Foederatis commendavit.

§. CLXXXI. Amicitia cum exteris coli nequit sine studio mutuae utilitatis. Firmatur foederibus. Si res publica magnam partem olim valuit aliena imbecillitate: jam, mutato Europae statu, suarum virium robore & certo amicorum auxilio valeat necesse est. Studium, publicum tuendi mercantium commodā, quod, qui gubernacula tractant, sibi semper habent propositum, comprehendit conservationem ac cultum necessitudinum politicarum cum exteris.

§. CLXXXII. Vires populi Batavi non aestimandas sunt ex divitiis aerarii, (quae ubi nimis sunt congregatae, ibi publice nocent) sed ex opibus incolarum universorum, & prompta eorum voluntate, aerario, quamprimum exigitur, sive tributis, sive foerationibus, consulendi.

§. CLXXXIII. Ubi partes fiunt imbecillae, totum labefactatur. Vires publicae sunt quasi coagmentatio virium, quas possident sive cives singuli in singulis regionibus, sive Socii singuli, cum animo eas ad salutem communem, ubi opus sit, conferendii. Ad quod obtainendum opus est perpetuitate conjunctionis individuae & concordia inter Socios; in singulis autem regionibus Societati adscriptis necessarius est consensus inter eos, qui reguntur & regunt. Ad utramque confessionem in bonum commune tuendam spectat dignitas & potestas Serenissimi Gubernatoris hereditarii, a. 1788. communis Sociorum sponsione sancita, ut instar legis a nullo Socio mutandae, perpetuo maneret pars formae imperii in Belgio constituti. Idem promissio Regum M. Britanniae ac Prussiae m. April. a. 1788 communium est, effecturos fese ut ea lex jusque hereditarium Gubernationis a. 1747 & 1766. Ser. Principibus Arausiacis de latae incolume conservetur ac perennet.

P A R S II.

De forma & administratione imperii in singulis Belgarum Foederatorum regionibus.

C A P U T I.

Tractantur nonnulla, quae Socii in disciplina imperii quisque sui communia inter se habent.

§. CLXXXIV.

Fines imperii Sociorum in singulorum territoriis ante abrogatum Philippi II. imperium, & paulo post, dubii quodammodo fuerunt. Socii enim Gandaventis, ab Hollandis Zelandisque res suas separatim constituentibus distincti, imperium fiduciarium administrarunt ante Gubernatorem Generalem a. 1578. constitutum, & post fidem Regi renuntiatam in eodem trampite perrexerunt, usque dum habens fusciperet *Franciscus Alenzonius*, ac, post m. Jul. 1584, donec cum Leyestrio convenirent de potestate ampla ipsi, tanquam Gubernatori Generali, tradita. Nec defuerunt quaedam potestatis vestigia post a. 1588. Hodie exploratum est, Societatem Foederatorum esse aequalem, & contiacti vinculo communis defensionis ac commodi, sed nentigilam communis imperii. In solis, quae sub ditionem suam redigerunt, territoriis communiter imperant.

§. CLXXXV. Singuli Socii suis quisque in finibus diversam imperii formam constituerunt, & quidem eam, quae a statu cuiusque nationis publico, qui ante extinctam potestatem regiam fuerat, minimum deflere videtur. Ex quo non

potuit non haud exigua compositionis varietas pronasci. Mutata sententia de necessitate imperii regalis, quod legibus & Ordinum juribus adstringeretur, retinendi, vel dicam, restituendi, libertas praecipue ab a. 1587. vocari coepit status populi imperium regale, etiam temperatum, repudian- Exinde invaluit in diversis Belgii partibus, certisque legibus civiumque jurejurando faneatum est solorum Optimatum, mixtumve populari, genus imperii, quod legitima Gubernatoris auctoritate ac potestate ubique temperatur. Nomen Ordinum ante belli civilis exordium indica- bat cives primarios certis corporibus adscriptos, qui nullam haberent facultatem jubendi, quae principem aut cives uni- versos facere aut pati vellent, sed horum suoque nomine intercedendi, quo minus Princeps juberet, quae populum praegravatura, ejusque juribus derogatura cernerent. Abdicato regalis, quod Philippo abrogatum erat, imperii restaurandi consilio, iidem cives, qui hucusque non fuerant nisi apud principem jurium populi defensores, com- modorumque illius commendatores, personam principis, ap- probante populo, perpetuam ipsi induerunt.

S. CLXXXVI. Optimates imperandi jure praeditie li- guntur. In duos coetus sere ubivis descripti sunt: alterum nobilium, alterum Senatorum in civitatibus imperii confor- tibus. Soli Trajectini tertium addunt. Penes hos coetus conjunctim residet majestas imperii, non penes singulos, aut eorum legatos, qui convenienter statim aut ob repentinae causas indictis diebus, ut de republica vel ex suo judi- cio, vel ex mandato speciali, statuant. Quotquot sunt Optimatum numero, ex sua quisque persona legum vinculis aequae ac caeteri cives constringuntur. Imperant universi, parent singuli.

S. CLXXXVII. Jura, quae ad substantiam imperii per- tinent, ubique eadem esse oportere, per se patet. Sic leges quondam fanciebant Principes, quia imperabant, sed ideo non quaevis decernere & servari jubere poterant sibi, quia non *plene* imperabant. Itaque cum hodie Ordines imperent, leges feruntur ac faniunt &c. Ea demum jura in di- versis Belgii partibus differre possunt ac differunt, atque a no- bis, ea, quae ex jure publico universalis quemque nosse ope- rat, hoc loco haud disputaturis, exponi decet, quae ad ne- cessarias imperii summi partes haud referuntur: qualia praeci- pue sunt jura, quae Jcti regalia minora vocant. De his ca- ven-

vendum est, ne ab aliis Sociis ad alios, vel adeo a vicinorum institutis ad par imperanti jus nostris in finibus vindicandum arguere teris.

§. CLXXXVIII. Imperium Optimatibus jure perpetuo attributum est vere summum. Hoc superius nunquam habuit populus Batavus, (h. e. comprehensio civium, qui Optimatum conscriptorum numero hand sunt) nec cummaxime habet. Neque magistratum jurisdictioni actus imperantis, tanquam talis, subjecti sunt, sed soli ejus actus privati, de quibus cum eo contendere in iudicio licet.

Imperium summum uti infinitum nullibi est, aut esse potest, ita in Belgio quoque terminis naturalibus, & speciali jure civium describitur. Sunt jura imperantis; sunt & officia. Viget in Belgio *libertas publica*. Hujus *praefidia* potiora sunt sensus utilitatis ex ea nascentis, religio, foedus Trajectinum, jura & officia Gubernatoris.

§. CLXXXIX. Populus Batavus ante belli civilis initium adfueverat *capiti* cuidam *eminenti*, quod praeesset judiciis & confilio publico absente Principe summo, hujus jura conservaret, ejusque nomine alia fine speciali mandato, alia hoc demum accepto, exequeretur, a non nullis vero imperii partibus administrandis abstineret, quae Princeps sibi ipsi reservaslet. Geldri a Carolo V. sibi a. 1543. stipulati sunt, ut Gubernatorem idoneum rebus suis moderandis praesiceret. Bello civili exorto, & sub initium reipublicae constitutae, pariter ac post id tempus, nunquam in eam cogitationem deduci potuit populus, ut rempublicam sine Gubernatore coimmodo administrari posse arbitraretur, exceptis praecipue, qui ab illa oligarchiae seu potentiae suorum, vel & patronorum suorum, metuerent. Si quando aliter censuerunt, qui ad gubernacula federent, ac qui in horum capeslendorum spem venirent; semper doluit populus, aliquid deesse formae imperii, quemadmodum illud abrogato regimine regali compositum fuisse. Cum enim novum Optimatum imperium summum coalesceret ac firmitatem nancisceretur approbante & illis obidente populo; simul coaluit jus Gubernatoris, tanquam pars illius novae conformacionis. Idem populus, qui se Optimatibus subjecit, eodem tempore Gubernorum dignitatem pactamque potestatem verbis factisque comprobavit. Ordines Hollandiae

diæ quidem post obitum *Wilhelmi I.* sine Gubernatoris interventu imperium interim administrarunt per menses sedecim. Sed id factum forte fuit, quod essent incerti, utrius principis in dictione, Galli an Britanni, populus venturus esset, quodque ea de re quamdiu essent dubii, Gubernatorem, quem forte Rex novus haud esset probaturus, constituere praematurum videretur. Sed, facta conventione cum Elisabetha, cum primum certi erant, qua conditione haec Belgis in posterum auxilio futura esset sine imperio, urgentibus Zelandiis una cum his ad *Mauritium*, (quem Socii jam a. 1584. Senatui rempublicam regenti praefecerant) se contulerunt, ut apud utrumque populum, ab a. 1576. perpetuo foedere devinctum, *Gubernatoris* personam sustineret. (tunc appellarunt eum *Gouverneur Capit. Gener. en Admir. van Holland, Zceland en Vriesland*). Qua dere cum eo pacitis conditionibus d. 30 Nov. 1586 (ante *Leycestrii* adventum) convenerunt, ejusque potestate in tunc definitam d. 6 Febr. 1587. amplificarunt, vel dicam primæ pactionis mentem apertius se explicare dixerunt, ut esset reipublicae utilior. Voluerunt, ut haberent hæ terræ & incolæ caput, (sic *Mauritium* appellarunt *Hollandi* in decreto memorabili m. Nov. 1586.) cuius auctoritate status publicus conservaretur. Cum hac primaeva notione de necessitate & vera ad felicitatem publicam vi potestatis cuiusdam Gubernatricis ab imperio summo distinctæ semper consensit virorum cordatorum, quique populi Batavi ingenium & optata pernoferent, sententia; rempublicam non posse diu salvam esse & florentem, nisi tum inter Socios ex ipsa eorum hypothesi, cum foedus ferirent, tum inter Optimates, in singulis partibus regnantes, & populum, esset Persona quaedam *Moralis media*. Hujus esse, ut pari in cunctos suae curae quos commendatos caritate daret operam copulandis voluntatibus, utque averteret, ac leni ductu sedaret contentiones, quae inter varias corporis regnantis partes, jure pares, viribus dissimiles, ex aetnulatione aut opinato quodam utilitatum confleri, aut inter singula quoque eorum corporum membra ex ambitione hororum, oriri queant. Viderunt, eandem Personam satis habere virum debere, ut posset adjuvare commoda publica consiliis de bono communis dandis, excitandis, esligiendis, ne eorum celeritati & similitati multitudo ac crebra initatio opinantium, varia horum studia aliaeque necessitudines subinde contractae, impedimenta inferrent. Talis vero

vero Persona Moralis *eminens*, praedita auctoritate persuadendi apud eos, qui tenent potestatem jubendi, non potuit non ea deligi, quae simul natalium suorum splendore ac necessitudinum gentilitiarum pondere exteris & primoribus singulis, venerationem injiceret, utpote supra invidiam, inter pares facilis surgentem, posita. Sic fieri potuit, ut ea reipublicae toti, ac singulis ejus partibus, domi forisque, *decori* esset ac *praesidio*.

§. CXC. Neque dubitatum post rempublicam confirmatam fuit, talem status publici moderatorem deligendum ab illis, qui imperium renerent, esse ex stirpe *Arau-sacæ*. Quae uti antiquitate sua & loco inter Principes S. R. J. & gentilitiis ornamentiis ac praefidiis splendet, ita his decoribus: hoc insigne de Batavis meritum ad junxit, ut hi *Wilhelmo* I. & ejus posteris libertatem suam, amplitudinem, ac prosperitatem, qua potiuntur, firmitatem acceptam referant. His causis & hoc momentum accessit, quod iidem Principes in Belgio nati & educati, mature cognitis civium ingenii, flexanimi-cuidam cum illis agenti modo adsueverint. Insuper (si quam vim apud mentes excelsas posset habere privatae utilitatis studium) Principum ex hac illustri Gente natorum interest, res patriæ optimo loco esse, in qua tot tamque amplas possessiones habent, quarum, ut ita dicam, pretium ex felici reipublicæ statu pendet. Quare, quod aliquando exortis procellis eventurum a. 1722. prospexerant *Geldri*, illud accidit a. 1747., ut populus redintegrationem pristinæ formæ imperii ad servandam reipublicæ navem expeteret. Proinde imperantes in singulis Belgii partibus eundem omnes Gubernatorem, sed singuli seorsum, rebus suis moderandis praefecerunt *Wilhelnum* IV., *Principem Arausacum*. Ac ne post ejus obitum novis contentiobus interrumperetur tenor rerum, in quibus peragendis continuatio est efficacissima; conventio cum eodem Principe facta est, ut dignitas Gubernatoris cum juribus ei adfixis ad ejus posteros mares, & his deficientibus ad focinas, ubique perveniret.

§. CXCI. Est itaque nunc unus in Belgio Foederatorum, comprehensis Drenthanis, & in territorio Sociorum communi, Gubernator hereditarius, idemque supremus terra marique Imperator, tum a toto Sociorum corpore, tum in singulis partibus constitutus, isque ex eodem

pacto non alias, nisi qui a *Wilhelmo IV.*, *Principe Arisfaco*, originem dicit. Antequam Ser. Princeps *Wilhelmus V.*, quem Deus amet! aetatem legitimam explevit, Regia mater, & post ejus mortem imperans ipse, tutelam jurium Principatus geslit.

Atque illa quidem jura sunt alia Principatui conventione, aut usu vim coventorum habente, adfixa; alia eidem Principi speciatim delata. Re vera illa jura non sunt nisi vires Gubernatori rerumque bellicarum Praefecto supremo concessae, sine quibus is ad rempublicam fructus pervenire haud posset, qui, cum in ipsis ejus primordiis hinc dignitas ad formam imperii referretur, quae sit fuit, & a populo Batavo quaeri ac percipi pergit. Ea jura partim sunt, & non potuerunt non ubique esse, eadem: partim a principio regionatum diversa fuerunt, & hinc inde in majorem populi cuiusque utilitatem novis definitionibus & incrementis successu temporis statuta. Eo tendunt ubique, ut Gubernator & belli dux cum nunc sit unus, vires & commoda Sociorum singulorum, ex mente Foederis, pari caritate ac studio melius tueri, discordiasque lenire queat, verbo, ut in toto Foederatorum corpore, & in singulis ejus partibus, re vera esse possit efficax rerum de communi Patrum ac populi utilitate decernendarum suasor, decretorum effector, apud exterorū dignitatis & existimationis publicae conservator, idemque domi adminiculator imperii, qui tutor libertatis. Quae jura labefactare, iisque personam Gubernatoris palam aut oblique denudare velle, id profecto est, relinquere Gubernatorem, ac tollere Gubernationem. Quod ne in posterum tentetur, quemadmodum a. 1788. provisum sit, (§. 183.) indicavimus. Quibus status rerum restituti firmamentis eodem a. accessit iusjurandum, cuius formulam rectoribus virisque locum in Gentis cuiusque Conclilio habentibus, tum & magistratibus, & univerle officiis majoribus, aut minoribus, pro sua Socius quisque potestate praescripsit.

C A P U T II.

De rebus Geldrorum.

S E C T I O . I.

*Primordia, progressus, & hodierna compositio
imperii in Geldria.*

§. C X C I I.

Pars Geldriæ antiquitus in *Pontiorum* potestate fuit, quorum Praefectorum munus *Advocati* (*Voogd*) nomine indicabatur. Post hos illa, uti & *Comitatus Zutphanienfis*, (qui nunquam cum Geldriæ corpore, sensim auëto, coa-luit) pervenit saeculo XI. ad *Nassovios*, *Comitum* titulo condecoratos. Ex quibus orto *Reinaldo II.* nomen *Ducis*, locum, & alia jura honorifica, non autem potestatem antiquam, *Ludovicus Bavarus Imp. a. 1339.* contulit.

§. CXCIII. Incitata a nobilibus, qui se mutuo odissent, *Rainaldi III* & *Eduardi I*, fratribus, dissidia Geldriæ etiam post eorum obitum diu funesta fuere. Qui cum sine prole decessissent; per fororem eorum natu minorem, volente *Carolo IV Imper.*, Geldria una cum *Comitatu Zutphanienfis* ad *Juliacenses a. 1372.* delata est. Quorum stirps mascula cum esset extincta, lis de successione a. 1423. inter *Arnoldum Egmondanum* & *Adolphum Bergensem* atque, eo mortuo, *Gerhardum*, *Duces* exarlit. *Sigismundus Imp.* in decretis suis varius, *Eridericus III. Imp.* in illis, quae decrevisset, exequendis timidus, feudum regale Geldriæ vacare, & de eo statuere, rem sui esse arbitrii, contendebant. Verum possessionem ejus conservavit, licet proscriberetur, *Arnoldus*. Princeps infelix, quod genuisset. Ab

Adolphe, filio degenere, in custodiam datus, & ab ea post sex annos liberatus, fese ad *Carolum Audacem*, *Ducem Burgundiae*, a. 1470. applicavit. Qui ex illis discordiis hunc fructum tulit, ut *Geldriam*, ex conventione cum *Arnoldo*, pignoris jure obligatam a. 1472. occuparet a. 1473. cum *Gerhardo* autem, Duce *Juliacensi*, competitor, certo pretio soluto *ead.* a. decideret. *Arnoldia*. 1473. mortui nepos *Carolus*, *Adolphi* a. 1477. extincti filius, jubente *Maximiliano I. Imp.* in *Belgio* educatus, in hujus bello cum *Gallis* a. 1487. captus, atque ab his a. 1491. *Geldris* defiderantibus redditus, avi sui, ac *Frider. III*, *Caesaris* *Carolo* audaci faventis, facta juri suo officere potuisse negans, *Geldriam* a. 1492. occupavit, defendit, ac tandem cum *Carolo-V. Imper.*, ut ea post mortem suam potiretur, a. 1536. transsegit. Cui cum novae illo mortuo difficultates a. 1538. a *Wilhelmo*, Duce *Juliacensi* & *Clivico*, objicerentur: hic, quicquid juris se habere putaret, *Venloae* a. 1543. dimisit, quae conventio in comitiis *Germanicis* a. 1544. approbata & sancta fuit. Manent pacta eodem tempore inter *Clivenses* & *Geldros* facta.

§. CXCIV. *Geldriæ* Comites idem initio, quod caeteri in *Germania*, munus sustinebant. Paulatim jura Imperatoris, quae administrabant, adepti sunt tanquam propria, feceruntque, ut sub feudo regali continerentur, quae ut (§. 5.) diximus, saec. 14. superioritatis ad territorium adiunctæ nomine exprimi coeperunt. Erant Imperatoris Vasalli, Ordinum regni *Germanici* in comitiis & ubique conforates, legibus *Germanicis* subjecti; eorumque regio posteriori tempore *Circuli Westphalici* limitibus continebatur. Idem in cives ea potestate utebantur, sine qua Princeps *Germanicus* (talis erat *Dux Geldriæ*) non foret Princeps. Sed nullam, habebant potestatem vetera jura populi diminuendi, aut hunc, quibus vellent, oneribus gravandi. Quod ne steret, impedimento erant Corpora nobilium, & Civitates, quibus aliquanto serius *Ordinum* nomen tribus consuevit. Horum & populi jura, qualia erant a. 1543, talia se sancte conservaturum promisit *Carolus V*; spoponuit *Philippus II*, fidemque violavit. Hinc *Geldri* Societati *Gandavensi* accesserunt, & postea *Trajectinae*, lente tamen ad regis imperium extinguendum processerunt, (§. 18.) Vinculum cum *Germania*, cuius continuandi præ-

principio studiosiores erant, eodem, quo caeteri Belgae, modo dissoluerunt (§. 23.).

§. CXCV. Imperium summum, abolito regio, Optimatibus delatum est, quibus accessit legitima potestas Gubernatoris (§. 85.) Differit illius imperii forma ab eo, quo caeterae Nationes utuntur, siquidem in OO. trium tractuum distributum est, qui singuli in domesticis suis negotiis ordinandis sunt sui juris, de communib[us] separatis consultant, communiter decernunt, sequ[untur] decretis suis in consilio factis obstringunt.

§. CXCVI. In singulis tractibus administratio iurium imperii est penes duo corpora, alterum nobilium conscriptorum, alterum earum civitatum, quae id jus a primordiis inde reipublicae obtinuerunt.

Conditiones, quas, ut nobilis quisquam ordini Equestris adscribatur, leges praecipiunt, aliae sunt communes, aliae tractus cuiusque propriae. Singuli manent privati & legibus obnoxii. Imperii administrandi munere non funguntur nisi conjuneti.

§. CXCVII. Conditionum, quibus aliquis in numerum nobilium conscriptorum adscisci potest, in tribus tractibus differentia potissima sita est in origine nobili. materna necessaria aut minus, in modo possessionum, & in exteris admittendis.

§. CXCVIII. Civitates imperii summi consortes sunt tredecim; in tractu Neomagensi Neomagum, Thila, Bomelia; in Comitatu Zutphanensi Zutphania, Dusburgum, Dotecomium, Lochemium, Grolla; in tractu Velavensi Arnhemum, Harderovicum, Wageninga, Hattum, Elburgum. Differunt aliae ab aliis iurisdictionis modo, numero Senatorum, Consulum, & eorum, qui civium in opido quoque negotia & commoda apud Senatum curant, & vulgo Communes appellantur. Lex, qua horum pariter ac totius consilii publici conformatio regitur, statuta est d. 14 Octobr. 1750.

§. CXCIX. A reliquis decem Civitatibus ab antiquo multis iuribus differunt civitates principes (*Hooftsteeden*) tres, Neomagum, Zutphania, Arnhemum; seu statum eorum internum contempleris, seu partem, quam in administratione imperii summi habent. Neomagum quondam Civitas imperii Germanici & Hanseatica fuit. In hunc usque diem multis iuribus praecipuis utitur, veluti immunitate a portoriis,

jurisdictione extra urbis pomoeria. Hujus & plurium jurium originem uon Comitibus, sed Imp., acceptam resert. Judex imperantis personam refert in judiciis, sed neque audit de sententia deliberantes 12 viros, neque in ea ferenda partes suas interponit, sed adest, cum pronuntiatur.

§. CC. *Zutphania*, post varios in bello civili casus *Mauritii* armis a. 1591. a dominatu Hispanico liberata, cum reliqua Geldria libera tunc sese denito in perpetuum conjunxit. Urbem regunt *duodecimviri*, qui Scabini, & inter eos duo priores proprio *Consulum* nomine, appellantur. Cui muneri praestituta est aetas 24 aa.; advenas in civium numero 12 aa. fuisse oportet. Bini per duos menses judiciis praesunt. *Communes jurati* 36 (§. 198.) domesticis urbis negotiis curandis adhibentur, quorum quemque 25 aa. natum & 6 aa. civem fuisse necesse est. *Duodecimviri* in conventu Ordinum tractus *Zutphanensis*, prout hi vel separatim convenient, vel cum reliquis Ordinibus communia negotia simul tractant, ut & in legationibus obeundis, jure singulari & eximio utuntur. *Zutphanienses* cives immunitate a portoriis in Geldria fruuntur.

§. CCI. *Arnhemium*, civitas in *tractu Velavieni* principes, quondam, ut duae superiores, adscripta *Civitatibus Hanseaticis*, perpetuum judicii superioris Geldrici domicilium, in conciliis Ordinum ejus tractus seorsum, aut cum reliquarum tetrarchiarum Ordinibus, congregatorum juribus quibusdam praecipuis utitur. Regunt eam civitatem *viri XII.* ex his 2 Consulibus, reliqui iudeum sunt judices, quibus auctoritatem praestat judex *Arnhemensis*, ipse non judicat. *Communes jurati* sunt 48. (§. 198.).

§. CCII. Ordines in singulis tetrarchiis negotia publica diverso modo tractant; alii eorum conventus separati (*Kwartiers dagen*), alii communes, (*Landdage*) differunt forma, negotiorum qualitate, decretorum effectu. In negotiis communibus tres tractus pari jure utuntur, uti & in legationibus sive intra Geldriae fines, sive extra eos, obeundis. Tributorum in commune conferendorum inter eos aquabilitatem Ordines conventis definiverunt.

§. CCIII. Concilium Geldricum indicit confessus judicium supremorum (Curia Geldrica) ex more exordium reipublicae antegresso. Habetur in tribus civitatibus principibus per vices. Initium comitiorum facit idem judicium coetus, folenni pompa, qua finita discedit, destitutus jure suffragii.

Causas.

Causas praetractionis collegium octodecimvirale statim constitutum. Ordines eujusque tractus seorum deliberant. Cum agitur de novo onere incolis injungendo, sententias esse unanimes oportet; in reliquis ex plurium suffragiis decreta consilientur. De illis dissensu constans Gubernatoris decreto finitur.

§. CCIV. Cum illa comitia quotannis semel habeantur, nisi extra ordinem quaedam indici necesse sit; pars administrationis imperii interim Curiae Geldricae, pars ordinibus delegatis, h. e. Collegio sex virorum in singulis tractibus (praeter sex delegatos extraordinarios) mandata est.

§. CCV. Gubernatoris jura ante reipublicae exordium constituta, dein Mauritio delata, (e. c. jus gratiam delinquentibus faciendi) a. 1675. amplificata, tandem Wilhelmo IV. restituta sunt a. 1747. & ab hoc ad Ser. Principem Wilhel-
mum V. hereditate pervenerunt, quorum, utpote legitimis ex pactis conventis natorum, perpetuitas uti est inviolabilis, ita & necessaria, ne vetera, quae illis statuendis causam dederunt, mala renascantur.

S E C T I O II.

De juribus imperantis & de modo varias imperii partes administrandi, in primis de jurisdictione.

§. C C V I.

Jura, quae ex notione imperii summi manant, Ordines exercent, quoties utilitas publica exigit, exclusis populi, quid fieri velit, jubentis judiciis ac praescriptis. Quae jura cum sint ubique eadem, & ex disciplina juris publici universi nota; hic ea nominatim recenserit debere, nemo exegerit aut tentaverit, nisi cui nova sint. At vero sunt quaedam quoque jura populi, quae uti aduersus Principes quondam defenderunt Ordines, cum non essent nisi cives, nunc sancte colunt, cum imperant.

§. CCVII. Ut populo, & singulis ejus partibus ac corporibus, suum tribuere debet imperans: (§. 206.) ita & sua jura, tum ea, quae ex essentia summae potestatis na-
seun-

scuptur, tum adventitia, quae illi sunt attributa, ac cum his quae patrimonium publicum spectant, sibi servato juris tra*mite* tribui curat. Quorum iurium custos perpetuus est *Advocatus Fisci*, quem vocant *Monber*.

§. CCVIII. Geldria fuit pars Germaniae (§. 194.). In hac verior est regula, ad Geldros quoque applicanda: si causa de *regalibus minoribus* (§. 187.) vere sit ambigua, contra principem esse pronuntiandum. *Ubi res* lege aut *usu certa* (solis Doctorum allegationibus non docendo) fuerit manifesta; *controversia principi* mota, quanquam colore & favore libertatis commendatur, est cavillatio. Sie de decimis agrorum novorum in Geldria certi juris est, eas principi deberi. Nec venatio ibidem cuiusvis in fundo suo, ex veteri Germanorum more, propria est. At certumne est, quod traditur, nullam praescriptionem valere adversus principem?

§. CCIX. Flumina, perinde atque in Germania, sunt in dominio publico, quo cum conjunctum est, praeter alia emolumenta & effecta, jus vectigalis exigendi. Jus efficiendi molendinum, quod aqua aut vento agitur, a principe petendum est. Sunt & molendina, ad quae incolis necessitas injecta est res suas molendas comportandi. Jus insulae & alluvionis accurate distinguitur. Insulas in flumine natae diligenter curare, magistratibus ruri collocatis inunctum est. Pars thesauri, uti & bona vacantia, fisco edunt.

§. CCX. Feudorum Geldricorum alia est ratio, atque Zutphanensem. Utrorumque conditio multum a jure Feudali communi & Germanico discrepat. Judicii parium cuitiae usus est rarus, ac certis legibus regitur. Praevalida opinio de jure feudorum in foro rei sitae praferendo ei juri, quod in Curia domini viget.

§. CCXI. Jus mulctandi est in numero iurium principis, quatenus illi lege aut pacto derogatum haud est. Mulctae lucris fisci adnumerantur, sed publicatio & annotatio bonorum abolitae sunt a. 11 April 1778, etiam in criminis majestatis.

§. CCXII. Reditus ex patrimonio publico, census, decimae &c. administrantur a Quaestoribus in unoquoque tractu, qui Collegio trium Rationalium (*Rekenmeesters*) redundunt rationes. His iisdem viris, quibus adsunt bini legati ex quoque tractu adjuneti, Quaestor Generalis (*Land*)

(*Landrentmeester*) acceptorum & expensorum tabulas dispungendas tradit.

§. CCXIII. Leges, quibus continetur jus privatum, aliae sunt *generales*, quae cives universos ex decretis in concilio communi factis obligant; alii *speciales*, quae in singulis tractibus vim obligandi habent, ac discrepant. Hae sunt aliae in oppidis, aliae ruri habitantes obstrin-gunt. Postremae pro materia, quam tractant, diversis non minibus appellantur. Singularia sunt jura praediorum rusticorum, dominica, curmedica, censu perpetuo, onerata &c.

Disciplina juris Criminalis Geldri destituuntur (§. 92.). Forma judiciorum non ubique eadem est. Juris Romani usus est subsidiarius, sed in antiquis legibus interpretandis non aequem commodus, ac investigatio verae mentis earundem veterum legum morumve per collationem cum institutis Germanorum finitiorum.

§. CCXIV. Jurisdictionis ratio alia est in oppidis, alia ruri; in primis quod attinet ad jurisdictionem de delictis. Haud exiguum est discriben inter Civitates ipsas. Mos Neomago appellandi judices Aquisgranenses abolitus est.

§. CCXV. Ruri jurisdictionis disperita est in eam, quam imperans per magistratus suos exerceat, & eam, quae privatorum patrimonio adfixa est, sive civilis, sive cum hac criminalis. Praefecturae aliae sunt majores, (*Satrapiae*) aliae minores. In praefectura Neomagensi (*vulgo het ryk van Nimwegen*) judices de criminibus sunt idem, qui Neomagi jus inter cives dicunt. Judicium, quod *provinciale* vocant, (*Landgericht*) in tractu Vela-viensi semel in anno instituendum, *Edae* sub dio, incipitur a convocatis nobilibus, qui in eo tractu domiciliūm constitutum habent, urbiumque legatis. Quod institutum vetus quoniam hunc habet exitum, ut in rebus moram ferentibus diu quiescat jurisdictione, haud vacat incommodis.

§. CCXVI. Judiciorum specialium ruri, more Germanorum, plura sunt genera. De causis venaticis in sola Vellavia judices peculiares cognoscunt.

§. CCXVII. Jus de non evocando Geldris Henricus VII. Imp. a. 1310. largitus est, non ut in Geldria suum quisque judicem certum haberet, sed ut Imperatores a turbanda jurisdictione Geldrica abstinerent; cuius rei tem-

tan-

tandae tum temporis obtentus aliquis utcunque speciosus supererat. Hodie cuique judex certus est, neque eo beneficio quisquam privari debet. Mala rei judiciae constitutio, cui etsicax curatio demum *saeculo 16.* accessit, olim morem genuit causas per arbitros potius, quam in tribunali, dirimendi. Exinde superflunt jura arbitrorum singularia.

Curiam Geldriæ (*het Hof van Gelderland*) instituit ut promissi Venloensis fidem impleret, *Carolus V: a: 1547.* Duplex ejus munus est; alterum obeundi partes quasdam regiminis, (*§. 203.*) alterum juris dicundi. Constat, (uti *a. 1675.* statutum fuit) ex judicibus novem ordinariis, tribus extraordinariis, illi partim ex nobilibus sumuntur, partim ex civitatibus, servata inter 3 tractus aequalitate. Sequuntur normam disceptandi *a. 1622.* *præscriptam & a. 1651.* amplificatam. Jurisdictione Curiae aliae causae sunt exemptae, veluti venaticae, politicae, & fraudum vectigalibus publicis factarum: alias soli huic judicio attribuere visum fuit. Alias illud cognoscit jussu imperantis: aliarum habet, sive personarum sive generis earum respectu, primam cognitionem: alias facta provocatio ne judicat. De delictis alibi sola, alibi causa demum instruta, cognoscit, non autem quatenus per priuilegium excludatur. Abolita sunt collegia specialia multa, quae quondam ad causas appellationum terminandas usitata erant. Revidendae sententiae remedium ante centum *aa.* demum invaluit, facta legè *a. 1679,* quae *a. 1688.* emendata fuit: Sententiis caeterorum judicium anno & 6 hedonadibus, Curiae autem judicatis triente saeculi, præscribitur. Rem extra Geldriam judicatarum executio petentibus haud conceditur.

C A

C A P U T . I I I .

De rebus Hollandicis.

S E C T I O . I.

De origine, progressu, & hodierna forma imperii.

§. CCXIX.

Uti Geldriam agricultura, mercium ad vicinos vectura, aliquot officinae suffentant; ita Hollandiae intra exiguos terminos conclusae incolas circiter 950 mille res peruaia, navigatio, & omnis fere generis opificum ac mercatorum artis & industria locuplerat. Haec large reparat, quod natura ad salubritatem ac opes vitaeque commoditates comparandas negavit.

§. CCXX. De nominis origine ea conjectura, quam cum pluribus afferit *Swertius*, a signi copia dictam sufficit (etiam in quibusdam vetustis documentis) *Hollandiam* habet aliquam veri speciem. Sed quodammodo ei obicit, quod mos quondam tulit, ut non a statu telluris, sed a castro, in quo residerent Comites hereditatii, Comitatus appellarentur.

Partitionum Hollandiae veterum aliqui effectus superfunt. Recentior a situ ad Yam flumen nata hodie in explicanda reipublicae administratione usitator est. Terra Voornensis num sit juris Hollandici, in controversiam vocant Zelandi, affirmant Hollandi, ac possessionem suam Ionginquam tuentur.

§. CCXXI. Stirps prima Comitum Hollandiae possedit in his terris allodia regni, qualia recententur in tabulis donationis ab *Ottone 3 Imp. a. 985. Theodosio* facta. Comitatus Hollandiac, quem nati ex eius stirpe tenuerunt, prima in documentis mentio fit saeculo XI. Parum amplius finis initio fuerunt. Terrae diverorum potestam

subjectae, sive dynastiae regni, sive feuda, paulatim ei accesserunt. Transactionibus, occupationibus possessionum, quas Vasalli ob perfidiam amisisse arguebantur, emtione, bellis, variis titulis, a saeculo XI ad XVI. coaluit corpus, quod nunc Hollandiae ac Westfrisiae nomine comprehenditur.

§. CCXXII. Potestatis Imperatorum in Hollandia, ac patrimonii Germanici publici specimina manifesta extant. Comites, praeter jura, quae habebant tanquam viri ex personarum illustrium genere orti ac tanquam dynastae regni, erant administratores jurium imperii, quod penes Imp. residebat, incolarum judices & in bello duces, atque pro more ejus aevi aliis quoque muneribus honorificis ab Imp. subinde adhibebantur. Paulatim quasi proprium imperium suo sub nomine, summo tamen *Imper.* adhuc subiectum, consecuti sunt, (§. 5.) & forte maturius, quam alii Comites Germanici, ipsique Geldrici, salvis tamen quibusdam juribus Imperatoris reservat prout haec in reliquis Germaniae partibus quoque remanserunt.

§. CCXXIII. Duplex itaque eorum necessitudo cum Imp. fuit, una Vasallorum, altera, ut essent in numero Ordinum regni, cives autem eorum imperio parerent, salvo jure Imperatoris & Regni.

§. CCXXIV. Quomodo jus feudi regalis hereditarii sint consecuti, definire vix licet. Saeculo XI. XII. XIII. filius patri, & bis frater fratri, successerunt in serie ¹⁷ Comitum ex prima stirpe oriundorum, cuius sator fuisse *Theodoricus* perhibetur. Primum a. 1203. id actum fuit, ut filia patri succederet, nempe *Ada*, quae *Comiti de Losf* nupserat. Sed conatus exitu caruit. Prima stirpe mascula extincta a. 1299., successio pervenit ad *Hannonios*, negante *Alberto I.* Rege R., id feudum per foeminas ad mares transferri posse. Sed cessit illa, & *Joh. II.* Hollandiam obtinuit. Stirps illa *Hannoniensis* IV. Comites tulit, *Joh. II. Wihelnum* III & IV, hujusque sororem *Margaretham*, *Ludovico Bavari* Imp. uxorem, a quo haec feudum *Holl.* sine controversia accepit. Peperit ex eo *Wilhelnum* V, qui a. 1355. ex stirpe *Bavarica* primus ad imperium pervenit. Ejus tutelam diu gessit *Albertus* frater, nec nisi post ejus obitum suo nomine regnauit. Quem exceptit *Wilhelmus VI*, *Filius*, hunc *Jacoba* ejus filia, quae cum *Joh. Bavaro*, patruo suo, imperii competitore, item amice decidit, ipsa

ipsa autem a. 1433. imperium *Philippo bono* cedere coacta fuit. *Sigismundus Imp.* aequi huic erat contrarius, ac *Jacobae* jus in feudum Hollandicum impugnaverit. Vana tamen ejus ira erat sine viribus. Ex stirpe *Burgundica*, cuius auctor in his terris idem *Philippus* fuit, post hunc a. 1467. mortuum Hollandiae praefuerunt *Carolus audax*, ejus filius legitimus unicus, id a. 1477., & *Maria neptis* ex hoc filio. Qua mortua a. 1482. imperium ad *Philipum pulchrum*, tutelam gerente ayo *Maximil. I.* ad a. 1493., & post *Philipum* a. 1506. extinctum ad *Carolum V*, ejus filium, pervenit, qui illud filio suo *Philippo* d. 25 Octobr. 1555. solenni ritu cessit.

§. CCXXV. At quanta *Comitum potestas* fuit? num infinita? num monarchiae absolutae par atque aequalis? Seu originem ejus potestatis ab Imp. ortam, seu morem eorum temporum & juris publici Germanici analogiam, seit tenorem totamque seriem factorum, & tabulas, quibus iura civium sub nomine privilegiorum enarrantur, intenta mente consideres; non magis in Hollandia, quam in Brabantia, terris Trajectinis &c. potestas principis infinita fuit. Iisdem, quibus principum Germanicorum imperium ab antiquo coarctari consuevit, limitibus descripta fuit, nempe legitima potestate Imperatoris, legibus regni, pacis familliae, jure populi, & singulorum ejus corporum, diversarumque partium Comitatus, quae sensim coaluerunt (e. c. terrae Voornensis). Particulatum eam limitarunt iura nobilium, mox & civitatum, querelis honestis & dissenso suo impedientium, quominus libertati & dominio civium singulorum atque universorum arbitriis legibus aut mandatis derogaretur. Ex nomine *dominii territorialis* potestatem plenam aut alienandi, aut in privatorum dominia, quo iure conculseris? *Princeps naturalis* cum appellaretur *Cottes*, & terrae, quarum incolas regeret, dicerentur patrimoniales; cum ille se inscriberet *Souverain*, atque in legibus jubendis his verbis uteretur, sic se velle; haec verba seu ex ejus, seu ex nostri aevi, more interpretaris, principem, qui proprio ac hereditario, iure, non instar procuratoris, imperaret, significant, non principem pleno, ut in iure publico loqui solemus, imperio instructum, non dominum, quemadmodum in hunc usque diem tales locutiones, si essent in Germania usitatae, aliam sententiam non haberept.

§. CCXXV. Quare sic intelligenda est *vetus potestas*

Comitum, ut salvis *juribus* civium, sive *antiquis*, propriumque illud imperium Comitum antegressis, sive post id tempus usu aut privilegio imperatratis, exerceri debuerit. Haec jura non erant precaria. Si qua venirent in controversiam, non erat Comitis, eam terminare pro arbitrio, uti nec Imperator talem item pro imperio & sine iudicio Parium finiendi potestatem sibi sumebat.

§. CCXXVII. Ac primum quidem Comites habuisse ius eas leges dandi, quibus, quae jam date erant, novis firmamentis munirentur, nemo dubitat. Verum eos quoque leges, quibus partem libertatis aut dominii jurisque antiqui perderent cives universi, vel singula eorum corpora, sine consensu nobilium ac civitatum principum, a quibus causa communis ac negotia populi curabantur, jure suo dare potuisse, non exemplo Impp. nec aliorum Principum Germanicorum ejus aevi, nec probabili quadam ratione juris publici, defenditur. Cum leguntur Comites, convocasse viros, qui saeculo XV. appellari consueverunt Ordines: cumque hii *consenſſe* dicuntur: consenſus eo tempore (perinde atque in Germania) simul indicat facultatem dislensu impediendi, quo minus princeps destinata perficeret. Sane qui tantum habet *viriam* & *juris*, ut possit, quae velit, is praeter ministros, quos ad luhitum suum silere aut loqui jubet, non solet convocare nisi eos, quos debet, ut voluntas sua habeat exitum.

Privilegia proprie dicta sunt pacta. (§. 6.), sed leges reliquorum civium, ne quis usum juris dati impedit. Ea poterant tribuere Comites; quia erant principes, modo de jure suo statuerent, non de alieno. His dandis semet plene obligabant, sive in tempus definitum, sive in perpetuum. Nec resert, num ea tribuerint *proprio*, ut loqui solent, *motu*, an *precibus* commoti. Vis obligandi par est. (Num civem, cum quid aequum, nedum cum id, quod princeps recusare potest, sibi concedi cupit, imperio loqui convenit, an precari?) Dolo malo elicita, vel in etiusto iuste incusio expresa, non valuerit, planum est. Quare responsum Icti, quod apud *Micris Charterboek* III, 407. legitur, profectum est ab homine *Glaſſatorum* opinionibus imbuto, quid posset. Princeps Germanicus, quidve non posset, ignorantes, denique patiuntur jus per pravam juris communis explicationem pervertente. Providere autem, ne quis privilegio suo in jus non concessum, aut cuiusquam inpu-

riam,

riam, uteretur, non erat jus singulare Comitum Hollandiae, sed est, & fuit, commune quorumvis principum. Hi habent quoque jus illos ea lege solvendi, quam ipsi abrogare posunt.

§. CCXXXVIII. Primaevum Comitum munus fuit, sacere, ut jus cuique per judices legitimos tribueretur, crimina impedirentur, ac plecterentur criminolii. A qua jurisdictione agros & corpora quaedam eximere, antiquitus nullius in arbitrio erat, nisi Imperatoris, a quo potestatem sibi mandatain Comes acceperat. Ille vero carebat jurisdictione Ecclesiastica, quoniam id ejus minus justitiae illorum temporum haud convenire putabatur. Jurisdictionem in jus Comitum proprium, tanquam pars imperii summo proximi, transiislet: (§. 222.) hi praeter magistratus ruri certis spatiorum terminis descriptos, (jam saec. 13) fuere praefecture majores, quas vocant *Bailluschappen* variis jurisdictionis gradus privatorum possessionibus adfixerunt, aut illos cum terra, cui antiquitus cohaeserant, privatis impertierunt. Eosdem oppidorum paulatim auctorum habitatoribus, & quandoque extra promoeria intra certum locorum intervallum, concesserunt. Ipsos quoque Comites quibusdam judiciis praesidere oportebat. In sua igit causa essent judices, aequitas eorum temporum & exemplum Imperatoris non patiebantur. Magistratus creandi jus per se erat consequens potestati judicariae, tanquam parti imperii civilis. De conditionibus, quibus magistratus muneri quisque suo admovebantur; cum his contrahebant, ac quicquid vel speciali pacto vel more ad jus & officium eijusque referretur, bona utrinque fide praestandum erat. Judex non ex voluntate Comitis, sed ex legé & moribus judicabat. Certe non vituperandus est *Florentius V.*; si quando operam dedit, ut judex fieret certus, nec maneret tumultarius. Mulctae fructuum jurisdictionis loco habebantur, in quibus infligendis ne dominaretur avaritia, passim convenientis cauitum fuit. Jus gratiam delinquentibus faciendi quantum est pars imperii, extenus illud sine dubio habuere Comites, nisi ejus usus cum promisso speciali pugnaret.

§. CCXXIX. In libertatem privatam nulla Comitum erat potestas arbitraria. Sic servitute glebae adscriptorum sublata discessio in alia loca, vel extra fines Hollandiae, licita erat, & facultas exteris militandi, nisi ab ea patriae inflaret periculum, integra, ut quae ad praecipua libertatis Germania

nicae insignia ab antiquo reserretur. Sed ad eam libertatem haud pertinuisse arbitror privatorum vel singulorum corporum potestatem munitiones privato ausu efficiendi, aut vim bellicam cuiquam inferendi terra, mari, inque fluminibus, nisi urgeret necessitas & imbecillitas principis. Neque pro norma juris haberri potest, quod in turbis excunte saeculo 14, & magna parte facculi 15. hinc inde actum fuit. Bellis Germanicis legitime decretis, & ad tuendos patriae fines adversus hostem ultra incidentem milites suppeditare, officii civici munus erat; ad bellum vero extra patriam inferendum pecuniam, arma, virosque praebere, voluntatis. Vasallorum officium militandi ex natura feudi pendebat.

§. CCXXX. Territorium Hollandicum multis ex partibus congregatum fuit. (§. 221.) Has separandi, & aliquas plene alienandi jus partim lege feudi constrictum erat, partim juribus familiae, partim pactis specialibus. Id apparet (ut exemplum quoddam hic afferam) tum ex pacto nuptiali inter *Florentii V. filiam & Alphonsum, Eduardi R. Angliae filium* facto, cuius confirmatio ex Germanorum more necessaria visa fuit (*Mieris Charterboek I*, 412.), tum ex iis, quae *Albertus Dux a. 1377.* constituit. (Ibid. III, 333.) Cumque Comites variis causis commoti partes territorii sui privatis, aut corporibus, regendas, salvo imperio suo summo, quandoque traderent; etiam huic relarie pactis provisum fuit.

Domania erant partim ea, quae quondam habuerant Imperatores, partim dicebantur ea bona & jura fructuosa, quae cum diversis territorii universi partibus, sensim conformati, ad Comites pervenerant, & a bonis eorum privatis differebant. Eorum alienatio legibus feudi ac jure familie & successorum adstricta erat.

§. CCXXXI. Censum fundis impositum solvebant, qui se liberaverant a servitute glebae, aut fundos ea sub conditione acceperant. Tributa proprio dicta dabant homines liberi, ique volentes, quod erat proprium vetustae libertatis Germanicae. Decreta tamen in Comitiis Germanicis tributa, & Comiti certas ob causas ex more debita, pendere necesse erat. Reliqua petebat Comes. Concessa & soluta in eos, quos indicasset, usus ut erogaret, illins fidei plerumque permittebatur. Immunitatem nulli nocentem dare poterat. Partim bona ecclesiastica lex & opinio, nobiles jus feudorum, liberabat. *Magistratum in subiectos jurisdictioni suae tributa imponere*

non

non licebat, nisi ob causam & utilitatem communem, sive in consentientes, sive venia impetrata a Comite; pro qua pars pecuniae collatae quandoque fisco obveniebat.

§. CCXXXII. Comites ut jura sua tuerentur, nec libertas excederet in licentiam & anarchian, multis subsidiis uti poterant, inter quae pro tempore promtum erat, sed vere nocens, fulmen interdictionis sacrorum, certius autem jurisdictio: militis usus in ea re non aequa certus, qui antiquitus non erat nisi civicus aut clientelaris.

Ne potestas Comitis excederet in dominatum; libertatis adminicula erant, jusjurandum Comitis imperium auctorantis, idque more in multis Germaniae partibus quondam usitato, nec plane abolito, praecedebat jusjurandum fidei, quod jurabant cives. Aceedebat confirmatio iurium & privilegiorum scriptorum & non scriptorum sive generalis sive specialis, quanquam, quatenus erant realia, confirmatione successoris haud egebant. At prudenter haec tamen ineunte facit. 14 in usum perpetuum introducta fuit, ne quae lis de probatione aut potestate decessoris successorem promissis onerandi nimis prolatam nasceretur in primis eo tempore, quo perversa ex jure communi male intellecto argumenta de arbitrio principis vim legis habente invalescebant. Eam vero confirmationem haud recusandam, nisi ageretur de tabulis irritis, aut de manifesta injuryia, (at haec non sunt jura, de quibus solis quaeritur) peti cupiebant Comites, quod vel ipsis, vel eorum ministris, quodammodo quaestuosa esse foleret. Magistratus ut jurarent in privilegiis, egregia erat & tunc haud ignota cautio.

§. CCXXXIII. Ad firmamenta libertatis praecipue referimus *Ordines*, quorum munus est antiquius, quam nomen, ut in multis rebus evenit. Eorum origo aequaeva est potestati Comitum; membra vero alia alii paulatim accesserunt. Potestas eorum quam (§. 185.) definitivimus, cernebatur in rebus, quae subinde cum exterris agerentur, in tributis decernendis, alienationibus concedendis, rei nummariae corruptione impedienda (v. c. promissum *Alberti Ducis apud Kinschot beschryving van Oudewater p. 303.*) in legibus ferendis, (has faciebant soli Comites) &c.

§. CCXXXIV. Potentia Ducum Burgundiae haud potuit derogare illis antiquis Hollandorum iuribus. Eam noue esse mentem suam *Philippus bonus* aliquoties ipsa factorum suorum rescissione significavit. Neque id *Caroli*, filii sui,

fore consilium, a. 1455. in solenni conventu (*Hyhadde doen*
by een komen en vergaderen in eene gemeene dagvaart die
Banroedsen, Ridderschappen, Steden, en Dorpen van
zynen landen van Hollant en Vrieslant) promisit. Atque
sub ea conditione, ut iura populi conservaret, promis-
sum huic Carolo a pluribus civitatibus factum fuit d.
4 Sept. 1462., cives ei tanquam legitimo *Philippi* succes-
sori, olim obtemperaturos. (V: *tabulas in Handvesten van*
Leiden p. 61.).

¶. CCXXXV. Neque OO. destiterunt iuribus populi
suisque consulere *Carolo Audace* regnante (*ibid.* p. 81..) Quae ut essent testatiora, ea in quoddam quasi compendium
redegerunt, quod *Mariae Burgundiae* privilegio, ut vo-
catur, magno a. 1477. dato continetur. Id ob eam
causam esse irritum, quod a *Maria* esset metu expres-
sum, minus recte affirmatur, in primis si cum eo con-
tuleris tabulas ab *eadem & Maximiliano I d. 26 Maii*
1580c. *Harlemo* &c. datas. At noluisse illo teneri *Philippum*
Pulchrum & Carolum V. constat. Quod num iuste rece-
rint, & num revera eorum iuribus ex pacto & providen-
tia, ut ajunt, majorum profectis eo privilegio derogatum
fuerit, ac quousque? proinde num illi successores idem-
que heredes facta *Mariae* oppugnare potuerint, ac quous-
que? non sufficiet, vase indicari, sed distribute dispiciendum
est. *Philippus II.* nominatim se in servanda, quae a foe-
minis data essent, privilegia obligavit, instantibus, ut id
faceret, Ordinibus; num ea mente, ut tabulas *Mariae*,
quoniam eas *Philippi* pater & avus rejecissent, de eorum
quibus obstringeretur, numero eximi crederet, an ut eo com-
prehenderentur, in disquisitionem venit. Ordines ipsi,
prout res sece daret, in vi ejus privilegii sive affirmanda
sive negligenda aliquando ante ortum reip. fluctuarunt.

¶. CCXXXVI. Non neglexerunt Nobiles & sex civita-
tes princeps sub *Philippo Pulchro & Carolo V.*, tum com-
munita populi iurá, tum & singulorum civium, quatenus
in illis violandis ius populi simul læsum videretur, in ju-
dicio adversus privatos, vel apud imperantem, pari re-
verentia & firmitudine tueri. Auctis, ob quas tributa roga-
rentur, causis opportune providebant, ne in nova con-
sistenti nisi sub conditione, ut quaedam in commune bona
princeps concederet, aut querelis legitimis mederetur, &
ut soluta in eum, ad quem concessa essent, usum verteren-
tur.

pur. Ac licet nullam haberent potestatem jubendi, sive quae principem, sive quae populum universum facere vellet, (majestas enim residebat penes principem) tamen habebant potestatem ea cum hoc decernendi, quae populum obligarent, & impediendi, quo minus jussu principis noxio nova onera, aut libertatis ac juriu suorum diminutionem, pati cogerentur. Inveteraverat opinio, etiam solennibus conventionibus principum cum exteris Ordines accedere oportere, uti apparet ex illis, quae acta fuere de pace a Carolo V. cum Francisco I. 18 Sept. 1544. facta, & de foedere Angustano a. 1548. (§. XI.)

§. CCXXXVII. *Philippus a. 1549.* juravit, & a. 1555. promissa sua iterum sanxit, se jura populi ac singularium ejus partium non tantum scripta inviolate custoditurum, sed & non scripta, quemadmodum ejus pater & avis polliciti erant. Atque in numerum officiorum Gubernatoris a. 1559. etiam hoc adscriptis, ut jura moribus introducta conservaret, ac farfa tecta praestari curaret. At eadem jura tum ipse, tum per magistratus suos violavit. Neque in posterum ab illis opprimendis tutos fore cives, Coloniae, aut unquam, certa, in quibus illi confidere possent, promissa fecit. Ad tuendam majorum existimationem & ob plures causas evinci haud parum resert, quod Hollandi ad arma capienda primi processerint, fuisse justam jurium defensionem, quam, post 9 annos excepti necessaria imperii abrogatio. (§. 18.)

§. CCXXXVIII. In transitu ab ea, quam indicavimus, Ordinum potestate ad summam, qua nunc utuntur, tres quasi gradationes observaveris. Prima ab a. 1572. ad m. Jul. 1581. excurrit, secunda pertinet ad sumnum imperium in *Wilhelminum I.* collatum, & tempus medium inter hanc pactionem & solennem imperii traditionem *sub nomine Comitis*; tertia incipit a *Wilhelmi I.* morte d. 10 Jul. 1584. ad finem a. 1587., quo procellae Leycestrianaæ re-federunt.

Initium potestatis populum sine Rege obligandi factum fuit, cum arma civilia caperentur m. Jul. 1572. Exinde distingui oportet, quae Ordines suo jure fecerunt, ab illis, quae *Wilhelmus* pro Gubernatore Regio iterum habitus fecit Regis nomine, aut, tanquam talis, Ordinibus statim concessit. Hic vero alia non solus, Ordinibus inconsultis & haud consentientibus, alia non nisi ex man-

dato speciali Regis facere poterat (uti vel ex ipsis formulis dudum editis tum mandati tum officiis, ipsi praescriptis, intelligitur). Igitur cum regis imperium ea tempestate interquiesceret; de juribus ad bellum gerendum & ad rempublicam intus pacandam & regendam necessariis amplior *Wilhelmi* I. potestas erat necessaria. Hanc Ordines se, proinde & populum, reverituros, novo pacto & solenni jurejurando a. 1575. sponderunt. Haec amplior potestas confirmata fuit a. 1581., cum esset decretum, Regi obsequium fidemque omnino renuntiare. Attamen Ordines multa negotia ad regimen universi pertinentia soli, aut cum *Wilhelmo*, agere perrexerunt, donec tandem m. Dec. 1582. tabulas, imperii summi sub pactis conditionibus delati testes, ipsi traderent. Sed cum res traheretur non tantum in *Zelandia*, sed & in quibusdam Hollandiae partibus mora quaereretur, atque adeo differetur inaugratio novi Comitis, Ordines multa pro imperio interim statuerunt. Post caelum pro patria Patrem illum, Ordines imperium administrarunt usque ad *Leycestrii* adventum constituto Gubernatore *Mauritio* (§. 189.), neque illud amiserunt eodem *Leycestrico* Gubernatore generali creato. Hoc submoto, illa imperii possessio maiorem firmitatem nocta est. In jus perpetuum transit voluntate populi (§. 21.). Res nova erat, Hollandiam regi sine regali imperio. Quare necesse erat, ut Ordines mature facerent instituta certa & perpetua, de hujus, quod nunc eorum erat, imperii conformatio, & tum de membris corporis tunc regnantis, tum de modo res in concilio agendi, certam normam praescriberent. Quod exinde factum fuit.

§. CCXXXIX. Hodie summa potestas residet penes *Collegium nobilium Conscriptorum* & 18 *Civitates*. In harum numero in *Australi Hollandia* sunt XI. *Dordracum*, *Harlemum*, *Delphis*, *Leida*, *Amstelodamum*, *Gouda*, (haec *Amstel.* antiquorem locum a. 1496. cessit) *Rotterodamum*, *Gorichemum*, *Schiedamum*, *Schoonhovia*, *Briela*. His accedunt *Civitates* VII. in *Hollandia Boreali* & *Westfrisia*; *Alcmaria*, *Horna*, *Enkhusa*, *Edamum*, *Mondchadum*, *Medenblicum*, *Purmerenda* (quae a. 1573. illis ultima adjungi coepit).

Complexum itaque Nobilium conscriptorum & harum 18 Civitatum recte appellaveris imperantem Hollandiae. Ordines nomine *de Edele Grootmogende Heeren Staa-*

Staaten a caeteris Foederatis distinguuntur. Unum vero est in tota Hollandia imperium, licet Ordines se inscribant *Ordines Hollandiae & Westfriæ*.

§. CCLX. Sublata distinctione veteri nobilium majorum & minorum, omnes pari jure utuntur nobiles conscripti. Idem a caeteris, qui conscripti non sunt, multis juribus discrepant; a civibus autem caeteris non differunt vinculis legum, & necessitate tributa solvendi. Jura eorum in reipublicae administratione, & in commodis hominum in agris habitantium in concilio, quos ibi referebant, curandis, jam ante rem publicam institutam eximia fuerunt, & vetustiora exordio similium jurium, quibus nunc complures civitates utuntur. Quare cum reipublicae liberae institutio non eo spectaret, ut jura corporum insignia convellerentur, sed ut conservata ad communem salutem dirigerentur; haud injuria id egerunt nobiles, ut sui etiam corporis jurium servandorum ratio haberetur. In concilio Hollandico habet id corpus unius suffragii potestatem, in quo ferendo & explicando utitur voce *Consiliarii Hollandiae, (Raad-Pensionaris)* & ejusdem consiliis in separatis, quos etiam de republica habere potest, conventibus nititur. Primus inter eos locus *Ser. Principi Arauia*, uti in *Geldria*, delatus est.

§. CCXLI. Non adsciscitur in id collegium, nisi ex lege habilis. In quo judicio faciendo normam a. 1666. praescriptam sequi solent, quatenus longo usu & conventis ei derogatum haud est, & legem 21 Sept. 1728.

§. CCXLII. Civitates in initio discordiarum civilium plures conscribi consueverunt. Concilio propter luctuosam *Wilhelmi I.* mortem indicto adfuere 32. At ab a. 1608, praeter 18 enumeratas, nulli in gubernaculis reipublicae tenendis locus est.

Civitates vero 18, viribus dispares, in concilio pari jure utuntur. Vis distinctionis antiquae inter magnas & parvas non superest. Differunt tamen quarundam jura in legationibus obeundis ad diversas imperii partes administrandas. Civitatum in Hollandia Boreali jura sunt singularia in ejus regionis statu interno curando.

§. CCXLIII. Res, quae ad regimen universi pertinent, in concilio tractanda sunt. Legationes Foederatorum ad singulas civitates aequi vetant leges, ac consultationes extenorum separatim cum illis habendas. Concilia sunt qua-

quatuor in anno statu, sed longe plura extra ordinem habentur. Indicuntur hodie ab *Ordinibus delegatis* (*Gecommitteerde Raaden*) etiam uno corporis regnantis membro efflagitante. Nobiles ex sua quemque persona conventibus adesse oportet. Absentibus non conceditur, per alium inire suffragia, sed solae civitates mitunt procuratores, qui mandata peragant, & minoria suopte judicio. His, praeципue in Hollandia Australi, adsunt *Pensionarii*, quorum & consilio & voce in declaranda civitatis, quam referunt, sententia utuntur. Nobilibus congregatis & civitatum legatis peculiarem sanctitatem lex a. 1663. attribuit.

§. CCXLIV. In conciliis, & universo in rebus Hollandiae totiusque reipublicae, magnum momentum ponitur in singulari peritia, prudentia, probitate, *Confiliarii Hollandiae*, quem vulgo *Pensionarium magnum* appellant. Ser. Gubernatori, quicum perpetuo de bono civium & reipublicae communi consultat, gratus ab *Ordinibus* constitui solet in quinque annos, qui prorogari confueverunt.

§. CCXLV. Forma deliberationum in concilio partim lege d. 19 Febr. 1585., partim usu, qui multa mutavit & adjectit, desinita est. Post nobiles civitatis cujusque legato, quo sedent, ordine sententias peragunt. Quaelibet, de quibus decernatur, capita ad quemvis confessum refert *Confiliarius Hollandiae*. (§. 244.) Ex plurium suffragiis decreta fiunt, exceptis, in quibus 1. a. 1585. exigit unanimes sententias, aut quae nominatim ibi indicatis pondere suo pares habentur (*zwaarwigtige zaaken*). Ex hac definitione aliquantum anticipite, quae cum institutis antiquis ante rempublicam exortam, & more agendi in principio discordiarum civilium, haud omnino consentit, multae difficultates in rebus agendis identidem enatae sunt, quibus ut nova lex mederetur, a. 1727. & seq. necesse visum, tentatum, sed haud peractum fuit.

§. CCXLVI. Cum concilia non sint continua; necesse fuit instituere Collegium aliquod perpetuum, quod Hollandiae universae curam ageret, res moram non ferentes transigeret, aerarii, in primis ne vestigia fraudentur, cum ageret, uti & munitionum Hollandicarum &c. Hoc Collegium decemvirale (*Het Collegie van Gecommitteerde Raaden*) constat ex uno, qui ex corpore nobilium sumtus primum locum tenet, & novem legatis civitatum Holl.

Au-

Australis, hisque per triennium eo munere fungentibus. Residet *Hagae*. Horum virorum cum sit, videre, ne quid detrimenti capiat respublica Hollandica; haec illis lex praescripta est, ut non ex mandato ejus, a qua missi sunt, civitatis agant, aut hujus commodis cum detimento publico studeant, sed extra partes positi religiose consulant in commune. Ab eo coetu decenvirall diversus est *Senatus septemviralis* in *Hollandia Boreali*, isque hujus solius rebus eurandis praepositus. Ab utroque distinguitur Collegium ad rationes acceptorum & expensorum dispungendas a. 1752. institutum; (*De Provinciaal Reekenkamer van Holl. en Westvriesl.*) cui unus ex nobilium conscriptorum ordine, 5 *Hollandiae Australis*, 3 *Borealis* ex civitatis, in 3 quisque aa. missi, intersunt. Feudorum cura in negotiis sine disceptatione forensi consicereis speciali Collegio mandata est, jurisdictio Curiae Hollandiae.

§. CCXLVII. Supremam curam status interni & externi rerum Hollandicarum agit Ser. Gubernator. Hujus praecipue est, iura cuiusque tum custodire, tum facere, ut non violentur, quieti internae & externae consulere efficaci operâ sua ac consilio, de his, quae ad prosperitatem publicam faciunt, cum imperante conferre rationes, ut legitima & salutaria populi ac singularum ejus partium desideria, quantum fieri potest, expleantur. Per fiduciam, quam & in ipsius caritate & ad res suas curandas viribus ponit populus, efficit, ut mutua inter hunc & Patres benevolentia tum in tota universitate, tum insingulis partibus; confirmetur. Iura Gubernationi adfixa alia in pactorum conventorum tabulis recensentur, quae ipsi traduntur, cum Gubernationis auspicia facit, alia universo his verbis ibidem enuntiantur; faciat ea omnia, quae bonum Gubernatorem facere oportet. Alia sunt terminata specialibus conventionibus, alia eo usu nituntur, qui eandem, quam pacta, vim obligandi naturaliter habet, ac quorum tutelant ipsi Ordines usque ad 8 Mart. 1766. gesserunt.

C A P I T I S I I I.

S E C T I O I I.

Res & jura imperantis. Partes regiminis in varia Collegia descriptae, in primis jurisdictio.

§. C C X L I X.

Penes Ordines residet summa potestas. Haec iisdem ex juribus, quibus ubique, constat ad statum reipublicae Hollandiae internum & externum ordinandum, & iisdem, quibus imperium omne, finibus continetur. Eadem, jure populi juribusque in Gubernatorem collatis ubique salvis, & illaeo vinculo cum universis, aut quibusdam, Sociis Trajetinis, exercetur. Leges dare, iisdem quosdam solvere, privilegia tribuere, imperio eminenti, cum necesse est, salva iustitia uti &c. haec talia jura, cum ubique sint imperantis, tanquam aliunde nota haud recensemus. (§. 12.) Caetera jura regalia, quae variare possunt, eorum fructus, ac modus illis utendi Hollandiae proprius, ad hunc locum pertinent. In his numerarur dominium fluminum & lacuum majorum cum suis effectis, veluti piscatus, insulae, non autem quaevis alluvio, nec quaevis agrotum inundatio. Similiter in eo numero sunt jus venti, (ut vulgo appellatur) jus bona naufragorum ab his sacerdibus sero repetita fisco applicandi, uti & bona vacantia, salva tamen horum praescriptione ordinaria. Thesaurum inventum fisco non cedere, probabilior est sententia. Venatio inter eadem jura refertur in *Hollandia Australi*, locis tamen clausis aliisque privilegio exceptis.

§. CCL. Jura Fisci Romani non omnia in usu sunt, aut ante exordium reipublicae fuerunt. Nonnulla ab eo jure aliena vigent. Aequissimum est edictum Ordinum d. 25 Febr. 1675. de jure aerarii haud potiori inter creditores de naufragio fortunatum debitoris obaerati certantes. Causam conjugis in suc-

succeſſione defuncti conjugis ibi eſſe fisco potiorem, ubi jus *Asdomicum* valet, aequius videtur. Jus portorii exigendi antiquum eſt, ſalvi immunitatibus legitime imperatris. Cursuum veredariorum jus fruſquosum eſt, ſed nouum, & a *Wilhelmo IV. Principe*, cui illud a ſingulis ciuitatibus erat delatum, aerario liberaliter adfixum. Fruſtus mulctarum ſupersunt, publicandis autem bonis aerarium augendi jus vetus a. 1732. abrogatum eſt.

§. CCLI. Maxima pars vectigalium publicorum prouenit a) ex domaniſi residuis, (permagna enim pars tractu temporis abalienata fuit) quorum curatio Ordinibus delegatis commendata eſt, b) ex tributis ciuitium.

§. CCLII. Tributa alia penduntur ab universis, alia in utilitatem ſingulorum corporum impenduntur. Haec non indicuntur, niſi conſenſu generali aut ſpeciali imperantis, uti ex ſententia Curiae Holl. 25 Febr. 1524. & *ord. polit.* 1580. §. 39. etiam colligi poſſe videtur. Priora, quae publica, ſeu cunctorum communia, dici poſſunt, in ordinaria & extraordinaria diſpertiuntur. Sub his foeneratio imperata continetur. Quamquam parsimoniae publicae opera datur, & ſtatus aerarii jam a. 1728. valde diſſicilis ab a. 1749. meliori conditione eſſe coepit: tamen ob molem veteris aeris alieni, & ob erogationes annuas, aliasque brevi abhinc tempore factas, tributa gravia manere debent, ſed pro florente rerum ſtatu tolerabilia habentur, & ad caſus iunproviſos neceſſaria.

§. CCLIH. Rerum, in quas imponuntur, tot ſunt genera, ut paene nullae ſint immunes. Vetus eſt tributum, quod in aedificia & agros imponitur. Illius, quod in aedes deſcriptum eſt, nova aeftimatio facta eſt a. 1732, qua adhuc utimur. Exactorum jura & munera lege definiuntur. Aliquod etiam pro mortuis ſepeliendis pendit, quod diſolvunt coelibes. Pro munerum publicorum adēptione & plex fructibus ſtata quisque ſumma pendit. Aliquod etiam pro temeritate litigandi ſolvi jubet lex a. 1591. Plus lucri redit ex venditione chartae, cui ſigillum publicum eſt impreſſum, tum in judicio tum in certis negotiis neceſſariae. Viceſima hereditatum (vulgo *het Collateraal*) cum invehī inciperet, intra exiguos terminos conſiſtebat. Hodie latiflīme patet. Plerisque tributis accedit augmentum decimae. Magna pecuniae viſ quo quo annis provenit ex tributo imposito in reſ quasdam luxui inſervientes & quaslibet alias uſu conſu-

sumendas, quod non tam grave est tenuioribus, qui res
aut operas suas vendunt, quam qui eas emunt, nihilque
vicisim vendunt. In hoc tributi generē constituēdo
provideri solet, ne res onerentur, quartum pretium nimis
auctum opificiis aut mercaturaē valde nocerēt.

CCLIV. Ne *vechtigalia* publica fraudentur; summa di-
lignantia adhibetur. Publicanis abolitis, tributa in res, quae
sub nomine *vechtigalium communium* inde a saec. 16. apel-
lantur, ab exactoribus juratis colliguntur. Judices spe-
ciales, qui de fraudationibus cognoscant, in oppidis con-
stituti sunt, iisdemque certi fines ruri sunt adsignati. Ab his
provocatur ad *Ordines delegatos*, a quorum sententiis
nulla datur appellatio, sed causae recognitio ab Ordinibus
peti potest.

§. CCLV. Administratio imperii varia munera publica
& ministeriorum genera progenuit. Quorum complura Ordines
soli conferunt, de nonnullis jus ex nominatis legen-
di est penes Ser. Gubernatores, de aliis cum eo Ordines
delegati convenerunt. Dum in muneribus conferen-
dis Ordines versantur, aliquam sibi ipsis normam nonnullis le-
gibus praefiniverunt.

§. CCLVI. Maxima pars rei aedilitiae a magistratibus
ordinariis ruri & in oppidis curatur. In his tamen sunt
Collegia specialia tutelaria a ducentis inde annis instituta;
In agris peculiarem viarum, aquarum, & aggerum pro-
curationem habent Collegia *Heemradiorum*, quorum
cuique praefest Praefectus aggerum. Hi in causis, quae
ad illius muneric functionem pertinent, jurisdictione utun-
tur, ut quae a judicis ordinarii potestate ab antiquo fint
exemptae, salva sub certis legibus appellatione.

§. CCLVII. Magistratum est, non tantum ex legibus
communibus, aut ejus, cui praefunt, loci, jus dicerē, sed
& eorum, in quos potestatem habent, iura tueri. Jura
autem hominum in agris habitantium alia sunt cum op-
pidanis communia, alia illorum propria; & hacc partim
ubique eadem, partim in diversis Hollandiae, five Austra-
lis, five Borealis, tractibus diversa.

§. CCLVIII. Eorum, qui collocato in oppidis do-
micio in civibus numerantur, alia iura sunt communia;
quibus ab agrestibus hominibus ubivis distinguuntur;
utri ratio jurisdictionis, & modus quaestum ex ope-
re faciendi; alia sunt singulorum oppidorum propria.

Utrac-

Utraque aut pomoerii continentur, alit extra haec ad de-
finitum usque spatium proferuntur. Proprie ea cunctorum
civium sunt privilegia in quovis oppido, ex quibus fru-
ctus pervenit ad hos singulos, & non ad eos solos, a quibus
reguntur; veluti immunitas a portoriis, a decima heredi-
tatum ab extraneis civi delatarum & bonorum civis disceden-
tis, jus stapulae, nundinarum &c. Cives in civitatibus im-
perii summi consortibus differunt a reliquis, quod ex eo-
rum corpore leguntur, qui civitatem regunt, & Concilio
Hollandico interflunt. Caeterum pari cum reliquis Holl. civi-
bus jure utuntur. Id quod etiam de jure res eorum ruri siste-
di affirmari posse, probabile videtur. Jura singularia cuius-
que civitatis, in primis earum, quae in societatem summi
imperii veniunt, multiplicia sunt (veluti Dordraci jus
monetae & stapulae). Quae discrimina distribute recenseri,
atque intelligi, haud parum resert. De cunctis universo ob-
servandum est, potestatem Rectorum, quantacunque sit, le-
gibus Hollandiae communibus, summoque Ordinum impe-
rio, subiectam esse.

§. CCLIX. Cives a solis incolis distinguendi in oppi-
dis, prout vel sunt nati vel adventiti, ita iure discrepant. Utrum
que in oppido habitare debent, ut juribus ejus communis-
bus fruantur, nisi cuiquam datum sit privilegium. Min-
nera necessaria eos obire oportet. Quantum ad munera
honorifica & quaestuosa consequenda, jus civitatis alicubi
in magnum & parvum dividitur. Ab antiquo ad oppidum
defendendum obstricti, & jam saec. 13. in corpora armata
(vulgo Schutters) descripti fuisse leguntur, quorum mu-
nia ac jura certis legibus oppidatim definita sunt. Quan-
tum ad opera quaestuosa, quibus maxima pars oppida-
num alitur, antiqua est eorum descriptio in *Collegia*
(*Gildens*), quibus attributum est jus monopolii. (§.
147.) Quousque in negotiis ad statum civitatis domesti-
cum pertinéntibus magistratus cum his collegiis, aut eo-
rum praefectis (*Decanis*), de rebus, quae sine civi-
onere novo fieri statuque non possent, quondam, non quod
prudentia exigeret, sed ex officiū necessitate, de quo maxi-
me quaeritur, consultaverint, iisque invitis nihil, nisi quod
ad leges tuendas spectaret, per edicta constituti potuerit,
etiam si illud nullius collegii privilegiis esset contrarium,
oppidatim dispiciendum esset. Hodie non tam quaeri debet,
quid ante exordium reipublicae passim usuvenérit, sed

E quid

quid nunc ex usu longinquo appareat, jus certum esse. Ne cum illis de rebus ad Concilium Hollandicum pertinentibus in consilium iretur, jam a. 1581. statutum fuit, resque ipsa docet, eam legem, mutato reipublicae statu, non tantum eo tempore fuisse, sed & perpetuo manere, necessariam.

§. CCLX. In civitatibus imperii consortibus eorum curam, quae ad salutem cujusque, & singulorum in illis corporum, atque ejus cum Hollandia & republica universa vinculum spectant, agit *Senatus*. Hic legatos ad concilium Hollandicum cum mandatis mittit, decretisque ibidem eo, quem exposuimus, modo factis se ac totam civitatem obligat. Ejus coetus cives universos referentis origo recentior est urbis cujusque magistratu. Hic cives potiores auctoritate & opibus (*den Rykdom*) olim convocare ac consulere solebat, quoties de negotiis gravioribus ageretur, in quibus agendis querelas aut motus metueret, nisi praeparatis eorum, qui apud reliquos multum possent, animis, horumque voluntate cognita; veluti cum nova in oppidanos tributa essent imponenda. Ut liber-tatis in toto, ut ita loquar, conservatores erant Ordines: sic ejusdem in partibus studiosi erant cives principes, & onus novum, vel ejus, quod habuissent, juria amissionem, sibi haud rogatis aut invitatis a magistratu suo injungi aegre ferebant. Quod ne eveniret, praesertim temporibus turbulentis, quae in his finibus saeculo 15. crebra & diurna fuere, cavendum erat. At cum tales civium principum conscriptiones essent subitae, incertus que & a magistratum arbitrio suspensus eorum, qui vocarentur, numerus, vix fieri potuit, quin inter vocatos & omisso quaque gliseeret aemulatio, & magistratis ipsis invidia conflaretur. His incommodis hoc remedium adhiberi coepit, ut ad selectum civium probatissimorum numerum redigeretur talis consultatio, illi jus ac forma collegii perpetui daretur. Haec collegia appellari consueverunt coetus sapientum (*Vroedschap, wysheid*). Legendi sunt Senatores a Senatu (salvo in quibusdam Gubernatoris jure) ex legibus cujusque civitatis annarii aliisque, quibus, qui sint idonei, definitur. In eo convenient, ut sumantur ex toto civium corpore opulentiores & ingenio animoque maxime idonei (*van den ryksten, notabelsten, rekkelyksten en vredelyksten van de Stad*).

Stad): Numerus eorum variat. Nullibi excedit 40. Tot sunt *Dordraci* (ubi distinguuntur *Senatus vetus*, *de Mannen van Veertig*, & *Octoviri*, qui cives a regimine exclusos referre videntur, *goede luiden van den agten*) *Delfphisi*, *Leidae* (in hac urbe aliquod discrimen observatur inter *Vroedschap* en *Veertigen*). Verum 36 sunt *Amstelodami*, 32 *Harlemi*, 28 *Goudae*, 24 *Rotterodami*, *Gorinchemi*, *Schiedami*, *Alcmariae*, 21 *Schoonhoviae*, *Edami*, 20 *Brielse*, *Hornae*, *Enkhusae*, 16 *Medemblici*, 15 *Monachodami* & *Purmerendae*. Munus olim & invitatis injungebatur. Est perpetuum, neque cuiquam invito, nisi causa a judice cognita auferri potest, uti decretum est 16 Octobr. 1587. & 9 Aug. 1658. Praeter Senatores in civitate quaque sunt *Consules* (*Burgimagistri*). Quorum origo Senatorum aequa ac judicantium Collegiis recentior est, & numero negotiorum publicorum increasentie tum in ipso civitatum finu, tum extra eas, necessaria fuit. Variant leges civitatum de numero, etiam de conditione, qua illos esse oporteat, ut eo honore potiantur. Triplex praecipue eorum munus est; primum, ut negotia certis collegiis non adfixa expediant, quae ad securitatem urbis & ad ejus regimen ac privilegia curanda pertinent; deinde, ut ad Senatum referant negotia politica, de quibus soli statuere haud possunt, in primis res in concilio tractandas; porro, ut cum magistratu urbis agant de editis constituendis, & concordiam inter litigantes tentantibus praesint. Senatus decernit legationes, ac confert munera, itidem *Consules*. Quibus muneribus conferendis lex a. 1747. in usum revocata modum praescripsit.

§. CCLXI. Magistratus in iisdem civitatibus sunt *Praetor*, *Consules*, & *judices* anni jurati. Hi (ex veteri Francorum, ac Germanorum quoque Rheni superioris mediique accolara, more) *Scabini* appellantur. De *Praetore* constituendo instituta civitatum ac privilegia variant; natura officii, quo funguntur, eadem ubique est. Per eum princeps summus curat, ut quies in unaquaque urbe puniendis maleficiis, & ut iura sua conserventur. Ideo *Praetor*, tanquam accusator reorum publicus, poscit, ut *judices* de delicto cognoscant ac judicent, quorum sententiam exequitur. Non illorum minister est, sed imperantis, legum, ususque forensis legitimi. Si putet, legibus *judices* haud satisfecisse, jus appellandi *Curiam*, *Hof* habet. Transigendi cum delinqenti-

bus de quibusdam delictorum generibus (e. c. de adulterio) potestatem eo, quem lex aut legum ratio definit, modo accepit (§. 100.). Via & ratione praeparandi accusationes easque instituendi, ac sumtu in item faciendo, a *Procuratore Generali* differt. (§. 265.) *Scabini* sunt judices civium ex his sumti, ordinarii, annui, jurati, in causis omnibus lege haud exceptis. Provocatio ab eorum pronuntiatis antiquiore tempore insolens erat, sed, postquam jurisdictio *Curiae Hollandiae* a *Philippo inde bono* majorem firmitatem nacta fuit, hodie est liberior, certis tamen pronuntiatorum, causarumque generibus, vel damno nimis levi ex sententia orto, exceptis. Ad quas causas in primis refertur, quod, quoties adversus fontem *extra ordinem* ex confessione judicatum est, appellatio haud conceditur (§. 100.). Variat eorum numerus in Civitatibus. Nullibi sunt pauciores 7, aut plures 9, nequidem *Amstelodami*. Ex nominatis annuatim leguntur a Ser. Gubernatore, qui simul ex iisdem, quos elegit, nonnullis mandat, ut de fraudatione vectigalium seu *subsidiorum*, quae vulgo *communia* dicuntur, primi sint judices. Consiliarii, qui vulgo *Pensionarii* vocantur, his judiciis sententiam suam de lite exponunt rogati: sed proprium eorum munus est, negotia civitatis in Concilio Hollandico curare, de rebus in eo actis ad Senatum referre, & huic atque Consulatum Collegio & magistratui adesse consiliis. Magistratus habent potestatem edicta constitnendi legibus publicis & cujusquam juri haud contraria; non autem plenum cives tributis onerandi arbitrium. Tabulae acceptorum & expensorum olim *Curiae Holl.* edi solebant, hodie non aequae. Rationes e. c. Leidae Consulibus annuis virisque *Consularibus* (vulgo *Royeermeesters en Reekenmeesters*) a Quaestoribus eduntur.

§. CCLXII. Jurisdictio in agris alia per magistratus ab Ordinibus constitutos exercetur, alia in privatorum aut corporum quorundam patrimonio est. Habet gradus: Dividitur in summam (altam) mediam & infimam. Horum generum fines usu magis, quam lege reguntur.

§. CCLXIII. Judiciorum civilium in agris duo gradus sunt. Primum constat ex moderatore, qui *Scultetus* (*Schoot*) appellari solet, & judicibus juratis, ubique definitis, ex eadem, in qua jus dicunt, universitate lectis, qui plerumque *Scabini* appellantur. Alterum, ad quod ab illo pro-

provocatur, constat ex judicibus selectis, qui in pluribus agris eidem praefecturae subjectis habitant, & *viri bene nati* (*Welgeboore Mannen*) nominantur. Utrique judicia faciunt ex legibus communibus, aut ejus, in quo jus dicunt, tractus propriis. Formam eorum judiciorum definiunt *l. Maximil. I.*, & *l. 1 April. 1580.* 18 Febr. 1654. *24 April. 1663.* De jure incertum utrumque judicium genus peritiores consulere solet. De accusationibus intra ejusdem Praefecturae terminos *Collegium bene natorum* primam habet cognitionem, &, si *extra ordinem* cum reo actum sit, ultimam. Jurisdictio in oppidis minoribus, in civitatibus imperii participibus, in agris aequa libera est ab evocatione causarum antiquo juri contraria. Quae libertas merito numeratur in juribus quasi originaris civium, non autem in privilegiis propriis dictis. Judices cunctos oportet sequi usum fori non alium, sive in re ipsa, sive in forma judicii, quam qui legis vim sine fine cuiusquam damno consequi potuit, & consecutus est.

§. CCLXIV. Si minus, ut quidam putant, bona mente, (at cur malam temere suspicemur?) salubri tamen exitu, *Philippus bonus* novam formam dedit consilio suo, quo in Hollandia uti solebat in rebus ad regimen pertinentibus causis judicandis, quae nullum alium judicem habere poserant, aut ad ipsum legitima provocatione ex veteri Comitum instituto delatae erant. Fecit, ut ejus consilii jurisdictio quandoque in prima, maxime in secunda cognitione, fieret perpetua, utque certo loco affixa, curaeque speciali Gubernatoris commendata, ad certiorem normam adstringeretur. Ad maiorem incolarum tranquillitatem pertinere videbatur, cum Hollandia ac Zelandia in tot judicia specialia essent disperitiae, judicem quendam esse perpetuum cunctis superiore, in cuius exemplum intuerentur reliqui, ac ejus oculos in tentos metuerent, ne facta illis potestas judicandi in dominatum excederet. Hic coetus primo consilium principis, deinde *Curia ('t Hof)* appellari consuevit. Est coetus perpetuus duodecimviralis, cui Gubernator ex antiquo more praefest. Is coetus, postquam regiminis cura *Ordinibus delegatis* mandata est, (§. 246.) tum de causis civilibus, tum de criminibus, judicat, & *Ordinibus* exigentibus consilia, quoties de juris quaestione agitur, dare solet. Est judicium superius *Hollandorum & Zelandorum* communis. Illi 9, hi 3, Consiliarios seu Judices adjungunt, Praefidem

70 BREVIS EXPOSITIO

fidem & *Graphiarium* utriusque. Gubernatori est jus letiōnis ex nominatis, qui consiliarii praesidisve munere potiantur.

§. CCLXV. Judices ordinem disceptandi & judicia de causis dirigunt ad normam legum aliorumque decretorum ab Ordinibus factorum, legumque menti consentaneum fori usum.

Post antiquam legem a. 1462. a *Carolo Audace*, ex patris mandato, factam, *Carolus V. a. 1531.* amplam de hujus judicij forma legem dedit, quae etiamnum viget. Acceslerunt complures leges, e. c. de accelerando litium exitu, pactio cum *Curia suprema* de finibus jurisdictio- nis, complura OO. decreta, quibus contentiones de ju- risdictione cum aliis judicantium Collegiis obortae ter- minantur. Tales subinde subnascuntur, e. c. de mente artic. 8. legis a. 1531., de vera natura decretorum politicorum, ut de quibus conquerentes audiri vetentur, de provocatione reorum recipienda, quibuscum *extra or- dinem in judicio criminali* actum est, si de forma neglecta querantur, aut se confessos esse negent. Normam disceptandi praebent quidem leges & decreta OO.; sed in illis, quae ad factum, in quo verlantur judices, exquirendum & dijudican- dum pertinuerit, nulla imperantis mandata aut rescripta eorum religioni vinculum injiciunt. Judicant vice imperantis. Hinc jurisdictio eorum est universalis in omni causa- rum civilium diserte haud exceptarum ac criminalium genere, nec tamen infinita. Neque hoc significare vo- luit *Philipus bonus*, cum eos appellaret *Souverains justiciers*. Potestate eorum ab antiquo coercent jura judiciorum inferiorum, & personarum ac corporum quorundam privilegia. Jus de non evocando, quod vulgo dicitur, non tantum eo spectabat, ut Hollandus extra Hollandiam ex regula in jus haud vocaretur, sed ut nec judice suo certo privaretur imperantis judicisque supe-rioris facto *arbitrario*, idque jus cuiusvis civis Hollan- dici in tabulis, quae privilegia vocabantur, ideo firma- batur, ut adversius violationes esset munitius.

Ratio hujus judicij ea est legibus statuta, ut de aliis causis nullam habeat cognitionem, de aliis primam, de aliis nonnulli secundam aut tertiam, de nonnullis quoque ultimam. Appellationes quasdam vel ob naturam causae, vel ob preium litis leve, recipere prohibetur. In aliis causis

ap-

appellatio plenum habet effectum, in aliis judicati executionem haud impedit. Neque propagatio (prorogatio) jurisdictionis voluntaria parem ubique vim habet efficiendi, ut causa sub cognitionem Curiae statim eadat.

Huic adjunctus est *Procurator Generalis*, cuius munus olim a, officio *Advocati fisci* distinctum cum hoc a. 1624. coniunctum fuit. Hic jura & commoda fiscalia Comitis, ille jura & quietem Comitatus curabat, atque eodem munere adhuc fungitur. Ejus quoque est videre, ut caeterorum magistratum indulgentia legum vis haud depereat, utque reorum, de quibus Curia primam cognititonem habet, nomina ad hanc tempesitve deferat.

§. CCLXVI. Ad tribunal *Maliniense* a. 1473. institutum a *Carolo Audace*, sed post ejus mortem a. 1477. intermissum, a. 1503. instauratum, & a *Carolo V.* ordinatum, etiam Hollandi quondam provocabant. Exorto bello civili Curia Hollandiae aliquamdiu *Trajecti ad Rhenum* colloquata sine provocacione judicabat, donec *Wilhelmus I.* a. 1582. effecit, ut instituēretur novum judicium hac eadem Curia superius, quod Hagae consideret, utque ad illud acta litium Maliniae tractatarum statim mitterentur. Hoc judicium decemvirale (quod vocare soleat *den hoogen Raad*, Curiam supremam) causas sine provocacione terminat. *Hollandi* & *Zelandi* Praesidem huic Collegio communiter praeſciunt, (etiam *Graphiarium*) judices, seu Consiliarios, 6 Hollandi, 3 Zelandi, creant, quos ex ternis nominatis ab OO., five singulis, five utrisque, legit Ser. Gubernator. Quae nominatio antequam fiat, jus Ordinibus aliquos commendandi, quos dignos munere Consiliarii judicet, ipsum Collegium habet. Ad hoc gradatim per provocacionem a sententiis Curiae venitur, nisi singulari lege sit statutum, ut hanc praeterire, ac supremum judicem recta adire liceat.

Forma disceptandi in utroque judicio usitata discrepat. Sunt & jura quaedam hujus summi Judicij propria ab imperante ei diserte mandata, veluti ius dandi beneficium cessionis bonorum, restitutionis in integrum &c. Adversus sententias in hoc judicio profuntiatis sola ab Ordinibus conceditur rerum inter litigantes actarum recognitio (*revisor*). Haec ut peragatur, iisdem judicibus 5 cognitores novos adjungunt Ordines, ut sententia ex plurium suffragiis ferranda lis plane finiatur.

C A P U T I V . S E C T I O I .

De forma imperii Zelandici.

§. C C L X V I I .

Zelandia (forte a Suevis coquominata) in duas partes, non quidem imperio, sed juribus diversis utentes, ab antiquo dividitur; alteram, quae occidentem, alteram, quae orientem spectat. Utraque in complures insulas divisa, & nunc exiguis agrorum spatiis descripta, incolarum circiter millia 80. habet, quos agricultura, navigatio, partim & piscatus, locupletavit. Fluctibus objecta maritimus non nisi magnis sumtibus annuis sustentatur. Si unquam symbola rem, quam significant, quasi subjiciunt oculis: Zelandorum leo cum adscripto: *luctor & emergo*, ejus regionis statum pingit.

§. CCLXVIII. Terminos Zelandiae documenta vetustiora vocant *Borneffe* (*Maasmund*) & *Heidensee*. Illis ab Hollandia, his a Flandria, quondam dirimebatur, Regio ipsa olim sub *Lotharingia inferiori* comprehensa erat imperii Germanici. Parte, quae in orientem vergit, primum potiti sunt Comites Hollandiae. Alteram partem *Comites Flandriae* ab Imp. feudi, salvo dominio Imper. superiori, tradita fuit *Comitibus Hollandiae*; qui eam bello diurno, *cum Flandris* a. 1323, compofito, a vinculo clientelari Flandrico liberam adepti, eodem, quo Hollandiam, modo salva erga Imp. fide ad posteros mares foeminasque transtulerint. Mansit tamen hic Comitatus non tantum nomine, sed & re, hoc est, juris publici ac privati discrimine, ab Hollandico divisus. De finibus superest controversia, quoniam Zelandi ex eo, qui reipublicae primordia est antegressus, statu colligunt, *terram Voornensem* sui juris esse (§. 220.).

§. CCLXIX. Etiam in Zelandia priscus, qui Germanorum pectoribus insitus erat, libertatis quasi spiritus valde

valde appareret, non ille, qui obsequii necessarii recusationem efficiat, sed qui tempestivis cautionibus dominatum resistat. Ne hic ingrueret, vigilabant nobiles, quorum illic magnus erat numerus, hisque paulatim adjunctae ciuitates. Eodem consilio cum Hollandis data fuit opera, ut privilegium magnum a *Maria Burgundica a. 1477.* impetraretur (§. 235.).

§. CCLXX. Uti medio, quod vocant, aeo magnam vim jurjurando etiam ecclesiae metus comparabat: ita Comites sub auspicio quemque imperii sui jura & privilegia Zelandiae se sancte conservaturos, solenni jurejurando asseverare oportebat. In legibus dandis, ex quibus nova populi obligatio nasceretur, eorum, qui hunc referrent, Primorum consensu opus habebat Comes, praecepue in illis tributis indicendis, quae neque regno Germanico, neque ipsi ex veteri more certis de causis, deberentur. Judiciis supremis (*de hooge Vierschaar in Zeeland*) ab a. 1256. suo nomine & jure (ut probabiliter *Ill. van de Spiegel* docuit) praecepsit Comes, aut aliquis ejus Procurator idoneus, sed sententias ferebant nobiles ac civitatum legati, ex lege a. 1290. in altera Zelandiae parte 44, in altera 24. Idem jus constitutum interpretabantur, novasque juris regulas decretis suis conformabant, accedente sanctione Comitis. Itaque non quidem nomine, sed re, etiam in Zelandia ab antiquo fuere Ordines a caeteris Comitis Consiliariis potestate, non ab hoc commodata, sed propria, distincti.

§. CCLXXI. In conciliis gentis a Comite indictis tres Ordinum classes paulatim invaluerunt. Nobiles, praeter jura personis & feudis nobilibus adfixa, juribus praecepuis utebantur, ad quae referimus illud emolumentum, quod *Surcroit* appellari consuevit. His accesserunt ciuitates quinque, nullius nisi Comitis potestati subiectae, tandem ob possessiones amplissimas *Abbas Middelburgensis*.

§. CCLXXII. Eadem Zelando, quae Hollandos, causae impulerunt, ut armis adversus dominatum *Philippi II.* se defenserent, utque *Wilhelmi I.* postquam Gubernatoris regii personam resumisset, rectioni se subiicerent, & cum Hollandis a. 1575. ac d. 11 Jul. a. 1576. arctius juncti, ampliorem ejus, quam qua Gubernatores praeediti esse consueverint, potestatem se reverituros promitterent. Societate Gandavensi facta a. 1576. in gratiam redierunt cum caeteris Belgis, qui tunc pro libertate dimicare incipiebant. Ad

etas, quae arma civilia cepissent, urbes, atque ad partes Arau-
siacas serius, nec nisi pactis conditionibus, (Satisfactien) transierunt *Goesa & Thola*, nec postea adduci potuerunt, ut de jure ex illis conventis nato decederent. Divortium cum Rege fieri, illiusque sigilla confringi debere una cum Hollandis decreverunt universi. Sed alieni fuere ab imperio summo *Francisci Alenzonii*. (quanquam is se Comitem Zel-
landiae quoque inscribere cooperat); ac difficiles, cum agere-
tur de *Wilhelmo I.* Comite creando, etiam in Hollandia ob-
tentum aliquem tergiversandi nonnullis dederunt, qui soll
imperare mallent, quam ferre superiorem. In illis turbis
civilibus non potuit non magna rerum commutatio in con-
cilio Ordinum evenire. Jure suo excidebant *cuncti nobiles*,
quod se ad Regem applicarent. Solus remansit Primus No-
bilis. *Abbatis Middelburgensis* jus extinguebatur sublatō
fundamento, quo mixus imperii consortium impetraverat.
Ad civitates autem imperii participes, *Wilhelmo I.* rem a
1574. ordinante, *Vlissinga & Vera* accesserunt.

Ordines in bello civili summam potestatem naucti hodie
ex 7 Personis Moralibus constant. Neimpe commune im-
perium & indivisum habent *Primus nobilis* ac civitates 6;
Middelburgum, *Ziriksea*, *Goesa*, *Thola*, *Vlissinga*,
Vera. *Reimerswalam* fatum ineluctabile delevit. *Brouwers-
havia*, ut in id consortium venire, impetrare haud potuit.

§. CCLXXIII. *Primus Nobilis* est Princeps Arausiacus.
Ordines d. 1 Maii a. 1789. decreverunt, hanc dignitatem
cum juribus ei adjunctis augustae stirpi Arausiaceae heredi-
tario in posterum jure adfixam fore. *Triplex* jus est *Princ*
cipis in Zelandia (praeter jus in possessiones illic sitas) 1) *Gubernatoris*, quale delatum est a. 1747 & 1766. 2) *Primi*
nobilis 3) *Marchionis Verae & Vlissingae*. Hoc jus *Wilhelmo*
IV. a. 1732. sub nomine imperii eminentis ademum fuit,
sed nunquam ab illo abdicatum, aequitas Ordinum a
1747. statim ipsi restituit. *Primus nobilis* cum vix unquam
possit interesse conciliis, per virum ex legibus idoneum,
qui personam suam referat, jus suum exequitur.

§. CCLXXIV. Concilia Zelandica habentur *Middel-
burgi*. Indicuntur a Collegio *Ordinum delegatorum*,
quem forte haud male appellaveris *Senatum Zelandiae*.
Ratio conciliorum multum convenit cum Hollandica; in
quibusdam differt, veluti quod hic 7 tantum suffra-
gia computentur, & modus ex OO. mandato ad hos de
86-

rebus magni momenti referendi discrepet, quod sit a civitatē tum *Pensionariis* una cum *Consiliario Zelandiae*, quem vulgo *Magnum Pensionarium* vocant. Hujus viri in rebus Zelandicis curandis eaēdem, quae in Hollandia partes sunt; idem momentum ex prudentia, firmitate, ac probitate.

Pro ea parte, quam in Societate Trajectina habent, Zelandi mittunt legatos ad ea, quae Socii in communem utilitatem constituerunt, aut privilegiis datis fundarunt, *Collegia*. Quarum legationum mandatarum certus ordo inter civitates primumque Nobilem constitutus est.

§. CCLXXV. Senatus perpetuus septemvirorum, *plerumque* perpetuorum (*het Collegie van Gecommitteerde Raaden*) regimen Zelandiae universae procurat. Cujus Senatus eadem fere est ratio, quae Hollandici. Eidem a Foederatis commissa est cura quarundam *Flandriæ* illis cessæ partium, quibus conventionio cum Imperatore 8 Nov. a. 1785. facta quasdam detraxit.

Tabulas accepti & expensi curat Collegium septemvirorum (*Provinciale Reekenkamer*) in quo nihil, nisi a quatuor praesentibus, quod sit momenti gravioris, decerni potest.

C A P I T I S IV. S E C T I O II.

De nonnullis juribus imperantis & de administracione imperii in variis Zelandiae partibus, in primis de jurisdictione.

§. C C L X X V I.

Reditus publici proveniunt ex patrimonio populi (horum procriptionem habent duo *Rationales*, *Rentmeesters*, in quavis Zelandiae parte singuli) deinde ex juribus fructuosis imperio adscriptis, & ex incolarum tributis. Ex Feudis Zelandicis, quorum ratio, praecipue in jure successionis, multum discrepat a eaeteris Belgicis, plus lucri, quam in Hollandia, ad aerarium redit. Curam eorum agit Collegium, quod *Curiam Feudalem* vocare moris est. Venatus juribus imperantis adscriptus, & Senatus Zelandiae curae commendatus est. Ambactis aliisque lege a more definitis conceditur. Jurisdictio autem de controversiis venaticis peculiaris est nulla.

Successioni sive ex jure Zelandico, quod Scabinicum

vo.

vocant, termini quidam sunt positi Cognitorum ab O. datorum sententia d. 18 Maii 1775. Multæ aerario inferri pergnant; publicatio bonorum abolita est. Moneta postquam sejuncta fuit ab Hollandica, *Middelburgi a. 1580.* collocata est. Tributorum *personalium, realium, & vestigialium*, quæ *communia* vocantur, quaedam genera sunt graviora Hollandicis, quaedam leviora, quoniam Giuliae causæ, ac quandoque situs, vetant idem tributum, aut aequæ grave, ubique imponi. Gravia ut esse pergent, facit aes alienum publicum & erogationum annuarum magnitudo.

§. CCLXXVII. Civitatum Zelandicarum, inter quas est communio imperii, quaedam sunt jura præcipua. Horum fructus alii ad cives universos, alii ad rectores & magistratus perveniunt. In eo numero sunt immunitas a portorio Zelandico, ac jurisdictio tum civilis, tum criminalis.

Senatus res ad urbem & rempublicam pertinentes curant, *Middelburgensis ex 12 viris, Zirkseensis ex 24, Goesanus ex 21, Tholanus ex 4, Vlissingensis ex 24, Veranus ex 24*, constant. Quos ex more cacterarum regionum Belgicarum ecclesiae publicae addictos esse oportet. Magistratus nomine in illis civitatibus comprehenduntur Praetor, duo *Cosl.* (quorum alter judicantium coetus moderatur) & *Judices Middelburgi 11*, (quos Collegium speciale duodecimvirale *Electorum (Kiesers)* quotannis designat) *Zirkseae 14, Goesae 9, Tholae 9, Vlissingae 9, Kerae 9*, quos ex nominatis Ser. Gubernator in biennium legit. Qui sunt idonei, ex civitatis cujusque legibus aestimandum est, e. c. *Middelburgi*, nonnisi qui in *Zelandiacis Scaldin* natus est, locum inter *magistratus* & *Senatu* hodie, obtinet. *Consiliarii*, qui vocantur *Pensionarii*, in *ordinarios & honorarios* dividuntur.

Differunt eadem civitates inter se multis juribus cujusque propriis; quale est e. c. *Middelburgensium* jus *stapulæ*, *Verae mercatus Scoticus*, quem vulgo *stapulam Scoticam* appellant.

§. CCLXXVIII. Comoda eorum, qui agros incolunt, curantur a magistratibus. In *Walachria 13. viri*, sub nomine O. *Walachriae*, in conventibus specialibus de ageribus & communi oeconomia decernunt. Ab his ne quid in reliquorum detrimentum pro arbitrio statuatur novis tributis in agros temere imponendis; collegium 24. virorum (24 *Commisarissen* seu *agter Raaden*) ipsis adjunctum est.

§. CCLXXIX.

§. CCLXXIX. Jurisdictio in agris alia est magistratum ab imperante constitutorum, alia privatorum in patrimonio est. Definiti agrorum tractus pro modo jurisdictionis, & cum ea coniunctis quibusdam juribus regalibus, distinguuntur *in vrye, hooge, Ambachts-Heerlykheden*, Jura *Ambactorum*, quae generali nomine *Ambachts* gevolg indicantur, differunt ab *Hollandicis*. In 'agris jurisdictioni criminali in singulis Zelandiae partibus *Quaeſtor* (*Rentmeefter*) praefit, primumque illorum, quae Comitis nomine geruntur, officium habetur, cuius vis, abrogato *Burgravi* *Zelandici* munere, latius patere coepit. *Quaeſtor Zelandiae ad occidentem vergentis* nomina reorum defert ad judices *Middelburgenses*, (*tanquam 'Graven Mannen*) excepta *Walachria*, in qua judicum *Middelburgensem*, *Vlissingensem*, *Veernorum* ea est jurisdictione, salvis *Domburgensis* & *Westcapellenensis* *dynastiae* juribus. *Quaeſtor* partis Orientis spectantis jus in criminis inquirendi certis legibus divisum habet cum *Praetore Zirkensis*. Simile vero jus in parte quadam insulae *Tholensis* habet *Praetor Tholae*, cui & procuratio domaniorum *dynastiae Tholanae*, *Schackerloo*, ac *Poortvliet* mandari solet.

Jurisdictioni de delictis, quae in oris *Zelandiae* maritimis admittuntur, praefit, idemque de naufragiis cognoscit *Praetor Middelburgi* collocatus, quem nomine *Waster Baljuw* appellare solent. Judicia ruralia in locum ecclesiasticorum iu bello civili substituta supersunt.

§. CCLXXX. Quanquam de jurisdictione *Curiae Hollandiae* ac *supremae* (§. 264. 266.) multae inter Hollandos ac Zelandos contentiones superioribus saeculis exarserint: tamen a longo inde tempore eadem, quae apud Hollandos, utriusque judicij auctoritas etiam apud Zelandos inviolata manet. Hi cognitionem de feudis quoque eidem Curiae attribuerunt. Conditiones, quibus permitta est appellatio, vimque inhibitionis habet, in conventione utriusque Gentis a. 1576. artic. 24. exponuntur.

Jus privatum *Zelandicum* non tantum ex recentioribus legibus, quas jusserunt Ordines, sed & ex nonnullis legibus sive generalibus, sive quorundam oppidorum specialibus reipublicae initium antegressis, & imprimis ex a. 1495. (*Keure van Zeeland*) cognoscitur. Differt a jure privato Hollandico multis partibus. Est & discrimin in modo cognoscendi de criminibus, etiam in eo, quod Zelandi sunt alieni ab extorquenda per vim tormentorum confessione.

C A

C A P U T . V.

De rebus Trajectinorum.

S. C C L X X X I.

Fertilis regio Trajectina, ut solet esse terrae, in quibus Episcopi habitarunt, exiguis descripta terminis, im- colas ad 75 mille continere perhibetur. Vigent ibi agri- cultura & quaedam opificia. Episcopi quondam po- testati, qualem habent Principes Germanici, subiecta, in *Caroli V.*, tanquam Ducis *Brabantini* & *Comitis Hollan- dici*, ditionem a. 1528. venit, rem gestam rogatu 5 Capitulorum comprobante *Papa Clemente VII.*

§. CCLXXXII. Potestas Episcopi alia erat sacra, alia civilis. Illa intra *dioecesin* late patentem (qua compre- hendebar Zelandia) continebatur. Officio erga Papam eodem, quo Episcopi Germanici, obstrictus erat. Jura territo- rii & domania cum non essent Episcopi, sed Episcopatus: pa- tet, Capituli quoque jura illius potestatem frenasse. Man- fit jus Episcopi, tanquam talis, translato in *Corolum V.* ter- ritorio. Sed huic jus nominandi Episcopum a quinque Capitulis, ut discordiarum de electione finis fieret, 13 Aug. 1528. delatum fuit, & jus singulare in electione Decano- rum. Primus ex novo *Philippi II.* instituto Archiepisco- pus fuit *L. B. Schenk de Tautenburg*, idemque, qui ab Or- dinibus post rempublicam conditam agnoscat, ultimus (obiit a. 1580.).

§. CCLXXXIII. Episcopi locum inter Principes imperii *Ger- manici* tenebant, eorumque territorium erat feudum sceptri. Rerum & jurium incrementa profusae Impp. liberalitati a saeculo XI. accepta retulerunt. Impp. *Germ.* vicissim jure pri- mariarum precium utebantur & exigebant tributa in comitiis decreta, ac milites ex lege feudi suppeditandos. Cum ad *Caro- lum V.* pervenisset regio (non *Principatus*, sed *dominii no- mine*): sub foedere *Augustano* a. 1548. comprehensa, to- nui vinculo cum Germania conjugebatur, quod pari, quo in caeteris Belgii partibus, modo solutum fuit. (§. 23.)

§. CCLXXXIV. Episcopus habebat potestatem summae proximam (§. 5.) in quosvis cives, ruri aut in oppidis, civi-

tates, corpora quaccunque. Ejus erat, singulas partes non quasi foederis aequalis jure nexus, sed tanquam partes unius ejusdemque imperii ad commune bonum dirigere, leges fauere, facere, ut quies conservaretur, jusque suum cuique tribueretur. Verum ne praescripta, quibus omnes tenerentur, suo solius judicio daret, potestate Princis limitabant *jura Ordinum*, h. e. Capitulorum, nobilium, civitatum, quorum consensu in legibus novis faciendis, in vetustis interpretandis, in tributis indicendis bellisque eo effectu, ut cives militare cogerentur, inferendis, indugebant. Id quod partim ex usu intelligitur, partim ex promissis *Episcopi Arnoldi van Hooren* a. 1375, in quae Successores jurarunt. Haec talia Ordinum ac quorumvis civium jura se sancte custoditurum, (uti & ea, de quibus sigillatum cum *Ultrajecto* & *Amersfortio* 1528, convenerat) juratis verbis promisit *Carolus V.* Etsam juravit 4 Octobr. 1549. *Philipp. II.* Hic vero cum fulmen illud Hispanicum praecepit in Trajectinos vibrasset: hi tandem liberiori spiritu ducto a. 1576. m. Nov. sese ad OO. GG. (inter quos locum decimum quintum a *Caroli V.* inde tempore tenebant) applicarunt, & primum Societatis Gantavensis, mox Trajectinae, consortes, imperium *Philippi* eodem, quo reliqui Belgae, modo exuerunt.

S. CCLXXXV. In turbis civilibus, quae praecesserunt abrogationem imperii Regii, Ordines Trajectini administrarunt imperium. Cum *Wilhelmo I.* d. 9 Octobr. 1577, certis conditionibus (*Satisfactio*) de *Gubernatione iterum suscipienda* convenerunt. Quo caeo, imperium summum etiam sub Leycestrii regimine continuarunt, sed simul providerunt, ne terrae Trajectinae Gubernatore substituerentur. Hanc imperii formam populus, a consilio imperii exclusus, comprobavit medio inter abrogationem & intermissionem imperii Regii tempore, dum, in illo ad novum genus imperii fundandum quasi transitu, sine recusatione obedivit, partim voluntatem quoque suam aperte significavit, ac deinde jurejurando praescripto m. Jan. 1582. & 19 Jun. 1610. summam Ordinum potestate agnoverit. Hi in tres classes descripti sunt. Prima est virorum ex 5 Capitulis Trajectinis delectorum; secunda nobilium conscriptorum; tertia civitatis Trajectinae & quatuor oppidorum (*Stad en Steeden*) *Amersfortii*, *Rhenae*, *Dordtadii*, *Montfortii*.

S. CCLXXXVI.

§. CCLXXXVI. *Canonici 5 Capitulorum Traiectinorum* hodie non alii sunt, quam qui sacra Protestantium colunt. *Capitulorum jura* (quae a Sigismundo Imp. d. 17 Nov. 1416. illis tributa nominatim *Carolus V.* confirmavit) discrepant. Ser. Gubernatoris jus in singulis idem est. Hic ex Canonis universis (haud exclusis Praepositis) eligit in tres annos octo, & quidem ex sententia, quam *Mauritius* arbitr. 12 Aug. 1618. tulit, quaternos nobiles, & totidem pari natalium splendore haud conspicuos, quibus supra eum numerum addit nonum. Hi viri, quos esse natos 25 aa: & religionem emendatam profiteri oportet, inter Ordines primum locum tenent. Nullum ut haberent, urbs Traiectina quondam flagitavit (*Bor lib. 17*): At re a Senatu reipublicae universae (*Raad van Staaten*) aliter judicata, sententiam suam d. 24 Aug. 1618. mutavit.

§. CCLXXXVII. Nobiles in Ordinibus numerantur nulli, nisi conscripti. Sine praecedente nominatione, Ser. Gubernatoris jus est, si quis locus vacet, nobilem ex legum praescriptis habilem ordini equestri adscribere, qui eo jure, dum vivit, utatur, vel & conscriptorum numerum augere.

§. CCLXXXVIII. Uti urbs Traiectina civium numero & opibus, & antiquitate sedis Episcopalis, antecellit caeteris civitatibus: ita & ejus sententia in concilio praevalet, atque hoc momentum suum in rebus decernendis praeципuum longinquitate possessionis tuetur. Caeterae tamen civitates alios sui in republica administranda confortis fructus capiunt, quos partim l. 13. Febr. 1587. definiuit.

§. CCLXXXIX. Ordines, quae de republica statui necesse est, ea in conciliis congregatis conjunctim statuunt. Haec statu tempore, m. Jul. & Dec., ex decreto 5 Jul. 1698., aut extra ordinem, indicuntur. Indicendi jus, quod sine maxima rerum perturbatione fluctuare nequit, ex lege 13 Febr. 1587. est penes *Senatum reipublicae Traiectinæ*, qui vulgo *Ordinum delegatorum* (*Gedeputeerde Staaten*) nomine appellatur. Locus, in quo habeantur, nulla, quod sciām, lege praesinitus est. Traiecti tamen, ubi ad talem conventum illustrem praeparata sunt omnia, plerumque Ordines congregari solent. Jus de capitibus deliberationum ad Ordines referendi est penes primum inter *Electos virum* (§. 286.), aut Praesidem a Ser. Gubernatore.

patore constitutum. Singula Collegia in eodem conclave separatim deliberant, & per Acturium suum sententias quaeque suas Praesidi concilii renuntiari curant. Ex duorum suffragiis consentientibus decretum conficitur, exceptis causis gravissimis, in quibus singulare in invitatos onus devolveretur, de quibus aut unanimes sint oportet, aut Ser. Gubernatoris est, dissidium decreto suo terminare.

Legati ex tribus Ordinum classibus, pari numero ex singulis, sumuntur eo modo, quem praescribit *l. 16 April. 1674.* (ex qua, quae sit forma imperii, praeципue cognoscitur) qui tum intra fines Trajectinos, tum extra eos, in sex quisque annos, variorum munerum functionem sibi mandatam suscipiunt.

§. CCXC. Magnum Gubernatoris in rebus Trajectinis moderandis momentum est. Is a tempore *Caroli V.* dignitate & potestate primus erat. Auctoritatis & dignitatis ei delatae in ipsis primordiis reipublicae haud vulgare e. c. est specimen, quod *Nuenarius* nomen suum in *edicto 3 Aug. 1588.* & *Mauritius, Princeps, d. 2 Maii 1599.* *25 Mart. 1618.* *17 Mart. 1619.* ante nomen ipsorum Ordinum collocarunt. Juribus quasi primaevis *Villerio* delatis, *Nuenario, Mauritio, Friderico Henrico, Wilhelmo II.* Principibus, accesserunt aliquanto ampliora *a. 1674,* quae *a. 1747. Wilhelmo IV.* restituta sunt, & jure hereditario augustae stirpi Araufiae attributa. Huc spectant universa, ut sit dignitate eximius, auctoritate venerabilis, potestate toti reipublicae Trajectinae utilis.

§. CCXCI. Quae ad regimen universi pertinent, & ad perpetuam curam, ne qua fraus fiat aerario aut quieti publicae, ea curat Senatus duodecimvirorum (*Gedeputeerde Staten*). Is Ordinum potestati subjectus est. Quarternos viros singulac OO. classes ei adjungunt, & quidem urbs Trajectina duos, Amersfortium unum, quartum quot trimestribus reliquae civitates addunt. Collegium tabulis accepti & expensi curandis ex *l. a. 1657. praepositum (t' Colleghie van Gecommitteerden ter finantie van de Staten)* constat ex Praeside & tribus Assessoribus, quos singulac OO. classes nominant, Ordines autem universi potestate ei muneri adjuncta impertunt.

C A P I T I S V. S E C T I O II.

De redditibus publicis Trajectinis, regimine partium territorii, jurisdictione.

§. C C X C I I.

Vectigalia Trajectina proveniunt ex patrimonio publico, juribus quibusdam regalibus, & tributis.

Ad talia jura regalia referuntur moneta, portoria, (falsis immunitatibus legitime impetratis) emolumenta ex feudorum traditione, mulctae, publicatio bonorum diutisitata, quam nulla lex rite *promulgata* abrogavit. In jurium regalium minorum numero nonnulla haud habentur, quae illis in *Hollandia Australi* accensentur.

Tributorum in fundos, hereditates, & in primis in res usu consumendas, impositorum magnitudo, ex impendiorum minuorum multitudine nata, sit tolerabilis commercio cum limitimis, & hominum pecuniosorum, qui intra eos fines habitant, numero.

§. CCXCIII. Regimen singularum recip. Trajectinae partium, aliud est in oppidis, aliud ruri. Trajectum regit Senatus *quadraginta virorum* (*Vroedschap*), quorum munus annum aut prorogare, aut finire, potest Ser. Gubernator, & loca, quae intra annum vacant, viris idoneis sine nominatione a Senatu facta conferre. Praetorem in annos certos constituit, duos Consules annuatim ex viris, quos Senatus nominavit, & ex 24 ab eodem nominatis judices annuos 12 legit. Jura ejus civitatis & civium sub Episcopis ampla fuerunt, nec tamen hujusmodi, ut hi protegentium potius, quam Principis summi, personam sustinerent. Neque hac lege urbs in potestatem Caroli V. venit; nec, cum fundaretur respublica, se cum caeteris regionis Trajectinae partibus ea conditione coniunxit, ut extra pomoria sua simul imperaret, intra haec nullum, nisi suum proprium, imperium pateretur.

Cæterarum 4 civitatum instituta a Trajectinis & inter se discrepant; jurisdictione civili & criminali fere eadem utuntur,

ex-

cepto oppido *Montfortio*. Quod a. 1587. statutum fuit, ut Electi & Nobiles se rebus ad magistratus in 5 civitatibus ordinandos pertinentibus haud interponerent, eo spectare non videtur, ut vis tota imperii ad quietem aequem in partibus, nempe in quovis oppido, ac in toto corpore, conservandam necessarii, in perpetuum aboleretur.

§. CCXCIV. In agris (quos incolunt 37500.) sunt complures privatorum possessiones, quibus jurisdictio, aliis civilis, aliis criminalis, multis utraque, adfixa est, ad quam exercendam jurati judiciorum moderatores adhibentur. Jurisdictio ab imperante magistratibus juratis (qui *Marschalken* vocantur) in agris commendata, in quatuor regiones dividitur (*het Nederquartier*, *het land van Montfoort*, *Eemland* en *het Oerquartier*). In judicio, quod *Landregt* quondam vocabatur, Episcopus praesens auctoritatem judicantibus praestabat, eumque conventum *Davides Burgundus Dorestadum* indicere perexit, postquam *judicium provocationis*, *Frider. III. Imper. a. 1473.* concedente institutum, & *Trajeeti* collocatum, (*het regt van der Schire*) tueri non potuit, propterea quod erat invisus & regnum judiciarium tunc praevalebat. Exolevit vero illud judicium, ex quo *Carolus V.* tribunal superiorius *Trajecti* instituit.

§. CCXCV. Id quidem Collegium a *Carolo V.* constitutum, & *Gubernatori* in terris *Trajectinis* adjunctum, initio appellabatur *Overste Raad*, quod & negotia ad regnum pertinentia tractaret. His vero ad Senatum reip. *Trajectinae* translatis, praevaluuit nomen *het Hof provinciaal*. Est coetus judicum supremorum perpetuus octo virorum, quorum quemque ex tribus, quos *OO.* nominant, legit *Ser. Gubernator*. His viris *OO.* adjungunt ex tribus, in quae ipsi dividuntur, classibus tres extra ordinem sumitos *Confiliarios*, qui cum personam imperantis referant, dignitate suæ superiores, potestate judicandi illis haud patentes. Judices difceptandi modum ad normam *d. 3 April. 1583.* praescriptam dirigunt. Judicant sine provocacione. At ab *OO.*, aut a Senatu reipublicae *Trajectinae*, peti potest, ut acta in judicio & sententia revideantur.

§. CCXCVI. Leges, quibus ius privatum continetur, aliae sunt ab *OO.* statutae, aliae moribus introductae (quales ius ducis Albani collectae extant) alias *Carolus V.*, præcipue 4 Octobr. 1540, & *Philipus II.* jusserunt. Feudorum iura diffringunt ab Hollandieis & Geldricis, neque in singulis terrarum

Trajectinorum partibus convenient. Peculiare est jus testamentorum, quoniam testamentis factio ibi non est juris privati, sed publici, exceptis testamentis parentum inter liberos, aliisve, quae coram judicibus Trajectinis fiunt.

C A P U T VI.

De rebus Frisicis.

S E C T I O I.

De compositione imperii.

§. C C X C V I I .

Frisiorum, populi Germanici, quondam a Batavis sermoni, jure, moribus vitaeque institutis dissimilibus, diverorum, fines saeculo 1 angustiores fuere, saeculo 7 latiores. Hodie a Westfrisia divisi, Flevo & Lavica terminantur. Regio haud, ut caeterae regiones Belgicae, paulatim coagmentata, est divisa in 3 partes, *Ostergoam*, *Westergoam*, *Septem-sylvestres* (illae hac sunt fertiliores) & incolarum ad millia 140 alit. Hi agriculturae, rei pecuariae, navigationi, student.

§. CCXCVIII. Redacti primo Francorum, postea, horum orbe diviso, Regum Germanicorum in potestatem, manserunt in ditione Imp. Ab his primum Episcopi Trajectini, postea Comites Hollandiae, jus in eos nacti multum de illis ditioni suae subjiciendis laborarunt. Sed Frisii Comitibus pariter ac Episcopis Trajectinis, & aliquando Ducibus Geldriæ, acriter restiterunt, nullumque principis medii, sed solius Imperatoris, imperium passi, hunc tributa solverunt, res vero suas ipsi in conventibus populi communibus ordinarunt.

§. CCXCIX. Impatientes rarae in Germania libertatis, nullius nisi Caesaris potestatem in se reverci, & ad anarchiam diffusus

diis civilibus prolapsi, quemadmodum in Ducis Saxoniae, & postquam huic a *Carolo V.* satisfactum esset, in hujus potestatem a. 1524. nonnili sub certis conditionibus venerint, (§. 19.) occupavimus. In bello civili Frisii Societati Gandavensi subscrisserunt, & *Wilhelnum I.* Gubernatorem expetitum d. 11 Jun. 1580. acceperunt. *Philippe II.*, quod imperio perseveranter abuti pergeret, neque esset spes, fore melius, fidem datam 1581. renuntiarunt, eamque *Francisco Alenzonio* obligarunt. Post hujus & *Wilhelmi* mortem decreta Sociorum de imperio regali in Gallos, deinde his illud recusantibus, in Anglos transferendo probarunt. Postea consiliis de imperio quodam regio restituendo repudiatis, & eo, qui nunc est, statu rerum conformato, vinculum cum Germanis eodem, quo caeteri Belgae, modo disfluerunt (§. 23.).

§. CCC. Regis imperio extincto, nova imperii conformatio statim necessaria erat, ne dissidia intestina causae Sociorum communi aequae ac Frisiae nocerent. Civitatis de communione imperii controversiam movebant, qui in agris habitabant; sed illis *Wilhelmi I.*, arbitri, sententia quartum inter Ordines locum a. 1584. adjudicavit. Itaque imperium residet penes quatuor classes, in quas ci-
ves Frisae dividuntur, nempe illorum, qui in agris *Oster-
goanis*, *Westergoanis*, *Septemsylvestribus* habitant, & bona habent, quibus jus suffragii in conventibus publicis ineundi adhaeret, atque undecim civitatum, *Leowardiæ*, *Bolswartæ*, *Franequeræ*, *Sneekæ*, *Dokkumæ*, *Harlingæ*, *Stavoræ*, *Slotæ*, *Workumæ*, *Ilstæ*, *Hin-
delopæ*.

§. CCCI. Agri Frisici in praefecturas divisi sunt, vulgo *Gritenias*, quibus qui praefest, *Grietmannus* appellatur. Agrorum, quibus *jus suffragii* cohaeret, domini utuntur potestate, ut in suo quisque tractu vocati de legatis ad concilium gentis mittendis statuant, vel & eas legationes sibi delatas obeant, quae ad omnes imperii partes ibi peragendas spectant. Hi legati confociati, qui appellantur *Ordines*, populum, a quo sunt legitimimo modo electi, ita referunt, ut nullo speciali mandato, quid agi e republica sit, illis praescribatur. Agri, sive totius, sive pro aliqua parte, nec tamen minori quarta, dominio id *jus suffragii* cohaeret, quod *jus* & in aliis negotiis vim habet, e. c. in legendis Parochis. Agro vendito separatim possideri

86 BREVIS EXPOSITIO

nequit. Singuli agri a. 1670. descripti sunt, eumque modum habere debent, quem i. a. 1747. definit. Solis sine funda aedificiis nonnisi paucis id jus adfixum est. Praeter dominium lex certam personarum eo jure utentium habilitatem requirit, quae quamdiu deest, illud interquiescit.

§. CCCII. Concilium Frisiae omnes imperii numeros explet. Constat ex legatis populi agros (§. 301) in tribus Frisiae tractibus incolentis, & undecim Civitatum (§. 299.). Concilium annuum statum incidit in principium m. Febr. Indicatur a Senatu Frisiae (§. 306.). In agris legatorum electio sit eodem tempore in singularum paroeciarum templo; in quo jura absentium vel sero venientium praesentibus accrescunt. Ex plurium sententias in singulis *praefecturae (Grietenniae)* cuiusque parbeciis decreto facto, & cunctarum magistratui (*Grietmanno*) exhibito, hic videt ac definit, quinam plurium paroeciarum functa tulerint. Lex jubet in singulis praefecturis duos viros legi, alterum nobilem, (nobilis antiquitate possessionis decorum gentilium docetur) alterum, qui inter nobiles haud numeratur. His addi solent bini eodem modo. Quod si fiat, singuli nonnisi quartum suffragii unicuique praefecturae attributi partem habent.

§. CCCIII. Mandatum, quod legatis datur, ut fidem legationis faciant, est liberum; quia illis non, quid debeant agere, sed (§. 301.) quid non debeant, prescribitur, tantum, nempe ne quid adversus leges quinque tentent, quibus fundamenta juris publici Frisici continentur, nec quicquam de aerario statuant, nisi forma servata legitima. Vis ejus mandati anno exspirat. Interim eos extra ordinem conscribere, Senatui Frisiae licet. Statum enim concilium sex hebdomadibus terminatur adeo, ut quicquid post illas elapsas sit, pro irrito habeatur.

§. CCCIV. Legati, qui primum ingrediuntur in concilium, jurejurando devincuntur. Ad cunctos in conclavi *Ostergoam* primum congregatos Actuarius Frisiae capita deliberationum desert. Singulæ Clasæ in suo quæque conclave separatim deliberant. Ex legatis sumuntur *oltoriri*, qui quasi totius legatorum corporis mandatarii negotia antea tractant, quam ad OO. deferuntur: quædam quæ ab universis procurari haud possint, sibi ab OO. mandata peragent; ac bini ad classem, ex qua lecti sunt, ea, de quibus decernendum est, referunt, sententias requirunt, decreta

annotant, & cum caeterarum classium mandatariis communicant. Decreta fiunt ex plurium classium sententiis, exceptis causis, in quibus lex unanimes exigit. Sed de his, deque suffragiorum parium contentione, vel ubi duas classes sententiam dicere recusent, Ser. Gubernatoris est, dissensum constantem decreto suo finire.

§. CCCV. In potestate Gubernatoris magnum in rebus Frisicis moderandis pondus est positum. Eam definit lex 19 Aug. & 20 Sept. 1748., decreto 21 Febr. 1766. confirmata, & d. 27 Jun. a. 1788. denuo sancta, quibus legibus obrogare aut derogare legatis haud licet.

§. CCCVI. Senatus perpetuus novemviralis, cui Ser. Gubernator praecest (*Gedeputeerde Staten*), rempublicam administrat, secundum normam ab agrariis a. 1611. compositam & a. 1615. a civitatibus comprobatam, hujusque administrationis suae rationes Ordinibus congregatis reddit. Ejus est, quieti conservandae operam dare; videre, ne quid respublica detrimenti capiat; aedificiorum publicorum, aggerum, armamentarii, aerarii, ecclesiae, curam agere; decreta Ordinum efficere, complura munera conferre, de fraudatione vestigialium rebus usu consumendis impositorum lites componere, fines jurisdictionis supremo Frisiae iudicio attributae diligenter custodire ex l. a. 1663, in cuius sanctitate tuendam legatos jurare oportet.

Tabulas publice acceptorum & expensorum, a quatuor Frisiae Quaestoribus perpetuis quovis semestri exhibendas, dispungunt Quatuorviri a singulis OO. classibus in annum quisque constituti. Quod Collegium appellatur *de Provinciaal Reekenkamer*.

CAPITIS VI. SECTIO II.

Jura singularia imperantis in Frisia, vestigalia publica, regimen partium, jurisdictio.

§. CCCVII.

Regimen popolare, quod olim sub Imp. auspiciis fuit in Frisia, (§. 298.) majorem solita civium aequalitatem progenit, cuius effecta in hunc usque diem cernuntur. Ita factum est, ut nonnulla jura, quae quondam majori numero in Hollandia habuere Comites, & quorum multa super sunt, Frisia in numerum jurium priuatorum referre ex veteri more per gant. Sie fundis jure suffragii praeditis (§. 301.) hoc jus cohaeret, ut domini suos quisque magistratus legant. Instituti Feudalis, & jurisdictionis privatorum patrimonii affixa, effecta sunt aliena a Frisiorum moribus. Venatus & pescatus in regalium numero haud habetur, legibus tamen in commune utilibus regitur d. 18 April. 1771. & aliis a. 1778. editis, ac judicium venatiū intemperie venantium coeret.

Vestigalia publica ex patrimonio populi (*Domaniis*) exigua proveniunt, plurimā ex tributis. Horum ratio, genera, administratio, differunt ab Hollandieis & Zelandieis. Tributo perpetuo in fundos imposito accedit solutio quartae partis pensionum, censu viritim praestandus, in caminos impositus &c. Publicanis a. 1748. abolitis tributa in res usū consumendas constituta exactoribus juratis penduntur.

§. CCCVIII. Civium in oppidis habitantium res procurat Senatus (*Vroedschap*) inde a saeculo superiori circiter medio in certiorem formam in quovis oppido redactus, qui constat ex civibus probis, ac sacra publica se approbare profitentibus haud pluribus 40, nec paucioribus 12. Singulos Senatores a Senatu unoquoque (a civibus universis Doecumae) nominatos legit Ser. Gubernator, uti & magistratus annuos cujusque civitatis, veluti Consules ac Scabinos. Horum numerus & nomina fere oppidatim va-

ri-

riant. Sumuntur ex Senatoribus (Leovardiae etiam ex corpore civium). Curant politian urbis, cui præsunt, ac controversias civiles dirimunt. Collegiorum, in quæ cives quoad negotia sua quaestuosa dividuntur, (Gildens) rationem emendare posunt, modo, ut edicta habeant vim legis, consensus *Senatus Frisiae* acceperit. Ex illis & ex Senatoribus legati ad Concilium Frisiae mittendi leguntur. Nulli locus ad hoc munus conceditur magistratui in agris collocato, aut ejus aſſessori, actuario, vel rerum fiscalium illici procuratori.

§. CCCIX. Agri in sexaginta tractus, quos *Gritenias* vocant, dispartiti sunt. Magistratus, (Grietmanni) juriati, 20 aa. nati, est, ea, quae ad politian pertinent, statuere & curare, leges exciui, multas lege definitas exigere, nullas arbitrio suo, nisi ad certam summam, cuiquam infligere, jus de causis civilibus cum Aſſessoribus suis, (quos ex nominatis a fundorum dominis legit) dicere, adhibito ad sententiam ferendam juris perito, aut pro re nata pluribus, & judicij Actuario. Exigente *Senatu Frisiae* ad tres nominandos viros habiles locoque Praefecti vacante dignos rite convocati convenient cuncti, quorum in ea praefectura fundis jus suffragii cohaeret. (§. 301.) Ex nominatis unum Ser. Gubernator intra 6 hebdomades legit; lecto Ordines id munus insigne mandant.

Aggerum ac cataractarum cura peculiaribus magistratis sub oculis *Senatus Frisiae* commendata est.

§. CCCX. Judicium supremum Frisiae a Duce Saxonie *Alberto 1499.* institutum est duodecimvirale, ac Leovardiae collocatum, in quo qui primus est inter pares, Praefidis munere fungitur. A rerum ad regimen pertinentium cura hic coetus hodie excluditur. Ex tribus nominatis unum, cui locus vacans detur, legit Ser. Gubernator. Huic præsenti integrum est, præsidere judicio, & de causis in illud adductis eodem, quo caeteri, jure sententiam dicere. De causis civilibus a judice inferiori (cujus potestati quicquam detrahi, leges vetant) per appellationem ad se delatis cognoscunt illi duodecimviri sine provocatione. Nullum litigantibus remedium superest, nisi *Revisionis*, quae in minorem & majorem dividitur. De criminibus vero hi soli judices cognoscunt pleneque judicant per Frisiam universam, (salvo Academiae Franequeranae privilegio dispiciendi, de natura facinoris). Jurisdictionis huic Collegio attributa

buta ea est sanctitas, ut inter leges fundamenta status publici continentis referatur.

Juris privati maxima pars ex jure Romano hauritur, reliqua ex legibus patriis, quas Ordines in certa capita digestas edi egregio exemplo curarunt.

C A P U T VII. S E C T I O I.

De forma imperii in Transsalania.

§. C C C X I.

Transsalania ab extremis Monasteriensium & Bentheimensium finibus (his a. 1774. terminatis) usque ad Frisiam finumque Austrinum in longitudinem 14 milliaria, in latitudinem inde a finibus Zutphaniensibus usque ad Drenthinos 8., patet. Agricultura incolas ad 104 millia alit. Beneficio Impp., Episcopis Trajectinis profute, quicquid expeterent, donantum, paulatim coagmentata, horum quidem paruit imperio, sed cum Episcopatu nunquam in unum corpus coaluit.

§. CCCXII. Libertatis publicae argumenta manifesta ab antiquo cernuntur. Nam praeterquam quod Episcopi potestatem coercebat jus *Capituli Trajectini*, si quid illi, quo populus universus obligaretur, institui cuperet, non tantum nobiles, ministeriales, Vasallos, sed & alii, qui praediorum dominia haberent, plerumque Spolderbergam convocari oportuit. Civitates paulatim pari jure in concilio gentis uti cooperunt. In quarum numero tres primarias, *Daventriam*, *Campos*, *Zwollam*, jure Civitatum Imperialium in Germania usas fuisse, antequam in *Caroli V.* potestatem venirent, nondum evictum esse videtur.

§. CCCXIII. Legum novarum confectio penes Episcopum & conventum populi simul, earum sanctio illius propria, erat. Episcopi erat, videre ut jus cuique tribueretur per judices legitimos. Praesidebat judiciis supremis, non judicabat, nisi essent pares judicantium sententiae.

§. CCCXIV. Uti regio Trajectina, ita & Transsalana, di-

discordiis civilibus fessa a. 1528. sub Caroli V. imperium conceslit, ea lege, ut jura gentis ac privilegia sancte custodiret. *Philippo* II. rempublicam ita administrante, ut sine armis nihil spei superesset; Transfalanzi ad Societatem Gandavensem se applicarunt, sero ad Trajectinam, serius quoque, quam reliqui Socii, imperium Regium suis in finibus sustulerunt. Tunc alia rerum ratio exorta est. Ordines imperium suscepérunt. Hi ex lege d. 19 Febr. a. 1675. in duo Collegia sunt distributi, alterum Nobilium conscriptorum, alterum Civitatum.

§. CCCXV. Nobiles in tres agrorum tractus, *Zalandicum*, *Twenthanum*, *Vollenhovensem*, dispartiti, unius corporis formam habent, in quod nulli, nisi ex l. 20 Octobr. 1673. habiles, & ab illis, qui in illum Ordinem jam adscit sunt, probati, adscribuntur. Etiam externi certis conditionibus admittuntur. Fruuntur immunitate illis a. 1769. tributa & privilegio fori.

§. CCCXVI. Oppidis minoribus 13. manent jura salva, sed nulla imperii communicatio conceditur. Haec plene attributa est *Daventriae*, *Campis*, *Zwolle*, siquidem *Hasfelta* & *Steenycum* nonnisi in certis negotiis jus suffragii habent. Trium civitatum jura, praeter ea, quae in concilio possident, praecipua sunt insignia; an in his est immunitas a summo imperio? In illis per vices habentur concilia gentis, & *Daventriae* summum, quod causas agrariorum finit, judicium. Jurisdictio earum de criminibus plena est, & a judicium urbanorum judicatis provocatio nulla conceditur.

Magistratus designantur a civibus juratis. Quorum collegia perpetua in singulis civitatibus instituta eo universe spectant, ut caeterorum civium juta & commoda iisdem, quos annuatim legunt, magistratibus commendare studeant, & de quibusdam negotiis cum illis in consilium eant. Jura eorum variant. A sua quisque tribu nominati Ser. Gubernatori indicantur, & ab hoc aut probantur, aut alii ex lege eiusque civitatis habiles creantur. Hujus quoque est magistratus, quos iisdem viri nominarunt, probare, vel alios idoneos, uti e republica fore judicet, constituere.

§. CCCXVII. Ordines, hoc est, Corpus nobilium & tres civitates, (qui se inscribere solent, *Ridderschap en Steeden*, *de Staaten van Overijssel*, hodie omissa voce *represeenteerende*) omnes imperii summi partes agunt in conciliis, iisque ternis in anno statis, alijsque extra Ordini-

Ordinem indictis, inter quae tamen duo conciliorum genera de modo res tractandi haud parum interest. A medio inde saeculo superiori (olim Gubernator regnante *Carolo V. & Philippo 2.*) jus indicendi habet *Senatus Transsalaniae (Gedepuerte Staaten)*, nisi cui alii speciatim ab OO. id negotium mandatum sit. Conscriptio OO. fit per literas. *Satrapa Zalandicus* eas mittit ad 3 civitates, & una cum duobus Satratis primariis ad nobiles in suo cujusque tractu considentes. Non conscribuntur *Hasselta & Steenvicum*, nisi in causis *1. 1657.* definitis. Reliqua oppida minora ab *a. 1602.* convocari defierunt. Nullis, nisi qui ex *1. 16 April 1671.* sint habiles, aditus dari debet. Conciliorum locus nunc definitus est (*§. 316.*), olim *Spoolderbergam* is conventus indicti solebat, (*§. 312.*) vel in alium locum, quem vellet Episcopus. Capira deliberationum annuntiat *Senatus* in literis, quibus concilium in certum diem & locum indicit, *Ad quae ante OO. conscriptionem disquirenda* in eundem *Senatum* rogatus venit *Zalandiae Satrapa*. Hic nobiles & civitatum legatos, cum in concilium prima vice veniunt, jurejurando obstringit; ad congregatos Ordines de rebus annuntiatis, & de aliis, quae superveniunt, eo, quem commodum arbitretur, ordine refert, (*quaedam tamen negotia semper prae caeteris tractari solent*) sententias requirit, decreta conficit. Negotia ipsa vel ad interiorem reipublicae & ecclesiae Transsalanae statum ordinandum, vel ad negotia communia universae *Societatis Trajectinae*, & variis generis legationes ac munera deferenda, pertinent. Decreta ex plurium sententiis feruntur. Post longum & acrius discidium sex cognitores a *Sociis Trajectinis* sex misi, in quos compromiserant nobiles universi & 3 civitates, *d. 3 Mart. 1785.* pronuntiarunt; si corpus nobilium dissentiat a 3 civitatibus, nobilis vel unius cum his consensum sufficere, ut pluribus suffragiis decerni debeat & ex civitatum voluntate decretum conficiatur. Sunt causae, in quibus sententias unanimes decerni oportere lex statuit; veluti de tributis, de novis privilegiis, de novis praedisi nobilibus efficiendis, aut de controversia, quae de praedio quodam, an sit nobile, oritur, dirimenda &c. In his, si res amice componi haud queat, decreto Ser. Gubernatoris terminatur.

§. CCCXVIII. Jura Gubernatoris cognoscuntur ex *1. a. 1675.* & *a. 1748.* Eo spectant, ut, dum munera ultra conferendi, vel iis, quos ex nominatis legit, honores tri-

bu-

buendi potestatem accepit, per quos & Transfalaniae singularumque ejus partium & Societatis Trajectinae negotia curentur, hac ipsa facultate aequalitatem inter cives atque nobiles conservare queat, & toti reipublicae Transfalaniae prodeesse; ut qui extra partes positus in commune consulat. Etiam Feudorum Transfalaniae cura ipsi mandata est, & illa pro Ordinibus Vatallo cuique rite tradi curat.

§. CCCXIX. Perpetuam, in primis aerarii curam, & reipublicae administrationem, extra concilia habet *Senatus Transfalaniae*, sex virorum in tres aa., ternorum ex corpore nobilium, ternorum ex 3 civitatibus sumtorum (*het Collegie van Gedeputeerde Staaten*) post multas cum Zwollenfibus contentiones sero, etiam quo ad annuam in eodem loco commorationem, conformatus. Cui praeter normam d. 27 Jun. a. 1593. praescriptam lex 8 Mart. 1708. officium sui munus praescribit.

C A P I T I S VII. S E C T I O I I L

De vestigialibus Transfalaniae, iuribus imperantis, regimine partium territorii, jurisdictione.

§. CCCXX.

Aerarii publici plurimae opes proveniunt ex tributis. Haec lege perpetua sunt in fundos ex cuiusque astimatione imposita, & quibusdam extra ordinem indicta eadem, qua illa, ratione augentur. Tributa in res usu consumendas, hereditates &c. imposita multum ab Hollandicis differunt, & pro incolarum opibus ac situ regionis differre debent. Consensus in tributa annuatim instaurandus est.

§. CCCXXI. Ad patrimonium publicum pertinent decimae, penitentes annuae colonorum, portoria, feuda, (quorum ratio magis cum Zutphaniensibus, quam Trajetinis convenit). Alluvio, nec tamen eodem, quo alibi modo & venatio, ad iura imperantis referuntur. Praescriptionem temporis memoriam hominum excedentis contra imperatorem valere, verior sententia videtur.

§. CCCXXII.

§. CCCXXII. Magistratum, qui civitates regunt, & civium in oppidis, jura inter se discrepant. His eminent tres civitates (§. 312.). Dant leges, & aliis, quam quibus vellint, se teneri negant. Adversus harum cives, nisi consentientes, nullum datur jus lassandi (arresti). A judicium sententiis ibi non provocatur, ab oppidis minoribus vero ad magistratum unius de 3 civitatibus datur provocatio, (§. 316.) cuius sententia pro re judicata habetur.

§. CCCXXIII. Jurisdictionis & politiae causa agri in quinque Praefecturas maiores dividuntur. Quas qui regunt Satrapae, illi praesidenti judiciis de possessione & comunitatis. Reliquis judiciis praesunt magistratus minores, veluti *Scutarii*, hisque adjuncti sunt quidam Assessores, qui causam iustificam ad Iustos mittunt, horumque sententias immutatas pronuntiant, quod idem suis in judiciis Satrapas facere oportet. Agrarii pro fundis publicis, quos colendos olim acceperant, Satrapis annuatim servitia rustica ex more antiquo praestare debebant, aut eas operas aequo pretio redimere, quo onere nuper levati sunt.

§. CCCXXIV. Judiciorum de criminibus forma alia est in tribus civitatibus, (§. 316.) alia in oppidis minoribus, alia intra terminos agrorum, quibus Satrapae praesunt. His non licet cum facinorosis transfigere, quorum delicta tergo & capite puniuntur, excepto perjurio. Neque reo, neque accusatori publico a sententiis, quae poenam corpori infligi jubent, appellare licet.

§. CCCXXV. Judiciorum specialium complura sunt genera, in plerisque Belgii partibus inusitata, veluti *Marcalia*, *Curiarum*, quae controversias hominum glebae adscriptorum dirimunt. Judicia Parium Curiae de feudis non sunt abolita, sed rara.

§. CCCXXVI. Deest Transsalanis judicium commune supremum. In tribus enim civitatibus sine provocacione lites dirimuntur. (§. 322.) Tale judicium cum instituere ad communem salutem cogitaret Carolus V, magnam sibi invidiam coulando nihil effecit. Datur hodie querentibus persicium ad imperantem. Annuatim Daventriae conveniunt nobiles & octo viri a civitatibus tribus legati, ut de causis ruri judicatis, provocacione interposita ad suum judicium (quod vocatur *Klaring*) delatis, ferant sententiam ultimam.

§. CCCXXVII.

§. CCCXXVII. Leges, quae jus privatum universum constituant, non extant. Jus & formam disceptationum leges singulares praescribunt in singulis oppidis. In agris habitantium jus universe definit codex legum, qui *het Landrecht van Overysel* appellatur. Hoc etiam in modo cum maleficiis agendi utuntur tres civitates, si quid in legibus, quas quaeque habet proprias, omisum sit; in caeteris capitibus non ad legem *Phil. II. ob criminibus*, sed ad jus Romanum, ibidem recurri solet.

C A P U T VIII. S E C T I O I.

De forma imperii in regione Groningensi.

§. CCCXXVIII.

Haec regio, Frisia longe minor, Amasi & Lavica flumini- bus continetur, & ab oriente attingit *sinum Dollartum*, qui a. 1277. absorptis vi aquarum pagis 33. extitit. *Incolarum* numerum esse centum millium existimatur. Circa Groningam tellus valde fertilis est. Agri pascui magnam percoris bubuli & equorum copiam alunt.

§. CCCXXIX. In duas partes dividitur haec regio; in urbem Groningam cum agris ad eam pertinentibus & in Ommelandos, hoc est, agros reliquos circa urbem jacentes. Hi in tres tractus dividi solent, qui cuncti pagos 134. comprehendunt.

§. CCCXXX. Tota regio a vetustissimo inde tempore imperii Germanici fuit. Urbs in Comitis Drenthani, deinde Episcopi Trajectini, Ommelandi vero in plurium Comitum, potestate fuerunt. Hi libetati a Comitum imperio, regimen populare instituerunt, salvo jure Imperatoris; legesque in conciliis *Opstalbomicis*, sub ductu judicium suorum illis convenientibus praesidentium, una cum Frisiis fecerunt, donec saeculo 14. illi communes Frisiorum conventus celebrari paulatim desierunt.

§. CCCXXXI. *Fridericus III. Imp.* confirmato Foedere urbis cum Ommelandis, a. 1474. declaravit, Frisios intra Amasin & Lavicam incolentes solius Imper. potestati subesse

subesse. Discordiac inter *Schiringos* & *Vetkoperos* fecerunt, ut *Maximil. I. Imp.* cogeretur, partes principis interponere, & illis *Ducem Saxoniae Albertum* eundem, quem *Frissis*, praeficere. Id imperium *Groninga* abnuens variis se regendam principibus commisit. Tandem *Carolo V.* se dedidit, isque imperium urbis & totius regionis ea lege, ut jus publicum salvum maneret, adeptus est. In bello civili cum *Phil. II* Ommelandi statim foederi Trajectino subscripterunt, urbs illorum aemula non aequa. Venit in potestatem Hispanorum a. 1580; sed expugnatam certis conditionibus cum Foederatis a. 1594. *Mauritius* conciliavit. Controversias ejus cum Ommelandis acerrimas OO. GG. sententia sua terminarunt a. 1597; sed post id tempus identidem vetera vulnera recruduerunt. Intererat publice, nova lege rempublicam constitui. Hanc potestatem urbs & Ommelandi fecerunt *Wilhelmo IV. Principi Arau-* siaco, qui lege lata 27 Nov. 1749. illis partibus egregie functus est.

§. CCCXXXII. Urbs & Ommelandi (§. 229.) qui-
busque in territorio habitantibus conjunctim imperant. Ve-
rum in statu suo interno constituendo pars quaeque sui ju-
ris est. Quae potestas, ut ad singularum utilitatem diriga-
tur, *nec* bono communis officiat, legitima Gubernatoris
auctoritate temperatur.

In commune consulitur in conciliis, & ea, quae ad So-
cietatis Trajectinae & legationes ad Collegia Sociorum per-
tinent, statuuntur. Legati ex membris utriusque corporis su-
muntur. Concilia habentur Groningae, stata d. 21 Febr.,
extra ordinem plura, quoties haec Senatus reip. Gro-
ningensis (*Het Collegie van Gedeputeerde Staten*) ultiro,
aut urbe vel Ommelandis exigentibus, indicit. Alterutrius
voluntati si idem Senatus obsecqui nolit, Gubernatoris est,
quid faciendum sit, desinire. Suffragia duo computan-
tur, urbis unum, Ommelandorum alterum. In diversa
perseveranter discedentium dissensum Gubernatoris est,
decreto suo componere.

§. CCCXXXIII. Senatus reipublicae Groningensis per-
petuus constat ex octo viris, quibus Ser. Gubernator
praesens, tamquam Praeses Honorarius, praefest. Par Se-
natorum numerus ex urbe & Ommelandorum corpore su-
muntur. Singuli creantur in annum. Salva concilii com-
munis potestate superiori, hujus Senatus est, rem-
pu-

publicam administrare, concilia indicere, res moram haud
gerentes curare, & in primis aerario providere, ne illi fraus
fiat in tributis exigendis aut pendendis. Tributorum ra-
tio & administratio post a. 1749. sub ductu *Wilhelmi IV.*
Principis ad majorem totius regionis utilitatem constitui
& emendari coepit. Tributa Groningae ad curam magistratus
urbani pertinent. Quaeostorem redditum totius regionis Ser.
Gubernatori & eidem Senatui rationes quot trimestribus
edere oportet. Sex Rationales (*Reekenmeesters*) pari nu-
mero a singulis corporis regnantis membris in annum con-
stituti codices publice accepti & expensi dispungunt.

§. CCCXXXIV. Ad pleniorum juris publici Gronin-
gensis intelligentiam necesse est, primum de urbis, deinde
de Ommelandis, agi. Utriusque autem regiminis forma
in primis ex lege *Wilhelmi IV.* d. 27 Nov. 1747., & non
nullis postea editis, cernitur, quas, pro potestate ab urbe
& Ommelandis accepta, Ser. Gubernator fecit.

Urbem regunt 4 Consules & 12 Seiatores, quibus id
munus singulis annis defertur, una cum illis, qui supe-
riori tempore similes Consulum ac Senatorum partes im-
pleverunt, (*Oudraad*) ac cum *Oratoribus juratis* (*Taal-
mannen*) coetique toto juratorum civium, (*gezwoore Ge-
meente*), qui eodem anno negotia reliquorum civium cu-
rant. Ab hoc regimine ea excipiuntur, quae sunt jurisdi-
ctionis & imperii; haec enim a solis Cosf. & 12 Senatoribus
juratis quovis anno creatis peraguntur. Jus legendi Senatum
illum annum, qui urbem regat, est penes eundem coetum
civium juratorum, ex quibus qui debeat illius legendi par-
tibus fungi, forte per quinque fabas nigras deciditur, abo-
lito veteri ambitu. In qua re ut ex utilitate civitatis geran-
tur omnia, specialia Ser. Gubernatori jura attributa sunt.

§. CCCXXXV. Collegium civium juratorum dupli-
cimunere fungitur, uno, ut legat Senatum eundemque ma-
gistratum urbis, (§. 233.) (non aequo, ut eligat, cui
locus intra aenum vacans deferatur) & novos cives jura-
tos, qui anno proximo res civitatis agant. Alterum mu-
nus est, cum Senatu de rebus civitatis legitime conferre
rationes & decernere. In qua re ne quid utrinque fiat
nimium aut parum, necessaria Ser. Gubernatori auctoritate
impediri potest. Quaeostores urbis his viris rationes accepti
& expensi edunt.

§. CCCXXXVI. Civium Groningae jus eximium est,
G &

& in majus ac minus dividitur. Ommelandis cives apud magistratum urbanum & judices supremos actionem intendere possunt in causis personalibus: par jus cives a magistratu suo avocandi Ommelandis haud tributum est. Civitas praedita est jure *Stapulæ*. Collegiis ad quaestum opere ac mercatura faciendum institutis (*Gildens*), quibus a. 1748. primum jus restitutum est, mittere procuratores licet, qui rationibus sumptuum publicorum in urbe factorum annuatim reddendis intersint.

§. CCCXXXVII. Magistratus urbis intra pomoeria jurisdictione civili & criminali ipse defangitur; in praefectura *Oldampt*, quae ad eam pertinet, per *Satrapam* & *Praefectum*, quem Ser. *Gubernator* constituit. A sententiis horum & aliorum, in caeteris agris urbis potestati subiectis magistratum appellations ad judices urbanos deferruntur. Ab horum vero sententiis olim provocari haud poterat, hodie in judicio supremo est auxilium.

§. CCCXXXVIII. *Ommelandis* sua negotia separatim tractandi ab antiquo potestas est, & in concilio communis de republica decernendi par urbi facultas datur. In hoc alii suo jure, alii tanquam reliquorum in agris consentium legit, conveiunt. Nobiles *Groningenses* propria quidem habent decora gentilitia & alia pauca usu probata, sed nullum in conventibus specialibus, vel in concilio communis, corpus constituunt, nullum uti nobiles *Frisii*, jus peculiare habent. Salubri consilio & exitu *Wilhelmus IV.* sustulit trium, in quos *Ommelandi* distribuuntur, tractum divisionem in partes minores (*Onderquartieren*). Viritim quisque in conventu communis sententiam dicit, & decreta ex consentientibus duorum tractum suffragiis conficiuntur. Communem tres tractus *Senatum* perpetuum habent novem virorum, qui extra tempus concilium publici ea procurant, quae ad agrorum jura & commoda spectant. (*Gecommitteerde Raaden*).

§. CCCXXXIX. Statum publicum in primis in agris egregie emendavit *I. 27 Nov. 1747.* Libertatem reddidit infirmioribus, ambitum nocente abolevit, oligarchiae malis remedium admovit. Quo cupidius homines id agere solet, ut aliquo sint in republica administranda numero: eo magis providendum fuit, ne quis ad conventus *Ommelandorum* admitteretur, nisi cui lex eam potestatem ficeret. Ad eam rem duplex judicium spectat, alter-

terum novemvirorum (*Monster Heeren*), qui quot bienniis inquirunt, num illi, qui jus suffragii sibi tribuunt, eam facultatem ex legibus habeant, alterum Arbitrorum, quorum est, in eos animadvertere, qui in leges de forma regiminis *Ommelandici* peccavint. Ab utriusque judicium generis pronuntiatis provocari nequit.

§. CCCXL. In *Ommelandorum* finibus non sunt magistratus ab OO. constituti. Agri in tractus jurisdictione cuiusque propria determinatos admodum multos dividuntur. Qui cum in paucos cogi haud possent, ne cuiusquam juri officeretur, faciendum erat, ut ubique jus aequum obtineri posset, ac judices tum in causis cognoscendis, tum & in sententiis exequendis, ad certam normam dirigerentur, atque ad eam rem efficiendam aliquod civibus agrariis refugium ad judicem communem superiorem, qui olim nullus erat, aperiretur. Eo spectant leges statutus publici & rei judiciariae emendatrices, quas a *Wilhelmo IV.* editas etiam agrarii merito in beneficiorum sibi valde salutarium numero colunt (§. 338.). Quanquam illa jurisdictione in agrarios in quovis tracto confidentes universalis est, tamen dantur easiae specialibus judicibus commissae. In quibus illae numerantur, quae judicis vulgo *de drie Geprijligende Sylvestryen* dictis attributae sunt. In his ut se aequum jus impetraturos tanto certiores sint agrarii, etiam ab eorum judicium pronuntiatis hodie ad judicium supremum (§. 341.) provocare licet.

§. CCCXLII. Sunt tamen IV. judicia urbis & *Ommelandorum* communia, quorum vis per totam regionem patet: 1) Judicium Venaticum a. 1752. institutum; 2) instaurativum, (revisionum) de sententiis, quas *Senatus reipublicae Groningensis* de fraudatione tributorum tulit; 3) judicium Academiae *Groningensi* privilegio attributum; 4) judicium supremum (*de Hooge Justitie-Kaamer*) a. 1749. magni civium univerorum commido ordinatum.

Huic Ser. Gubernator praefens praesidet, absentis vires perpetuas gerit legatus (*Lieutenant*), quem Princeps, uti & *judices perpetuus otto*, (*Hoofmannen*) Procuratorem Generalem, seu Accusatorem publicum, duosque viros, qui judicii acta curant, sine nominatione constituit. Ad hos judices a sententiis in urbe (cuius, ut dixi, olim libera & sine provocatione erat jurisdictione) & ruri pronuntiatis eo, quem lex *Wilhelmi IV.* definit, modo pro-

vocari potest in omnibus causis nominatim haud exceptis. In his vero non tantum ecclesiasticae, sed & ea crimina numerantur, quorum rei ex confessione sunt damnati, vel quae a reis antea ob aliud facinus jam punitis admissa fuisse constat. Dissidiis inter urbem & hoc judicium de jurisdictione oboris Ser. Gubernatoris opera concordiae conciliatrix intercedit. Principis, si non sufficiat suadendi auctoritas, etiam est, litem decreto suo componere. Ab illorum judicium pronuntiatis nulla conceditur appellatio, sed sola *revisio* cib easdem causas, quae ad appellationem interpolandam sufficiunt, modo damnum ex sententia aut interlocutione, vim sententiae, si non impugnetur, habitura, valeat 300 fl., vel aliud ex ea metuatur grave ac vix reparabile, (veluti infamia), quod certo pretio aestimari nequit.

§. CCCXLII. Codex legum *Gröningsum* communium de jure privato non extat. Urbs suis legibus utitur, & quas coimodas judicat, illis, quos in potestate extra pomoeria sua habet, agrariis praescribit. *Ommelandis* suae sunt leges speciales ac mores. In commune consulerunt reique judicariae prosunt leges *Wilhelmi* IV. a. 1749. de forma disceptandi in judicio supremo, deque triodo & ordine in criminum inquisitione & vindicta verlandi, de honorariis Adocatorum, & de eo, quod ministris illius judicii pro opera solvendum sit. Earum legum compositio ac veluti spiritus in exemplum proponi potest, dum eo spectant, ut litium exitus acceleretur, sumitus minuantur, & externis hac in re idem, quod indigenis, jus aequum & promptum tribuatur.

C. A.

C A P U T I X.

De forma imperii Drenthani.

§. CCCXLIII.

Agri *Drenthani*, exiguis comprehensi terminis, cultores tuos effossione cespitum bituminosorum, frumento, melle, cera alunt, fortunatos! sua si bona nosse pergent, nec tam ea cupide desiderent, quae non habent, quam illis, quae habent, recte fruantur.

§. CCCXLIV. Populus, quondam pars *Frisorum* majorum, *ante Henricum II. Imp.* in potestate Comitum specialium fuit. Ab hoc Imp. in Episcopos nimis indulgentie traditus fuit potestati Episcoporum Trajectinorum. Salva sub his libertas publica fuit. His paruerunt, sed neque Transfalandiae, neque Principatus Trajectini, accessio unquam fuerunt.

§. CCCXLV. In ditionem *Caroli V. a. 1536*, deinde *Phil. II.*, venerunt ea lege, ut vetera jura inviolata manerent. At de his violenter dejecti ad Societatem Gaudavensem se adjunixerunt, ad Trajectinam aegrius, nec nisi *a. 1580*. Ab hac post id tempus bellicis calamitatibus divulsis licet quidem esse tam felicibus, ut cum Sociis Trajectinis iterum conjungerentur, nec tamen aequo jure fierent Socii. Etiamsi *a. 1651.* ad horum concilium extra ordinem indictum invitati essent; (quod per incuriam accidisse, deinde dicebatur) tamen aditus illis adapertus haud fuit. Itaque exclusi a juribus Societatis, quae in rebus Sociorum communiibus statuendis, dirigendis, & administrandis posita sunt, tamen eadem, quae Societas, onera in bello & pace suo modo ferunt, eadem ex foederibus commoda consequuntur, ejusdem ecclesiae & communis defensionis atque utilitatis vinculo continentur. Intra fines suos sunt sui juris, & autonomiam suam conservant.

§. CCCXLVI. Imperium residet penes nobiles conscriptos suo quemque praedio nobili praeditos, & reliquos fundorum dominos (*Eigenerfden*). Imperii summi partes in concilijs, aut *Statu m. Martio*, aut extra ordinem, *Affam* in-

indictis, implent tum illi nobiles praesentes, tum legati a fundorum dominis missi. Qui illic coniuncti leges suas inscribunt: *Ridderschap en Eigenerfden Staaten van Drenthe*. Fundorum domini in sex agrorum tractus (*Dingstellen*) distributi sunt, intra quos singulos qui consident, illi mittunt legatos ad concilium dispari numero, sed pari jure. Normam quandam, ad quam dirigeretur administratio imperii in conciliis, & extra ea, d. 23 Sept. 1603, ad dissidia componenda nonnisi in 10 aa. praescripserunt OO. GG. Nuue usu longinquorum reguntur omnia, qui consensum eo utentium docet, viisque conventionis legisque habet. Corporis *unius* nobilium, quod *unius* (3 de 9), & legatorum ex sex tractibus, qui suffragiorum duorum (*unum* per terni *unius*) jure in concilio communi utiuntur, dilectum, ubi plura desint aut non sufficiant, consilii sui auctoritate, aut decreto suo Ser. Gubernator componit.

§. CCCXLVII. *Wilhelmus IV.* Princeps Araus. iam a. 1730. partes Gubernatoris suscepere, sed d. 19 Mart. 1748. ipsi jus Gubernationis hereditariae ad ejus posteros mares foeminasque transiturae delatum est una cum juribus ei dignitati eodem tempore adjunctis. quorum administrationem Ser. Princeps *Wilhelmus V.* a. 1766. auspiciatus est. Illa jura, tanquam partem immutabilem formae imperii *Drenthani*, nova jurisjurandi ad hauc muniedam spectantis formula praescripta d. 24 Mart. 1789. sanxerunt. Gubernatoris est, fines, jura, autonomiare populi *Drenthani* custodire, ecclesiae salutem curare, dum qui Synodis adsit, ci-vem *Drenthani* suas vices gerentem constituit, qui carum acta recognoscit ac probat, ac viros, qui in classes Ecclesiae *Drenthanae* inspiciant, (*visitatores*), una cum Satrapa & cunctu *Ordinum delegatorum* (§. 348.) elegat. Integrum est eidem Principi, intercole conciliis, ac Satrapae & judicium conventibus (§. 248.), & confessi *Ordinum delegatorum*, ibdemque suffragia, cum libuerit, inire.

§. CCCXLVIII. Satrapae (*Drost*) munus in ea re-gione praecipuum est. Is partim legibus exercendis operam navat, partim cum *Quatuorviris* juratis, binis ex nobilium conscriptorum coem, binis ex fundorum dominis, officio quibusque suo per biennium fungentibus, reipublicam administrat extra concilia. Haec illi quinqueviri indicunt, vel, absente Satrapa, etiam cum rebus urget, soli quatuorviri; Idem quinqueviri curant aerarium,

rium, cui inferuntur tributa in agros imposita, in res usi consumendas, in capita, in munera &c. Jurum regalium non eadem ibi, quae alibi est, ratio. Jus de tributis & redditibus ecclesiasticis ac patrimonii publici iudem viri dicunt, salva appellatione ad concilium.

§. CCCXLIX. Binos in anno judicium *in quoris tractu* conventus indicit Satrapa (*Goorspraaken*). In illis Sculptri actiones recipiunt, causam *instruunt* legati ex quolibet pago majore & quavis, quam vocant, vicinitate missi. In illis conventibus etiam illi mulcentur, qui delicta intra universitatis cujusque terminos admissa Satrapae haud indicarunt. Judicium vero *commune* ac *sumnum* (*Lotting*), quod de hisdem causis civilibus ac de criminibus bis in anno cognoscit, praeter Satrapam & ejus Assessorem, constat ex *judicibus* 24. (*Etten*) Ex quovis agrorum tractu quaterni ad hunc conventum leguntur. Ab his judicibus non appellatur, sed tantum ceditur, ut causa a novis 12 judicibus recognoscatur.

§. CCCL. Forma judiciorum *Drenthanorum* naturali simplicitati & vetustis Germanorum institutis propior est, quibuscum etiam ius eorum privatum in variis capitibus convenit. Ut *Frissi*, ita & *Drenthani* leges suas certo ordine digestas parvoque volumine comprehensas promulgarunt.

P A R S III.

De vinculo, quo Socii Trajectini continentur.

C A P U T I.

De mutuis Foederatorum juribus & officiis.

§. C C C L I.

Societas *Trajectina*, ad cuius naturam explicandam pro-gredimur, non quidem eo consilio facta fuit, ut *Gandarense* foedus solveretur, sed eo tamen, ut huic, si forte dirimeretur, superefflet. Illud variis casibus laxatum tandem evanuit, negaruntque Socii *Trajectini*, se ejus Societatis extinctae factis amplius teneri. Horum vero colligatio faustis auspiciis *Trajecti* d. 26 Jan. 1579. inchoata, paulatim plurium accessu aucta & corroborata, amissit quaedam membra. A. 1672. hostili impetu concussa ac valde lacerata, sed a. 1674. redintegrata, adhuc integra vigeret, & a. 1789., perspecta necessitate ardentis eujusdam consensus in conservationem boni communis & in modum fontes discidiorum perniciosorum obstruendi, firmius d. 27 Jun. 1788. conglutinata est.

§. C C C L I I. Jura Societatis cognoscuntur ex foedere *Trajectino*, ex conventionibus illud consecutis, ex usu, qui vim conventorum communi gentium jure habet, ex analogia quadam principiorum, quae in iisdem conventis inque eo ipso usu cernuntur, nec theses his aperte repugnantes affirmari patiuntur.

Ag. foedus quidem *Trajectinum* est basis jurium & officiorum

ciorum omnium inter Socios. Formula illius foederis *a.* 29 *Jan.* 1579. promulgati constat ex *articulis* 26, quorum alii pro eo tempore necessaria definiti, alii normam perpetuam praescribunt, alii ad sanctionem placitorum spectant. Quae cum inter Socios convenienter, nondum de republica, quafis nunc est, conformanda cogitari poterat. Post eam constitutam, sed sero, perventum eo fuit in concilio extra ordinem indicto *a.* 1651, ut novo consensu foederis illius sanctitas corroboraretur. Sed cum de illis statuendis ageretur, quae nullis essent verbis expressa in tabulis Trajectinis, at ex earum mente atque ex communi commodo explicanda & addenda viderentur, apparuit verum esse, vulgo quod dicitur, omnem in jure (etiam in rebus politicis) definitionem esse periculofam.

§. CCCLIII. Socii singuli, ab imperio superiori liberi, (§. 184.) in suis quisque finibus perfectum expletumque omnibus suis numeris & partibus imperium habent, nisi de jure suo in Societatem aliquid illos transtulisse appareat. Transtulerunt quaedam nominatum, quaedam per ipsam naturaliam Societatis. De ea enim parte libertatis suae intrasines suos, & extra eos statuendi, quod placet, decedere voluisse censentur, qua si uteretur, mens & fides Societatis manifestus everterentur. Verum sic argumentari non licet: aliquid poslit pluribus esse utile, ergo horum causâ singulos id facere, aut non facere, est necesse. Quippe est, quod cuncti continentur, vinculum sociale, non autem communis imperii.

§. CCCLIV. Ex juribus, quae Socius quisque in Societatis, suamque adeo ipsius, utilitatem dimisit, jura Societatis in quemque Socium, & hujus in illam, existunt. Socius, qui totius civium, quos regit, corporis nomine foederi subscriptis, etiam singulas ejus corporis partes, quae sibi jura specialia a Societate haud sunt stipulatae, in promissa foedere comprehensa plene obligasse censetur. Cumque ante Societatis initium populi alii in alios nihil habuerint potestatis, neque aliquam, nisi a voletibus, consequi potuerint; perspicuum est, paria esse Sociorum quorumque jura & officia, neque eorum gradus quosdam ex dispari virium conditione esse metiendos; nisi appareat, pacto quodam post foedus facto, aut usu paeti vim habente, aliquam juris inter eos discrepantiam esse constitutam.

§. CCCLV. Prima lex foederis est: conjunctio Sociorum perpetua & individua esto. Verba *art. 1.* perinde illas

Ios ac si in unam rem publicam coaliissent, habendos esse, non significant corpus, cuius membra uno imperio sunt colligata, sed firmitatem ac perpetuitatem conjunctionis utilitatum ac voluntatum ad communem defensionem & ad desinitum prosperitatis gradum assequendum. Quae arctior conjunctione solebat eo aeyo appellari Unio. Ex illa lege sequitur officium cuiusque Socii, 1) se a Societate pro arbitrio non sejungendi; 2) Socium & Societatem adversus vim hostilem defendendi (artic. 1 & 2.). Verum de hac obligatione cautum est artic. 3, eam defensionem a Societate decernendam esse, & quidem pro conditione causae. Cumque Societatis inter sit, impetum hostilem exterum quovis modo honeste praecaveri; additum fuit artic. 17, ut Socius quisque jure exteris tribuendo omnem belli obtentum auferat. Ibidem ad jus Societatis resertur potestas curandi, ut jus exteris haud negetur, nec jurisdictione ultra fas protrahatur.

De bello exteris inferendo decretum Sociorum unanime exigit artic. 9. Haud videtur menti foederis consentaneum, Socios singulos ob injuriam communiter cum reliquis, aut privatim sibi, illatam cum exteris bellum invita Societate fuscipere, aut repressaliis, quas vocant, de jure suo violato sibi satisfacere, quatenus profici potest, eas fore praeludia belli.

Cum vero bellum non geri, aliquando nocentissimum sit ac republica indignum: Socii artic. 8. in exercitu non tantum pro eo tempore conscribendum sed & in perpetuum (arg. artic. 1.) se obligarunt. Qui cum is esse debeat, ut spem defensionis in primis adversus subitos incursus faciat, quale periculum nunc est perpetuum, ex quo ubique miles perpetuus in pace alitur; consequens videtur, ut Socii obligationem de perpetuo exercitu terrestri & maritimo alendo, qui viribus & quieti reipublicae respondeat, eodem artic. concrexisse censeantur.

Porro Socii artic. 4. munitiones ad fines defendendos factis, & de novis munitionibus in eorum Sociorum territorio, in quo necessariae judicentur, efficiendis inter se convenerunt. Ex eodem fonte manavit artic. 7. definitum Socii cuiusque officium patiendi sub certis conditionibus, ut oppidis suis miles praesidiarius imponatur. Cumque exercitus sine stipendiis ali haud possit; Socii

in sumtus ad rem militarem necessarios fese *artic.* 5. 6. obligarunt.

§. CCCLVI. Consentaneum illis, quae de bello inferendo statuerunt Socii (§. 253.), fuit, quod *artic.* 9. negarunt de induciis & pace, alter, quam unanimis sententiis, decerni posse. Verum haec lex post id tempus visa fuit hujusmodi, ut non semper sine exceptione servari posset.

§. CCCLVII. Foederum proprie dictorum ius aliud est Societatis, aliud singulorum. His non est diserte ademta potestas conventiones aut inter se, aut cum exteris, faciendi, vel reipublicae primordiis, vetustiores conservandi, quatenus naturae Societatis haud repugnant. De his autem, ex quibus aliquod Societatis damnum manare queat, hujus consensum, nec tamen unanimem, requiri oportere *artic.* X., praecepitur. De foederibus, quae cum exteris percutit Societas, unum dynaxat modum praescribit *artic.* 11, ne quis, nisi uno omnium consensu, in Societatem adscribatur. De reliquis foederum communium generibus cum nihil diserte sit expressum, pro cujusque natura plurium consensus aut sufficere videtur, aut, ne quid *artic.* 9. dissentaneum admittatur, unanimis requiritur. De iure legatos mittendi cum nihil definitum sit: idem, quod de foederibus, haud injuria dixeris. Legatos vero communis non posse mandata Socii unius aut alterius secreta, & mandatorum communium menti contraria, peragere, ex natura Societatis consequi videtur. Eidem est consentaneum, ut externorum legati de negotiis Societatis non ad singulos, sed ad universos, mittantur.

§. CCCLVIII. Socios non tantum metus hostis communis a. 1579. conjunxit, sed & prosperitatis communis studium. Utrique consilio consequens fuit, ut de iis, quae ad mutuam concordiam firmandam, & ad semina dissensionum extinguenda facerent, statim cogitaretur. Idcirco 1) caput fuit, omnem in civium sacra dominatum procul ab uno quoque Socio futurum (*artic.* 2.). Ac ne, quod Socii ecclesiae publicae faverent, ad injuriam Romano Catholicorum vergere, vel nationes Belgicae huic religioni addictae ab accessu ad Societatem arceri, putaretur, *artic.* 13. 14. & d. 1 Febr. 1579. provisum fuit. 2) Cautum est *artic.* 1., membro Societatis cuique jura sua salva fore. 3) Collegia & haeterias licitas, ac corpora civium armatorum

legitima; conservari oportere, *artic. 25.* praescribitur. 4) Ne ex quaestu, quem Socius aliquis cum alterius magno incommodo quaerat, discordia cunctis damnoſa naſcatur, *artic. 12 & 17.* cautum fuit. 5) Si de interpretatione foederis diſſentiant Socii, neque ex naturalibus interpretandi regulis vera mens colligi queat, tum & si quis in foedus adſcribi cupiat, *artic. 22 & 24.*, quo-modo in his causis diſcidio occurri debeat, praecipitur. De- nique 6) cuivis Socio *artic. 20.* injungitur oſcium, tum id, quod Societatis interſit, ad eam via coſmoda ultro referendi, tum ad concilium communē legitime indictum conueniendi (*artic. 19.*). Modus haec agendi hodiernus ab eorum temporum moribus diſſert; obligatio eadem manet.

§. CCCLIX. Modum quoque litium componendarum, quae vitari non potuerunt, tempeſtive praefiniri oportuit. Tales lites vel naſcuntur in singulorum Sociorum territoriis, vel inter Socium quendam & partem integrantem corporis regnantis, quicum foedus sociale factum est, vel inter duos Socios nullum in cauſa privata aut publica judicem communem habentes, vel inter unum alterumve Socium & Societatem. Quarum litium si primum genus naſcatur; vel de cauſa agitur privata, vel de publi- ca. Illam iudicabit magistratus ordinarius, cuius jurisdi- ctionem imperans quisque tuebitur. Hanc de iudicis po- testate exenitam imperans ipſe cognoscet, atque ex aequo & bono terminabit. Sed si hic ipſe cum quodam membro corporis regnantis de jure publico diſſideat, arbitrio res dirimenda videtur. Eo tempore, quo mentem foederis recenti memoria tenebant ejus auctores & adjutores, vi- sum fuit, illud arbitrium deferre Gubernatori; veluti *a. 1585.* Mauritio ea potestas in Hollandia in pluribus una cauſis facta fuit, fuminatim momenta utrinque alla- ta cognoscendi, & quod aequum videretur, aſſumis arbitris pronuntiandi. Reliqui autem Socii fefe his litium generibus non interponunt, niſi forte rei ad concordiam adducendae cauſa, & quamdiu litigantes viam juris haud recuſent. Quid si per vim agatur & ad arma veniatur?

Artic. 1. nihil diſerte definit.

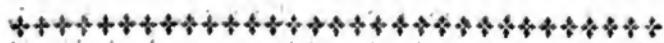
§. CCCLX. Lis inter duos Socios nata, v. c. de vio- latione conventionis inter eos factae, de transitu mercium ippofit is novis oneribus impedito &c., quemadmodum fit ter.

terminanda, *artic. 16.* exponit. Litem Socii unius aut alterius cum Societate de mutuis officiis terminata id est arbitrio Gubernatorum, assumptis pro re nata aliis arbitris & assessoribus, *ibidem* statuitur. Jam cum unus sit Gouvernator, ejusque interfit, unicuique Socio jus suum tribui; aliquoties ab a. 1747. visum fuit Sociis litem plurium cum uno dissidentium componendi subsidium commodissimum, Ser. Gouvernatori arbitrium deferri.

§. CCCLXI. In causis non exceptis id, quod pluribus Sociis placuit, valet, sive ipsis; sive per legatos suos, hoc est, per concilium OO. GG., voluntatem suam invicem exposuerunt. Excipiuntur hae causae in *artic. 9.*, bellum inferendum, induciae, pax, tributa. Cujus dislensus componendi facultas datur Gouvernatoribus, non illis solis, qui eo tempore essent, sed & aliis, qui futuri essent. Excipiuntur quoque interpretatio foederis (*artic. 21.*), novi Socii admisso, (*artic. 22.*) mutatio pretii nummorum (*artic. 12.*) Verum de tribus primis, quae memoravimus, negotiis aliquoties placuit Sociis pluribus decreta confidere, propter ea quod sententia paucorum non posse impediri censerent, quo minus plurimi malum grave, quod metuerent, arcerent, aut, quod sentirent, depellerent.

§. CCCLXII. Ad faniendum foedus, & id omne, quod a foedere icto dependet, jusjurandum *artic. 24.* praescriptum spectat, & ea, quae *artic. 23.* continetur. ut cives singuli totius corporis regnantis, quod leges foederis neglexit, culpa teneantur. Non defuerunt superiori faeculo exempla, a Socio uno aut altero, vi militari adhibita, exegisse Senatum reipublicae universae, ut officium suum coleret. Hunc morem humanitas sequentium temporum & actuum violentorum inter pares invidiæ antiquavit.

P A R T I S III. C A P U T II.

*De Concilio Sociorum, quod appellari solet Confessus
Ordinum Generalium:*

§. C C C L X I I I.

Sub initium reipublicae constitutae vis imperii in rebus Sociorum communibus administrandis erat penes *Senatum* *totius reipublicae*, praeter eam belli administrationem, quam supremus terra marique Imperator habebat. Socii, quae non erant in potestate *Senatus*, ea per legatos statuere solebant, qui congregati dicebantur *Ordines Generales*. Sed hi non conveniebant nisi raro & speciatim convocati. Placuit deinde Sociis ob plures causas, potestate illius *Senatus* latissime patentem coercere novo instituto, nempe ut *OO. GG.* confessus fieret perpetuus, quod ab a. 1593. evenit. Variavit locus, in quo convenirent. Jam in Hollandia confidet magno hujs & reipublicae commodo, atque Haagae collocatus est.

§. CCCLXIV. Ad hoc concilium pertinet administratio eorum omnium, de quibus non aliis, nisi imperans, proinde singuli Socii, statuere possunt, sive unanimes, sive plurium ex suffragiis, quaeque certis Collegiis ab iisdem Sociis non sunt separatim mandata & assixa. Partitio concilii in ordinatum & extraordinarium nata superiori saeculo, non ad obligationem ex illis, quae plenerant, mafcentem, sed ad argumentorum, de quibus in consilium interfint in perpetuum, sed pauci. Necesse fuit, quendam primum imperii & negotiorum communium ministrum perpetuum, quem *Graphiarium* vocant, *OO. GG.*, qui clavum im-

§. CCCLXV. Legatos Socius quisque mittit, quos & quot velit. Veniunt mandato instructi, (olim ante a. 1593. adstricto ad eum confessum, qui tempestive indictus erat, & quidem ab a. 1588. a *Senatu Reipublicae*, ea indictio raro fiebat) alii in annos tres aut plures, alii ut concilio intersint in perpetuum, sed pauci. Necesse fuit, quendam primum imperii & negotiorum communium ministrum perpetuum, quem *Graphiarium* vocant, *OO. GG.*, qui clavum im-

imperii tenent, adjungi, in cuius probitate, prudentia, rerumque gerendarum peritia ac dexteritate Socii cuncti confidant.

§. CCCLXVI. OO. GG. majestatem Societatis referunt. Titulo Celsorum ac Potentium Dominorum a populis Europeis condecorantur. Sigillum, quo utuntur proprio, conjunctionis Sociorum firmitatem, tanquam primam curam hujus Concilii fidei communis, nervosè exprimit. In solemnis pompis Hollandi, quem locum sibi jure territoriali sumere poterant, eum a. 1584. & a. 1751. OO. GG. cedi, humanum judicarunt.

§. CCCLXVII. Legati, qui non cum sola facultate venienti in concilium missi sunt, sed cum officio suscepto personam Socii, a quo munus legationis acceperunt, referendi, ejusque res agendi si non sint cives Hollandici, instar legatorum externorum a jurisdictione in Hollandia immunes sunt, & jus revocandi domum habent. In eos, qui culpae in officio suo negligendo aut violando arguuntur, nulla est jurisdictione concilii, sed sola ejus, quem talis legatus refert, Socii.

§. CCCLXVIII. Quicquid ad jura & stabilitatem Societatis, & ad ejus commoda augenda, statumque internum utilitati communi convenienter regendum statui, fieri, juberi, vetari oportet, ita quidem, ut non tantum cives in territoriis communis imperio subiectis, sed & cives in singulorum Sociorum finibus, obstringat, illud universale ad hujus concilium erum refertur: seu id, quod statuitur, non sine speciali mandato Sociorum, quos referunt legati, seu ex mandato, quod his datum est, generali, ordinari queat. Quae autem negotia certis Collegiis affixa sunt, neque, ut ad hoc concilium pro re nata referantur, in formulis, quibus illorum Collegiorum officia continentur, est diserte expressum, illa sibi attribuere, illamque potestatem minuere non est OO. GG. His ea potestas in formula officii Senatui reipublicae a. 1651. tradita non est, neque in artic. 6o. formulæ collegiis archithalessicis praescriptæ; sed a Sociis ipsis unanimibus in nova lege jubenda talis mutatio fieri potest. Supremi terra marique belli ducis jura sunt immutabilia, quoniam conventione nituntur. Leges feruntur in hoc concilio, quae Socios ipsos non nisi volentes, & civibus suis necessitatem parendi imponentes, obligant. Pari jure privilegia tribuuntur. Est & quædam Ecclesiae Belgicae universæ cura huic concilio

cilio demandata salvo jure singulorum Sociorum in suo cuiusque territorio. Jurisdictio suprema in regionibus communi eorum imperio subjectis etiam OO. GG. delata est, uti & cura rei nummariae in toto Belgio. Complura munera conferunt. Inspiciunt in administrationem Societatum, quas privilegiis fundarunt, & immunitatibus donarunt. Qui in ministerio quodam Societatis obeundo oslicium suum neglexerit aut violaverit, ille ex OO. *Hollandiae decreto 3 Octobr. 1656.*, ubi sit Hollandus, non a Societate in Hollandia plectitur, sed a suo judice, quem, antequam Societati defervire inciperet, habuerat. Sociis universis reverentiam etiam illi cives debent, qui regiones singulorum incolunt.

§. CCCLXIX. In prinis ad hujus Concilii curam refertur status reipublicae externus, hoc est, ab exterorum viribus aut voluntate magis minusve suspensus. In hunc perpetua animorum intentio exigitur ad avertenda damnna, ad exterorum amicitiam colendam, ad foedera exequenda. Hacc enim exequi quid est, nisi obligationi contractae, quae nulla unius alteriusve Socii voluntate dissolvi potest, convenienter agere? Quare legatorum mandato generali contineri intelligitur jus faciendi, ut debita solvantur, & universe, ut fides data praestetur, nisi plurimum suffragiis causa valde dubia, proinde nihil sine specialibus mandatis decernendum esse, judicetur. In bello iudicem legati jus habent cum supremo terra marique Praefecto & cum Collegiis archithalassicis agendi, &, quod ab his solis peragi nequit, decernendi. De subsidiis pecuniariis ad sumptus bellicos tolerandos necessariis a Senatu reipublicae certiores redditi, ad singulos Socios, hoc est, ad corpora imperium in singulis regionibus tenentia, sub finem anni referunt, corum consensum rogant, eumque ex silentio, si ille ante d. 10 Maji anni proximi non significetur, se collecturos annuntiant.

§. CCCLXX. Legatos ad exteriores mittunt, mandata illis dant, ad eorum rogationes retribunt, stipendia illis decernunt, decreta solvi, eosque, cum opus est, reverti jacent. Legatos externos accipiunt, operamque dant, ut ea, quam jure Gentium habent, sanctitas non violetur, ut exteris privatis, quorum causam, jus & aequum administretur, legatus quisque agit, ut foederibus stetur, ut, si quid evenerit, quo amicitia cum illis posset disfui, illud prudenter ac liberaliter

re-

reparetur; utque dignitas & incolumitas imperii Batav. eos eodem, quo olim, modo conservetur.

§. CCCLXXI. Quousque pateat potestas cuiusque legationis sine speciali mandato negotia, quae in hoc concilio tractantur, peragendi; nulla generali lege definitum est. Si quid novi statuendum, in quod ut obligentur Socii, unanimis consensu exigitur, nihil nisi prius rogata voluntate Sociorum speciali concludi posse, tum ex natura mandati singulis legationibus dati, tum ex usu, e. c. ex annua petitione consensu in tributa continuanda vel augenda, colligi posse videtur. In caeteris negotiis, quae ad Ordinem conservandum & ad executionem legum a Sociis factarum pertinēt, quousque liceat legationi moram interponere decretis ex plurium sententia ferendis, adum negat, se, antequam rem, de qua agitur, ad mandante s' retulisset, sententiam habere, quam dicat, cum nulla lege communis accurate definitum sit, ex usu, & quodammodo ex analogia, definiendum videtur. Jurisdictio, utpote legatorum religioni commissa, est a praescriptis mandantium novis libera.

§. CCCLXXII. Legatorum officia erga Societatem intelliguntur ex natura legationis. In illis numerantur studium concordiae inter Societatem & eum, a cuius imperio legatio quaeque pendet, Socium conservandae, diligentia in rebus agendis, fides, &, cum necesse est, taciturnitas. At cum nullum a Societate, sed tantum ab eo, quem refert, Socio legatio quaeque mandatum accipiat; hujus eam voluntati parere, ac mandata peragere oportet; & in primis, quantum salvis legibus communibus fieri potest, videre, ne quid ejus commodis adversum plurium suffragiis decernatur. Quod ne eveniat, Hollandi cautions singulares adhibent.

§. CCCLXXIII. Praesidis in concilio munus septenis diebus finitis ab alia ad aliam legationem pro eo, quem Socii inter se tenent ordine, defertur. Praeses ad concilium res, de quibus deliberandum est, refert, sententias cuiusque legationis ea, quae plures legati censem, proximantis, rogat, decreta ex plurium legationum, aut pro re nata unanimum, suffragiis conficit. Res majoris momenti, quae moram ferunt, ad concilium aliquod minus rejiciuntur, ut diligentius investigentur, & quid e republica esse credatur, ad concilium universum referatur. Secreto & celeriter decernenda tractat Consensus

septem virorum, qui singularum legationum tunc primi sunt, una cum Graphiario & Senatore Hollandiae. Decreta in concilio univerſo probata & recognita nonnisi consensu unanimim utari possunt.

PARTIS III. CAPUT III.

*De Senatu Reipublicae universae, deque aerario
communi & ejus procuratione.*

§. CCCLXXIV.

Facto foedere Trajectino neque legati, qui Trajecti manferunt, ut, quae ad illius conservationem & ad defensionem communem ex ejus mente esciendam pertinerent, ea curarent & urgerent, neque Senatus eo consilio institutus, ut subsidia a singulis Sociis promissa exigeret (*de Landraad*) id propositum assequi potuerunt. Difficultas cogendae, quam Socii se collaturos polliciti erant, pecuniae rei communis multo vehementius obfusisset, nisi *Wilhelmi* I. prudentia & auctoritas identidem id malum lenivisset. Hoc Patre cum esset orbata respublica, patuit necessitas instituendi novum *Senatum*, qui rem publicam universam administraturus plus potestatis consequeretur, ut Sociorum velle & agere in posterum tanto, quanto confuevisset, intervallo haud determinaretur. Institutus est ille Senatus cum ampla potestate etiam in Collegiis, quae rem navalem publicam regerent, ordinandis, nec tamen a. 1584. a cunctis Sociis. Ejus rectio commissa fuit *Mauritio* tunc 17 aa. nato, ac post *Leycestrii* illius potestati invidentis discessum d. 11 Aug. a. 1588. nova jurium accessione instructus fuit, ut major in posterum vigor in executione foederis Trajectini, & institutis eidem foederi convenienter factis, essiceretur. Intererat hunc consilio Senator Anglus pro necessitudine contracta cum *Elisabetha* Regina. Regnante *Jacobo* I, causa, ob quam is in hunc coetum admissus erat, sublata a. 1585. id Britannorum jus legatum aliquem perpetuum adjungendi, a. 1616. deperit. illud Collegium Hagine confidet.

fidet. Per magna pars potestatis illi attributae ex eo tempore decessit, quo Ordines GG. ad concilium vocare desierit (id quod per quinquennium facere consueverat): desierit autem, cum illorum confessus perpetuus ob varias causas a. 1593. institutus fuit. Exinde hujus Senatus munia ad duo tantum negotiorum genera adstringuntur.

Est coetus duodecimviralis. Unum aut duos plerique Socii ex rectorum cuiusque regionis corpore, tres soli Hollandi, legant, plerique in annos certos, quibus elapsis aliis in abeuntis locum sufficitur, Zelandi in perpetuum. Ad sunt huic Senatorum concilio tres viri, quorum in rebus generalibus magnum momentum est; Praefectus aerarii (*Raadsheer van Staat, Tresorier Generaal*), Quaestor Societatis, tum & vir, qui Senatui ab actis est: Quae munera ab OO. GG. conferuntur.

§. CCCLXXV. Ad houorem Senatus pertinet, ut inter Collegia a Sociis communiter instituta proximum ab OO. GG. locum obtineat. Senatores singuli a jurisdictione civili Hollandica immunes sunt; an & totus Senatus? Se esse liberum, ex analogia aliquis rationibus colligit a. 1772, collegunt etiam plerique Socii. Sed alter visum fuit Curiae Hollandiae, resque tunc in magnam controversiam venit. De Senatorum singulorum criminiibus, quae in lege Senatus a. 1651. enumerantur, cognoscit supremum in Hollandia judicium, sententiam fert is Socius, qui criminis legavit. De delictis, quae hujus Collegii ministri admiserint, iidem supremi judices eo, quem eadem lex praescribit, modo cognoscunt.

§. CCCLXXVI. Senatores non singulis Sociis, sed Societati, jurejurando obstricti haud, quod illi velint, agunt, sed quod hujus jura & commoda exigunt. Necque, ut fit in concilio OO. GG., suffragiorum numerus secundum Socios, a quibus missi sunt, computatur, sed viritim suo quisque jure dicunt sententias. Officii sui numeros Senatus ex lege a. 1651. in concilio Sociorum extra ordinem convocato statuta cognoscit: Mens legis esse videtur, ut, quantum ejus fieri queat, rebus in Senatu agendis cuncti aut plurimi interfici. Praesidium jus ad Senatorum quinque per vices pervenit. Redditi est a Sociis Ser. Principi Arauf. d. 16 Maii 1747. locus vetus in hoc Senatu, qui cum illo de negotiis, quae ibi aguntur, perpetuo rationes confert.

H 2 §. CCCLXXVII.

§. CCCLXXVII. Primum Senatus munus est, ea parare, quae ad defensionem communem pertinent. Huic adjunctum est munus curandi aerarii, ne fraudetur, ut pecunia a Sociis conferenda mature rogetur, ut soluta aerario inferantur, ut tempestive fiat solutio fortis, usurarum, & eorum, quae Societas privatis, vel ministris suis, militibus, exteris, debet, utque opera impensis communibus facienda. e. c. munitiones, tormenta bellica, recte apparentur.

§. CCCLXXVIII. Ad aerarium commune redeunt tributa incolarum territorii Sociorum universorum proprii, ibidemque proventus patrimonii publici, mulctae, (publicatio bonorum illic abolita est) emolumenta quorundam jurium regalium, & ollae fortunae, (*lotiariae*) quae annuatim instrauratur &c. De fraudibus tributorum in annorum seu res usu consumendas impositorum cognoscit idem Senatus sine provocatione, sed falvo sententiae recognoscendae beneficio ab OO. GG. expetendo.

§. CCCLXXIX. Quod ad annuos sumtus tolerandos deest aerario communi, illud ex suo supplet singuli Socii. Senatus earum, quibus res communis indiget, pecuniarum summam annuatim facit, factam totus, pompam ducente Ser. Principe Arausiaco, OO. GG. exhibet, & petit, ut eam sumtuum rationem ad Socium quemque mittere velint, ac simul, prout res poscit, magna argumentorum vi enixe commendat necessitatem mature terra marique providendi, ne quid detrimenti per neglectos belli apparatus faciat res publica. Socii cujusque consensu in hos sumtus pro rata parte suppeditandos liber est. Nec tamen illa libertas eo porrigitur, ut ea ex mente foederis Trajectini negari queant, quae ad fidem praestandam faciunt, aut quibus negatis Societas everteretur. Haec cum fundaretur, ea pecuniae conferendae ratio inita fuit, ut 1) illa collationis perpetuitas non esset voluntatis, sed necessitatis, 2) ut, quantum quisque quotannis conferret, vix sentiret. Nam tributa incolae, non suae regionis, sed communi aerario recta via pendeant. (art. 8 & 9. foeder. Traject.) Verum eavia sumtuum conferendorum ob multas causas in usum adduci haud potuit, ac hodie in usum revocata non sufficeret, cum multo ampliores pecuniarum summae exigantur. Solummodo in portoriis mercium aliunde invectarum, aut ex finibus nostris exportatarum, *vetus institutum* retinetur (§. 404.).

§. CCCLXXX.

§. CCCLXXX. Quocirca nihil reliquum fuit, quam ut ratae, quam Sociis quisque conferret, partis (*Quota*) descriptio aequabilis fieret. Hanc viribus ejusque ad mensam esse oportere, per se patet. Virium autem ratio est mutabilis, & a centum ac, quod excurrit, annis mutata est. Aequabilitas descriptionis a. 1616 & 1634. factae, quam adhuc sequuntur Socii, ei, qui tunc erat, rerum in bello civili statui accommodata erat. Numerus & opes incolarum, lucrandique opportunitas, non eademhodie, qua quondam, conditione ubique esse pergunta.

§. CCCLXXXI. Ex more introducto, ut suam quisque Socius ratam ad aerarium commune conferat, tria enata sunt incommoda; primum, ut nonnulli Socii quandoque solutionis moram facerent, deficiente vi eos cogendi. Id quod praeceps Hollandos coegerit ad pecuniam pro illis representandam (quae humanitas deinde multas de peraequandis Sociorum collationibus difficultates genuit); secundum, ut in consensu in necessarias erogationes interponendo nonnulli aliquoties tergiversarentur, ut optimum rei gerendae tempus dilaberetur, utque sic v. e. Collegia Archithalasica aere alieno onerari inciperent; tertium, ut nonnulli Socii quererentur, descriptionem ratae partis suae a. 1634. factam hodie suis viribus esse majorem, & aequiorem postularent. Hae querelae tantum valuerunt, ut d. 25 April. 1786. decernerent Socii universi, hoc negotium maximi momenti, a quo lans virium reipublicae pendet, per legatos agere; qui cummaxime in ea re ad acquabiliorem formam redigenda laborant.

§. CCCLXXXII. Quemadmodum Socius quisque ratam suam distribubat inter membra, seu partes, ex quibus corpus in quaque regione regnans constat, & quale genus tributi in cives imponat, non est negotium Societatis, sed pars imperii summi in quaque regione. Res nunc ubique ad certam normam redacta est; veluti inter Hollandiam australem ac Borealem, & inter tres Geldriae tractus certa collationis proportio est constituta. Trajecto & Amersforio quaedam sigillatim ab Ordinibus Trajectinis concessa sunt.

§. CCCLXXXIII. Consensus singulorum Sociorum in pecuniarum collationem a Senatu vel in proximum annum, vel extra ordinem in anno, rogatur purus, maturus, & cum de annua ejus petitione agitur, in totum annum.

§. CCCLXXXIV. Modi cogendi Socium, ut eam, in quam consensit, pecuniam solvat, in foedere Trajectino praescripti, & a Senatu reipublicae quandoque in Frisia & Groningenensi regione adhibiti, ab a. 1639. exoleverunt, & pro humanitate temporum nostrorum, ac pro viribus singulorum, nimis violenti habentur. Ex hoc rerum statu quoque appareat, quam necessaria sit auctoritas Ser, Gubernatoris.

§. CCCLXXXV. Collegium quatuordecimvirale, quod rationes aerarii Sociorum communis procurat, (*de Generaliteits Reeken-Kamer*), honore Senatui reipublicae proximum habetur. Binos viros Socius quisque illi adjungit; quod ad quos annos fiat, pendet a voluntate eos delegantium.

Quatuorviri ab OO. GG. constituti impensas in rem militarem procurant (*de Generaliteits Finantie-Kamer*).

P A R T I S III. C A P U T IV.

De supremo terra marique Imperatore ac de exercitu.

§. C C C L X X X V I.

Postquam in finibus Europae exercitus in pace perpetuus ali, & nova plane ars militaris a 50 inde aa. in usu esse coepit, saepe monuit Senatus reip. (e. c. a. 1744 & 1745.), faciendum esse tempestive, ut is, qui finibus nostris a subito incursu hostili defendendis sufficiat, militum numerus comparetur (§. 118.). Exercitus Belgici imperium aequa in pace, ac in bello, tum a Sociis universis, tum a singulis in suo cujusque territorio, est traditum Ser. Principi Arausiaco jure hereditario ad ejus posterios mares foeminasque transituro, & d. 27 Jun. 1788. communis Sociorum sponsione sancitum.

§. CCCLXXXVII. Sub duplici imperio, quorum alterum Principi delatum est a Sociis universis, alterum a singulis in suo cujusque territorio, continetur perpetua

cu-

curatio eorum, quae ad perfectionem rei militaris terrestris & maritima, atque ad defensionem publicam, pertinent. Ob eandem causam, ob quam haec cura ipsi commissa est, & ob intimorem singularum exercitus partium notitiam, Principi data est potestas praefidia constituendi mutandique in oppidis, & milites ab aliis ad alia loca, uti bonum & salutare judicaverit, mittendi (vulgo *het regt van de Patenten*). In bello praeceps exercitui. In castris versanti ab OO. GG. quidam viri civiles adjungi consueverunt, quibuscum de expeditionibus, obsidionibus, praeliisque committendis rationes conferat. Miles quisque jurat, se ejus imperio obtemperaturum.

§. CCCLXXXVIII. Exercitus est in fide totius Societatis, cui illam jurejurando obstringit. At vero, praepter hanc obligationem quasi primariam, pars exercitus, quamdiu data est in praesidium civitatum, quae imperii consortium in Socii cujusque regionibus habent, harum magistratibus quoque fidem specialem dat, & illis ibi adstringitur conditionibus, quae *artic. 3. foederis Trajetini* memorantur. Deinde imperanti in eadem, in qua degit, regione obligatur. Tandem, ut Ordines Holl. d. 16. Maji 1657. declararunt, speciatim ejus Socii mandata peragere debet, a quo illi stipendia recta via persolvuntur (*Betaals Heer*). Origo hujus juris, ut Socius quisque propter solutionem stipendii (quae proprie ex aerario communij & tributis communibus in illud illatis fieri debuerat) a milibus, quibus pecuniam debitam dependit, singularia officia exigere possit, forte tribuenda est ejus temporis consuetudini, quo singuli Socii milites suos alebant, antequam mos communem exercitum communibus sumtibus alendi, facta Societate Gandavensi, invalesceret. Non semper convenit inter Societatem & Socios singulos de effectibus juris, quod hi sibi tribuunt in milites in suo quisque territorio collocatos, vel in cohortes aut centurias sibi ad solvendum stipendiū assignatas, nec potuit non frequentior de illis quaestio nasci, postquam exercitus extitit perpetuus. Ne vero haec talis plurium potestatum conflictio sive discordiae cuidam sive boni communis diminutioni, occasionem det, res ipsa docet, quantopere sit reipublicae utilis consiliorum Ser. Principis Arausiaci auctoritas.

¶. CCCLXXXIX. Ut nemo apud nos invitus militare cogitur, ita & promissa militibus sancte servantur. Ultra

tempus, de quo convenerunt, in numeris ut esse pergent, hand compelluntur; in illos vero, qui deseruerunt militiam, severa, nec tamen poena capitali, animadvertisatur. Jura militum alia sunt communia, alia quarundam cohortium propria ex pacto cum quibusdam Principibus Germanicis & cum nonnullis gentibus Helveticis.

§. CCCXC. In solo foro militari delicta vere militaria ubique puniuntur. De illis criminibus, quae communia dicuntur, & de causis civilibus, num sit jurisdictio lege attributa militari judici, & quousque? saepe controversia multis in regionibus & oppidis exarsit. Socii universi in illis, quas in ditione communi habent, regionibus aequum censuerunt, (uti ex decretis OO. GG. a. 1742 & 1743. factis apparet) jurisdictionem militarem de delictis militum communibus adeo attribuere consiliis bellicis, ut eam celeriori reorum prehensione praecripere haud liceat. Judicii civili, utque ea ad militum quoque uxores porrigitur. Judicium supremum militare *Hagae* a. 1748. collocatum erat, a Sociis tacite approbatum, in quo per aa. 30 & amplius causae militum provocatione interposita dirimi consueverant, stipendiis ex aerario communi inter judices & ministros distributis etiam eo tempore, quo OO. GG. tutelam jurium supremarum exercitus praefecturae affixorum gesserunt. Id vero judicium tolli debere, a. 1784. Sociis visum fuit. De foro militum in singulorum Sociorum territoriis tres quaestiones agitari solent: prima, num sit in potestate imperantis, tale fori privilegium militibus ulterius, quam summa disciplinae militaris necessitas exigat, tribuere? secunda: pura tale institutum, si justum habeatur, publice expediat? tertia: quid haec de re in Belgio Foederatorum communi horum voluntate, aut singulorum legibus, statutum sit.

§. CCCXCI. Prima quaestio redit ad dogma^{ta} juris publici *communis* seu *universi* de jure principis certos jurisdictionis cujusque fines constituendi, atque de magistratus aut incolarum loci cuiusdam jure postulandi, ut nemo nisi eidem secum jurisdictioni subjectus, ibi commoretur? utque ab ea nullae personae, neque causae aliquae, jure impuniti eximantur, sed quaevis exemptio ex privilegio orta pro injuria in eosdem magistratus & habitatores recte habeatur?

§. CCCXCII. Quid publice, quid disciplinae militaris interlit, de una in omnes jurisdictione in quovis loco, adeoque de milite non sub aliis nisi communi omnium eodem loco habitantium

tlum judici subjiciendo vel non subjiciendo, statu, ex effectibus colligi debet, qui ex jurisdictione sive criminali in omni delictorum genere, sive civili in quibusdam causarum generibus, sub certis legibus militibus in milites designata manare solent. Num hac jurisdictionis civium communis & militum propriæ sejunctione militum civiumque apimi per se disjunguntur? Num utrorumque, vel alterutrorum, conditio sit deterior? Num delicta manent impunita? num lites sunt diuturniores? sumtuosiores? num judicij minus integrj suspicio metusve probabiles oritur? Quid rei militari expedit?

§. CCCXCIII. Socii universi nihil juris habent in singulorum territoriis, nisi in quod hi consenserunt. Cui consequens est, ut investigandum sit, quousque illorum voluntas, si minus ex verbis, sartim ex mente foederis, vel post illud factum verbis factisve declarata, de jurisdictione militari appareat. In initio belli civilis a. 1573. jam visum fuit necessarium, cognitionem de militum delictis speciali judici committi, proinde a judice ordinario eximi; id quod est in hac quaestione primum, de quo agitur (V. Bor VI, 450.). Milites sub signis non alium, nisi militarem, habere judicem debere, lege ult. Febr. a. 1579. facta de disciplina militari decreverunt viri, qui post foedus Trajeti consecutum ibidem manserunt, ut quae ad conventorum executionem pertinerent, curare pergerent. Cujus documenti (vulgo bestaltbrief) fides extra controveriam posita est, ut & ejus legis post id tempus ad effectum adductae exempla haud defunt. Posteris temporibus, ne quidem illis, quibus status rei militaris in Europa tota fuit mutatus, & exercitus perpetuus in usum adductus, norma certa de quibusvis causis communiter definita est. Qua re factum fuit, ut Socii diversum de ea censeant, ac suis quisque in singulis statuerint. Ea tamen jurisdiction, quae militibus exteris pacto promissa fuit, inviolata manet (V. de Helvetis decret. OO. Holl. 14 Mart. 1748.).

§. CCCXCIV. Ad defensionem reipublicae quaedam quasi series castellorum oppidorumque munitorum effecta est. Quorum alia sunt in Sociorum universorum, alia in singulorum, potestate. Haec uti a singulis curantur, ita & eorundem sumtibus sustentantur. Illa vero curae Senatus reipublicae commendata sunt. Amissa sunt propugnacula in Belgio Austriaco. Senatus ad sumitus tolerandos necessaria subsidia rogat, & ea quatenus solvuntur & sufficiunt, conscient & inspectant Ser. Principe Austriaco, in munitio-

nes conservandas &, cum opus est, augendas diligenter impendit.

P A R T I S III. C A P U T V.

De Classe & de procuratione rei navalis bellicae.

§. C C C X C V.

Rei nauticæ cura vetustiori tempore fere privata erat. Publicam egerunt principes saeculo 15 & 16, cum plures regiones maritimæ sub eodem principe conjunctæ plus mari valerent adversus piratas, hostes, aut principum exterorum in turbanda vel oneranda navigatione iniquitatem. Leges bonas dederunt *Maximil. I. Carolus V.* & in primis a. 1563. *Philipus II.*, quae lex in hunc usque diem viget. Cumque bellum saeculo 15. etiam mari quandoque gereretur: *Maximil. I.* rei bellicae maritimæ Archithalassum (*Admiraal*) d. 8 Jan. a. 1487. constituit. In singulis regionibus maritimis praeterea Gubernatoris erat, litorum & navigationis securitati providere.

§. CCCXCVI. In initio dissensionum civilium in Belgio exortarum rem bellicam maritimum ab a. 1569. curavit *Wilhelmus I.* deinde bello civili inchoato a. 1573. cum Senatu speciali, postea cum delegatis OO. Holl. *Delphis*; sicuti in *Holl. Boreali* eaudem procurationem habebant Consiliarii Ordinum in ea parte speciatim constituti. Idem in *Zelandia* separatim siebat. Id quod mortuo *Wilhelmo* singulæ nationes mare accolentes facere, ac separatim veetigalia exigere, atque in rem maritimum impendere, perrexerunt. Hollandi d. 1 Nov. 1585. Collegium, quod eam procurationem haberet, instituerunt, ac praefecturam maris *Mauritio* detulerunt. Senatui reipublicæ ab a. 1585. & in primis a. 1588. cura rei maritimæ a Sociis universis commendata fuit. Post varia consilia tandem vi- sum est, eam curam inter Socios ita communicare, ut abolito more singulorum Sociorum illas res seorsum procura- randi,

randi per collegia in suis cujusque finibus jure imperii instituta, isque vectigalia assignandi, quinque Collegia communia a. 1597, ordinarentur. His quidem lex nonnisi in annum prescripta, usu continuo perpetuitatem nacta est, quatenus ei in quibusdam capitibus usus contrarius a Sociis tacite approbatus haud derogavit. V. decr. OO. Holl. 22 Febr. 1667. Tria Collegia tunc fuere collocata in *Hollandia*; singula in *Zélandia & Friesia*, & quidem hoc ordine: *Rotterodami*, quod *Mosanum* appellatur, (12 virorum) *Amstelodami*, (totidem virorum) *Middelburgi*, (9 virorum) *Hornae & Enchusae* (11 viror.) (quot trimestribus per vices annuatim a die 1 Dec. incipiendas) *Harlingae*, (10 viror.) ad quod oppidum *Doccumā* translatum fuit. Ex eo tempore procuratio rei maritimae Senatui reipublicae, ut diximus (§. 396.), mandata exolevit.

§. CCCXCVII. Imperium in classem & in navium bellarum singularum vel plurium praefectos Ser. Principi Arausiaco delatum est jure hereditario (§. 387.). Facultas creandi eos, qui navibus praefint bellicis vario honoris & potestatis gradu praediti, partim *art. 11. 12. 21 & 22. legis Maximiliani I. d. 8 Jan: 1487. & Caroli V. d. 27 Dec. 1540.* partim usu exordium reipublicae antegresso & confecto, confirmatur. Mandata illis dat de curlu tenendo in pace, & de quavis expeditione in bello, potestatem excurrendi in hostem facit praedatoribus maritimis, partem praedae, quam esse legitimam judex pronuntiavit, consequitur. Quinque Collegis praesidet praesens. Eorum sententiae ipsius nomen praeferunt.

§. CCCXCVIII. Praefiti Classiariorum variis titulorum ac potestatis gradibus distincti illis collegis assignantur. Praefecti navium, postquam decem aa. ministerium suum obierunt, honore loci antiquioris tribunis militum terrestrium pares habentur. Paucis stipendia perpetua dantur. Mercantum navibus adesse jubentur, ipsi naves suas mercibus onerare ac mercathram facere vetantur. Legis de deditione navis hosti facta asperitatem humanior interpretatio emollire solet. Si quis tanquam miles judicium de rebus gestis subire debeat, hoc ex praepositis militum navalium compositum causam terminat.

§. CCCXCIX. Quinque Collegia archithalassica constant ex 54 viris, qui ex nobilium corporibus ac civitatum rectoribus sumi solent. Non patet ad ea aditus nisi ecclesiae publicae additio.

ctis. Arcentur, qui viro locum in eodem Collegio habenti vel quarto consanguinitatis vel tertio affinitatis gradu junci sunt. Jurejurando se obstringunt Societati. Jubentur abstinere a commercio praedarum, quas egerunt naues bellicae, vel rerum commissarum, tum & a societate cum praedatoribus maritimis, aut cum illis, qui apparatum navalem vendunt, vel mercaturam cibariorum faciunt, quae praefectum navium quemque sibi pro militibus suis & nautis comparare oportet.

Adiunt singulis Collegiis ministri honore, functionum genere, auctoritate ac potestate, diversi.

§. CCCC. Jus eorum Collegiorum par est & aequale, sed multitudine negotiorum naviumque, in quibus procurandis verantur, proinde & pecuniae illis a Sociis destinatae, aut identidem suppeditatae, summa differunt. Alterum alteri administrationis iuue rationes haud reddit. Impensarum rationes quotannis Collegio rationes aerarii Sociorum communis curanti (§. 385.) eduntur. In singulis Collegiis viritim suffragia computantur. Praesidis munus quot hebdomadibus ab aliis ad alios pervenit.

§. CCCC I. Ut multa inter Socios usu potius, quam pactis, reguntur, ita de jurisdictione civili in Collegium aliquod, aut in singulos Consiliarios ei adscriptos horumque uxores, tum & in ministros primi gradus cuique Collegio adfixos, atque de judice Consiliarii, qui in officio colendo delinquisse arguitur, saepe controverbia est exorta. De his quaestioneibus plerumque res reddit ad usum & analogiam principiorum, quae *in usu & legibus* cernuntur.

§. CCCC II. Jurisdictio his Collegiis attributa est de praeda maritima, de fraudatione vectigalium marinorum, de rebus ad oeconomiam navalem a praefectis navium neglectam pertinentibus. Alia ad certas personas adstricta est. Non concessuros sese, ut eorum Collegiorum de fraudationibus cognoscentium jurisdictione turbetur, vel non habeat exitum, sese d. 25 Jul. 1725. Socii religiose obstrinxerunt. De praeda summatim cognoscitur. Ab eorum sententiis (quibus nomen supremi Praefecti maris praemittitur) (§. 397.) non datur appellatio, sed ab OO. GG. petenda rerum in judicio actarum recognitio, additis novis judicibus.

§. CCCC III. Quanquam Collegia alia ab aliis munerum sibi impositorum genere haud discrepant, tame multitudine navium procurandarum Amstelodamense reliqua superat. Cuncti pari vinculo Societati obligantur. Bini ex singulis legatis Hagam quotannis convenire soleant, ut de statu rei maritimae

timae cum OO. GG. agant; extra ordinem, cum res poscit, saepius. Hollandi, cum eorum ob situm & navigationem maxime interfit, rem maritimam ea, quam tempus exigit, conditione esse, aliquoties Consiliarios suos ad rationes cum illis de apparatu tempestivo conferendas separatis Hagam convocant. Mandata autem illis, quae Societas dedit, contraria unum Socium separatum dare, alienum a natura Societatis quandoque OO. GG. judicarunt.

§. CCCCIV. Ad impendia toleranda, quae in administrationem rei maritima fieri necesse est, singuli Socii se se abdicarunt jure portoria & vectigalia quaedam in finibus suis in utilitatem suam privatam exigendi, & ea his Collegiis assignarunt. Illa vectigalia cum instituerentur, partim tempora-ria erant, mox perpetua esse coeperunt, & prout res se-
dant, in bello augentur. Portoria in vectarum & exportata-
rum mercium definiuntur lege a. 1725. His accedunt
praedae maritima pars quinta, mulctae, res commissae,
pecunia a Societate Indiae Orientalis annuatim solvenda,
(cujus nulla pars ad Collegium *Harlingense* pervenit)
emolumen ex usu sigilli parvi.

§. CCCCV. Intentior & efficacior in rem maritimam bellicam cura hodie intenditur, quam ineunte hoc saeculo usque ad a. 1748. fieri consuevit. Collegiorum vero marinorum conatibus (ut saepe doluit Senatus Reipublicae) obstat difficultas rei nummariae, quae partim orta est ex aere alieno, partim ex Sociorum aut non annum, aut non tempestive impetrato consensu in erogationem pecuniae petitam extra ordinem ad plures solitis naves ornandas, vel ex pecuniae communiter decretae tardiori solutione (§. 381.).

PARTIS III. CAPUT VI.

De administratione imperii in regionibus Sociorum communibus Europaeis.

§. CCCVI.

Progrēdimur ad statum & jura earum nationum dispi-
cienda, quae sunt in ditione Societatis (§. 27 *segg.*), nempe
in *Brabantia*, *Flandria*, *Geldria superiori*. In his par-
tes summi imperii eadem quae ubi vis, sunt, salvis tamen
juribus quibusdam earum nationum singulatum, aut quo-
rundam locorum, propriis. Ibidem penes *Socios*
communiter residet jus imperii, & jus regendi ec-
clesiam publicam, faciendique, ut quae concessa sunt
sacerorum toleratorum cultoribus, religiose conserventur,
non concessa prohibeantur, jus dandi leges de forma judi-
ciorum statuendi, de quiete & prosperitate publica. Est penes
eos jus de appellationibus, & alios, qui causas judicatas re-
cognoscant, judices dandi, jus privilegia in pestiendi, tributā
indicendi, patrimonii publici fructus in aerarium com-
mune redigendi.

Ordines GG. has imperii partes exercent. Senatus reip-
ecuram munitionum, vectigalium publicorum administrando-
rum, agit, de fraudatione tributorum in annonam impos-
titis cognoscit. At *Flandriae* tamen *Belgicae* cura *Zelandis*
speciatim commissa est. Gubernatoris munus delatum *Pr.*
Arausiaco est jure hereditario, estque ei gratiam delinquen-
tibus faciendi potestas nominatim facta (§. 419.).

§. CCCVII. In *Brabantia*, a qua incipimus, Soci
tractum *Sylvaducensem* & partem tractus *Antwerpensis* te-
nent, quae terrae in longitudinem circitur 24 & in latitu-
dinem 14 horarum iter patent. Comprehendunt urbem &
agros *Sylvaducenses*, terras (*Marchionatum*) *Bergenses*,
Bredanas, *Kuikenses* cum oppido *Grave*, *Dynastias* *Steen-
bergen*, *Willemstad* & *Princenland*, urbem *Trajectum ad
Molatu* pagosque illi adjacentes.

Brabantia universa quondam in potestate Ducum *Lotha-
ringiae inferioris* fuit, post a. 1005. in Comitum *Lovanien-
sum*

sum ditione, inter quos *Henricus III.* nomen *Brabantiae* titulo *Ducis Lotharingiae* a. 1247. adponere coepit. Ab his, extincta stirpe mascula a. 1355, pervenit ad *Joh. III. Ducis filiam Johannam*, quae *Antonium*, *Philippi Audacis Ducis Burgundici filium*, (§. 8.) heredem fecit. Cujus filius *Johannes* cum deceperet sine prole a. 1426, delata est successio ejus fratri *Philippo*, qui a. 1430. sine liberis expiravit. *Philippus bonus*, ut erat in proferendis imperii sui finibus perattentus, ita apud Ordines Brabantinos tantum valuit gratia, ut, *Carolo de Nevers* competitore excluso, Brabantiam consequeretur Dux sub auspicio imperii tabulas eorum, quae populo juratis verbis promisisset, testes (*blyde inkomst*), Ordinibus dare consuevit. In quibus cum haec esset conditio adscripta, quae jam in tabulis Cortebergensibns a. 1312. in stipulationem deducta legitur, ut si quod caput promissorum suorum haud servaret Princeps, civibus fas esset, ei non obedire, donec injuriam reparasset: adversus *Philippum II.*, qui simili jure furando se obstrinxisset, ob fidem violatam arma sumserunt Brabantini, ac cum Sociis Gandavensisibus se conjunxerunt. Trajectino foederi nunquam subscripti sunt. Cum illis jugum Regis abjecerunt, sed dispari fortuna. Quippe post a. 1585. in ditionem Hispanicam redierunt. Partem Brabantiae sero nostri suae potestatis fecerunt. *Sylvaducensem urbem* cum agrorum praefectura (*Meierei*), quae idem nomen fert, a. 1629. occupavit *Fridericus Henricus Princeps Araus.*, *Trajectum ad Mosam* a. 1630, *Bredam* a. 1637. Terras in Brabantia occupatas perpetuo jure Foederatis art. 3. pacis Monasteriensis addixit (§. 22.). Inter quos sit locum parem consequerentur, aut si id assequi non licet, ut se ipsos regendi potestatem obtinarent, a. 1646 & 1651. diligenter idem laborarunt Brabantini. Verum haec postulata fuere inania. Num illa Brabantiae pars a caeteris divisa jure poterat exigere, ut quicquid juris tanquam membrum totius Ordinum Brantinorum corporis ante bellum civile habuisset, idem illud, nominatim nulli cum se deret, oppido promissum, sibi a victoribus tribueretur?

§. CCCCVIII. In Brabantia Foederatorum Belgica distingui oportet *jura imperantis*, *populi universi*, *urbis Sylvaducensis*, *Dynastarum primiorum*, *nempe Baronis Bredani*, *Dominique de Kuik & oppidi Gravé*, *atque Marchionis Bergae ad Zonam*. Jura imperantis eadem sunt, quae

Dux

Ducum Brabantinorum ante cessionem fuere. Itaque ad Socios pertinet patrimonium publicum, quod illi habuerunt; sub quo continentur decimae, etiam agrorum novorum, portorum magnum Brabantinum, quod ex sententia a. 1769. pronuntiata ab indigenis quoque pendi oportet. Tributorum genera & modum ex *Hollandorum* sententia definire, a. 1649. placuit. *Feudorum jura & commoda ex illis Domino obvenientia* a caeteris Belgicis haud parum differunt.

§. CCCCIX. Jurisdictio alia est in agris, alia in oppidis. In illis leges d. 1 April. 1660, 7 Febr. & 5 Octobr. 1714. statutae normam agendi magistratibus praescribunt. Ibi Criminum inquisitor est Praetor (*Hoog Schout*), qui nomina reorum ad judges in urbe *Sylvaducensi* jus dicentes defert, & sententiam ab his causa cognita latam exequitur. Excipiuntur ab hac jurisdictione *Dynastiae primariae*, (§. 405.) & in *Dynastiis* quinque, quae vulgo appellantur *dimidiae* is, qui primus jurisdictiōnem oca cupavit, litem prosequitur. Jurisdictio civilis, in medium & infimam distributa, quatuor magistratibus (*Kwartier Schouten*) mandatur, agris propterea in quatuor tractus divisis, nempe in *Ostervicensem* (reliquis fertiliorem & ampliorem) *Kempelandiam*, *Peelandiam*, (*Gemera excepta*) *Maaslandiam*. Illi magistratus in *dynastiis dimidiis* una cum earum Satrapis (*Drossardis*) jus dicunt, mulctasque cum illis partiuntur. Senatus reipublicae quotannis binas legationes in urbem *Sylvaducensem* mittit, quarum una decimas publicas locat, in administrationem *pecuniae in 4 tractibus collatae*, inque novam ejus collationem inquirint, & de querelis aduersus ecclesia ministros ac scholarum moderatores cognoscit.

§. CCCCX. Jurisdictio per Brabantiam Belgicam universam, terrasque trans-Mosam sitas, salvis juribus oppidorum, Dynastarum majorum, & quorundam judiciorum inferiorum, & excepta urbe *Trajecto ad Mosam*, in secunda post factam provocationem cognitione, commissa est *Collegio novemvirali*, a. 1591. Hagae collocato, (*Raad en Leenhof van Brabant en de Landen van Overmaaze*). Judges, quorum primus Praefidis munere fungitur, constituant *Ordines Generales*. Initio illorum munus erat, in causis civilibus disceptandis versari, postea, ut de crimibus cognoscere possent, m. Dec. 1596. jus territorii ab OO. Hollandiae precario acceperunt. Licet iisdem judicibus restituere in integrum, veniam aetatis & jura indigenarum advenis concedere. Judicant quoque de controversiis

sis feudalibus, porro vice domini, solennem feudorum traditionem, mutato cliente, tum & formam in alienandis feudis, (illata in aerarium Sociorum quadragesima pretii) iisdemque hypotheca onerandis, procurant. Sequuntur praescripta legis ab *Alberto & Isabella factæ a. 1604*, legesque recentiores OO. GG. Jurisdictio eorum a provocatione libera est, salva causae recognitione *intra a. ab OO. GG.* petenda, & a prioribus judicibus cum novis, pari numero adjunctis, intra biennium terminanda. Ministri judicii primarii sunt Advocatus fisci & Procurator Generalis, ac commentariorum de rebus in Collegio actis procurator ac custos, quem vocant *Graphiarium*.

§. CCCXII. Jura indigenarum Brabantinorum sunt praecipue posita in quibusdam libertatis naturalis partibus, quae supersunt privatis, nec jurium regalium numero adscribuntur. De *bulla Brabantina*, seu lege *Caroli IV. Imp.*, uti multae controversiae sunt pluribus in locis enatae, sic *Hollandos* ab ejus vi sententia in *tribunali Maleniensi a. 1550.* pronuntiata liberavit.

§. CCCXII. Jura *urbis Sylvaducensis* (*Hofdstadt* appellatur) & caeterorum municipiorum ab antiquo inter se valde discrepant. Univeris in eorum commodum Senatus reipublicae constituit, ut cerevisia venalis intra sesqui leucam inde a quovis oppido clauso in agris coqui non posset, neque extra eum terminum cocta intra hos inveni. Urbem regunt Praetor (*de Hoogschout*) & 40 viri, inter quos 7 judices (jurisdictione late patente praediti) annuatim leguntur, duobus, nempe Praefide & hujus locum tenente, additis ex illis, qui superiori anno judices fuerunt. Reliqui 7 jurati, quorum annus elapsus est, cum illis primam regimini partem tenent, secundam 24 Senatores, in quorum numero sunt, qui superioribus annis judices fuerunt. Exclusi a rectione urbis sunt Praefecti (*Decani*) *Collegiorum*, in quae, qui quaestum opere ac mercatura faciunt, cives distributi sunt. Cum civitas in potestatem Sociorum veniret, incolumitatem jurium suorum antiquorum sibi stipulata est.

§. CCCXIII. Ad Ser. Principem Arauf. pertinent *Dynastiae*, *Steenbergenis*, (olim pars Comitatus *Stryensis*) *Prinsenlandia*, *Eindhovia*, *Kraanendonk*, *Willemstadium*, *terra Kuik*, *oppidum Grave*, atque urbs & regio (*Baronia*) *Bredana*. Hanc feudi jure olim a Ducibus Brabantinis, nunc a Socijs (quibus jure imperii debentur decimae, ac tributa

buta, e. c. agrorum 80 mille fl. annui) acceptam tenet, & *agros, ericeta, jus venti, sub complexu jurium regalium jurisdictionem criminalem sine appellatione proprie dicta, jus que gratiam faciendi, possidet.*

§. CCCCXIV. Oppidi *Bredani* privilegia ab antiquo eximia sunt. Cives sunt immunes a magno portorio Brabantino. *Tributum aedium Sociis* haud pendunt. *Satrapam, 2 Cosl.* 8 judices annuos, (qui & de criminibus in agris ac de *venatu sine appellatione* judicant) *Baro* constituit. *Munitiones* sunt sumtibus *Sociorum*, qui praesidium alunt. *Hi tributa in hereditates, annonam, in venditiones fundorum &c. imposita exigunt. Satrapa 9 moderatores* *judiciorum in agris, (Scultetos) binosque ex singulis 13 pagis judices bis quotannis convocat, ut cum illis de impensis & commodis communibus agrariorum deliberet ac decernat. Ecclesiae 22 classem Synodi Hollandiae Australis undecimam efficiunt.*

§. CCCCXV. *Berga ad Zoman* (quondam pars *Comitatus Stryensis*) in potestate Ser. *Electoris Palatini* est sub nomine *Marchionis Bergensis*. Hujus jura quanquam ampla sunt & eximia, ac jurisdictionem criminalem & cum ea conjunctam bonorum publicationem, etiam jus gratiam delinquentibus faciendi, comprehendunt; tamen clientelae vinculo non tantum cum *Sociis* continetur *Marchio*, sed horum quoque eadem, quae quondam *Ducum Brabantinorum*, *jura artic. 3. pacis Monasteriensi*, & foedere pacis *Aquisgranensis*, sancita sunt.

§. CCCCXVI. De jure in urbem *Trajectum ad Mosam*, in *Comitatum Vroonhovensem* (tres pagos continentem) in tractus jurisdictionis undecim, qui a *St. Servatio* cognominantur, & octo pagos, controversiam nuper exortam cum Aug. Imperatore, tanquam Duce Brabantino, transactio d. 8 Nov. 1785. terminavit hoc modo, ut illorum locorum (exceptis pagis *Falais, Argenteau, & Hermal*, Imperatori cessis) nec non jus in *Peelandiae* pagos *Bladel* ac *Reusel*, *Sociis* in perpetuum confirmetur. Qui vicissim se se abdicarunt omni jure in *Scaldin* ab Antwerpia ad finem *Saftingae*, retento omni jure in reliquam *Scaldis* partem, eam claudendi, & in canales *Sas & Suin cum Ostiis*. Cesserunt praeterea Imperatori territoria, in quibus aedificatae fuere munitiones *Kreuschan*s & *Frederic Henri*, uti & jus in loca *Lillo* & *Liefkenshoek* dimiserunt.

In urbe *Trajecto* jurisdictionem & alia imperii jura *Socii* cum

cum Episcopo Leodiensi communia, ea autem soli habent, quae quondam Duceum Brabantiae propria fuerunt. Manet vetus dictum: *Trajectum neutri domino, sed paret utriusque.*

§. CCCCXVII. Eam urbem regunt 2 Praetores (*Hooft-schouten*) duo Coss. 14. judices annui, Senatores jurati octo. Ad appellations judicandas litesque finiendas quot bienniis mittuntur a Foederatis & ab Episcopo quatuor legati (*Kommissarissen decisores*) pari ab utrisque numero.

§. CCCCXVIII. De effectibus imperii in ea urbe communis, quod memoravimus (§. 416.), deque juribus praecipuis Foederatorum, non defuerunt controversiae. Haec jura partim usu Duce Brabantiorum perpetuo & certo ante cessionem Foederatis factam nituntur, partim ex analogia principiorum, quae in eodem usu cernuntur, colligi possunt. Vettigalia quaedam illic soli exigunt Foederatis. Jus poenias remittendi in urbe & agris Ser. *Gubernatori hereditario* contulerunt, negotium vero eam gratiam delinquenti factam in commentarios rerum actarum eo, quem nostrates voce Gallica vocant *interineeren*, modo referendi judicio supremo Brabantino speciatim mandarunt, quod eae-tereoquin de nullis, praeter hanc, causis civilibus vel criminum accusationibus in eo territorio plane separato potestatem cognoscendi habet.

§. CCCCXIX. De terris trans *Mosam* sitis quaedam superiori saeculo definita mutavit conventio nuper cum Imperatore, tanquam Duce Brabantino, facta. (§. 416.) Foederati decesserunt de jure suo in tradum *Ausne*, *Blegny-le-Trembleur* cum *St. André*, *Teneur*, *Bombaye*, in oppidum & castellum *Dablem* cum accessionibus, exceptis *Oost* & *Cadier*. Vicissim Foederatis cessit Imperator dynastias *Vieux-Fauquemont*, *Schin sur la Gele*, *Strucht* cum juribus ei adnexis, pari modo *Dynastiam Schaasberg*, circuitum *Fauquemontii Austraci*, atque *jis in Elsoam*. Varia ad rem judicariam & ad graves corruptelas in his terris abolendas edixerunt OO. GG. d. 15 Octobr. 1662. & 2 Maii 1777. Hi Gubernationem earum terrarum d. 29 Maii 1747. detulerunt Ser. Princ. Arausaco. In iisdem tabulis in Principem contulerunt jus gubernandae terraes *Wedde* & *Westwoldingerland*, cuius illi imperium, *Senatus reip. curam tributorum & munitionum*, urbs *Groninga* jurisdictionem, habent.

§. CCCCXX. Flandria, agris frumentariis, pascuis, oppidorum & pagorum multitudine, incolarum industria,

dives; in longitudinem 24 horarum, in latitudinem 20, itet patens, vetustiori tempore in 3 partes distributa fuit, quarum maxima in clientela Gallica (§. 11.), pars cum Comitatu Alost &c. imperii Germanici erat, pars vero fuit vetus Stirpis Comitum possessio a clientela quavis libera. Pars, quam *artic. 3. pacis Monast.* & conventio de finibus a. 1664. terminatis attribuit Foederatis, illa ut in eorum ditione perpetuo maneret, conventio d. 8. Nov. 1785. cum Imperatore facta definitivit (§. 416.), hac lege addita, ut inde a munitionibus in ea regione extructis novas efficeret neutri licet intra actum globorum, qui ex tormentis bellicis jaciuntur, aut horum ipsorum suggestus intra id intervallum construere. Manent itaque in Foederatorum potestate & curae speciali Zelandorum mandata sunt (§. 275.), *Sluis*, oppidum exiguum, sed munitum, ubi quoque consideret Collegium, quod in agris 2111 jugerum & 255 perticarum jus dicit. (vulgo het vrye van Sluis) *Aardenburg*, *St. Ayna ter Muiden*, *Tsendyk*, *Biervlied*, *Hulst* & *Præfectura Hulstana*, *Sas van Gend*, *Philippine*, *Axel* & *Neusen*, ac pars Comitatus *Middelburgensis*. Ecclesiae Flandricæ sub classibus Zelandicis continentur.

§. CCCCXXI. Ab a. 1599. Collegium Novemvirale, Middelburgi collocatum, verlatur in jure dicundo, in primis in *appellationibus*, & quas vocant, *reductionibus* ac *reformationibus*, judicandis, & quidem ex vetustis Flandrorum legibus, quatenus non sunt abrogatae vel auctae novis. Jus primæ cognitionis habet de litibus inter duo oppida, aut quae de juribus regalibus oriuntur. Beneficia cessionis abonorum, inventarii, veniae aetatis largitur. Sententias intra 10 dies impugnare licet appellatis OO. GG. aut *reformatione* petita. OO. GG. vero causam instructam ad judicium quoddam in Belgio superiori mittunt, ut terminetur. Ad magistratus in Flandria constituendos, & alia mandata illic intra 6 hebdomades peragenda, quotannis legatos mittunt.

§. CCCCXXII. Cum Geldri neque pace *Monasteriensis*, neque *Trajectina*, impetrare possent, ut tractus Ruremonidanus fieret juris Belgici: conventione cum *Carolo VI* facta a. 1715. exiguum ejus partem ad navigationem in Mosa flumine & ad fines tuendos opportunam, consecuti sunt Foederati. In ea parte a. 1717. judicium summi *Kenloae* instituerunt. Quod ab a. 1731. est *quingue virale*, inter quos viros unus ecclesiæ publicæ Belgiche ad-

adscriptus est. Judicant sine provocatione, sed salva petitione remedii, quod vocant *magnam revisionem*.

§. CCCXXIII. *Venloam*, jure civitatis quondam a Duce *Geldriae Rainaldo II.* pro potestate ab *Ipp.* accepta donatam, Societati *Trajectinae Hispaniæ* eripuerunt. Recuperavit eam a. 1632. *Fridericus Henricus Pr. Arauf.* Dedit ea se Hispanis a. 1637. Rediit in ditionem *Foederatorum* a. 1702. & jure conventionis (§. 420.) memoratae manet. *Praetor (Schout)*, ibi personam imperantis referens, cum interest judicii, ipse non judicat, sed judicata & judicatum exequitur, ac cum his, & eorum *Praefide Consule* non nisi uno, ac 3 *Consiliariis*, cives regit.

§. CCCXXIV. *Dynastia Montfort*, intra fines *Geldriae* prope urbem *Ruremond* sita, ad Ser. Princ. Arauf. pertinet, imperium ejus sumnum *ad Socios*. Post duo pacta inter *Frid. Henricum* & Regem Hispaniae 8 Jan. & 27 Dec. a. 1647. facta, & post stipulationem pacis *Monasteriensis artic. 45.* insertam, Rex Hispaniae a. 17 Aug. 1653. terram & *Dynastian Montfort* cum omnibus accessionibus, juribus & jurisdictionis generibus, nullo jure reservato, Principi Arauf. cessit. Hanc cum Rex *Prussiae* ex conventione a. 1732. facta retinuisset: *Fridericus Rex a. 1769.* in Ser. *Principem Guilielmum V.* eodem, quo illam possederat, jure transtulit.

P A R S I V.

*De necessitudine Belgarum Foederatorum
cum populis exteris.*

C A P U T I.

*De perpetua Belgarum ratione cum Gentibus
Europaeis in pace belloque agendi.*

S. C C C C X X V.

Populos alios cum aliis ipsa quasi natura conjungit: alios communis metus & utilitas, alios benevolentia mutua, ex variis causis orta, & illa quidem mutabilis eorum, qui cum maxime ad gubernacula sedent. Naturali copulatione continentur populi, quorum is est situs, ea conditio, ut si sint hostes, nervos roboris sui mutuo incidunt, si amici sint, etiam si in quibusdam rebus sint aemuli, tamen communis necessitate adacti simul laborare debeant, ne opprimantur.

Belgae ab ipsis reipublicae incunabulis hanc agendi rationem tenuerunt, ut benevolentiam quorumvis populorum quaererent, colligerent, retinerent, dum nocerent nulli, prodeissent omnibus. Cum illis arctius se junxerunt, quorum ne opprimerentur, interesse persuasum haberent, cum illis vero principibus quandoque laxius, quorum amicitiam sibi aequa imperiosam, ac inimicitiam formidolosam, fore cernerent. Confisi industria & viribus suis non habent, cur aemulos navigationis & mercaturaे suae oderint aut metuant.

S. C C C C X X V I. Quietis studium, quod reipublicae, potentiam

tiam suam ponenti in mercatura florente, maxime expedit, curam conservandi dignitatem ac maiestatem imperii non extinguit. Hac salva, Foederati offensas leviores negligunt, de majoribus ut sibi satisiat, mitiori quoque modo & per amicos quaerunt, nec bellum inevitabile timent, sed aut foederum religione, aut necessitate dannorum intolerabilium depellendorum, coacti suscipiunt. Quare cavent, ne cui justam belli causam praebeant, aut praeberi patientur (§. 354.).

§. CCCCXXVII. Cui consequens fuit 1); ut, cum saepe latentes nascantur de salutatione maritima, inque honore veli tuendo Gentes Europeae valde religiosae esse soleant, Foederati *d. 3 Jan. 1671 & 7 Octobr. a. 1756.* classum ac navium bellicarum Praefectis ultro mandarint, ut in salutandis arcibus, cum portus, stationes maritimas, vel flumina aliena intrarent, eam, quam princeps quisque vellet, aut quae conventis esset definita, salutandi rationem teneant, & non urgeant parem resalutandi honorem, sed eum humanitati eorum, ad quorum territoria accedant, permittant.

§. CCCCXXVIII. 2) Haud impeditus navibus exteris sive onerariis, sive bellicis, aditus, nec non transitus militum innocuis petentibus, conceditur. Vectigalia mercium transvehendarum, quae ad exterios principes pertinent, remitti solent, ut fert mos Gentium, neque huic, ut puto, obstat poslunt privilegia privatis de portoriis exigendis data. At mercium, quas apud nos emunt exterii principes, vectigalia exiguntur. 3) Praeterea ne paucorum privatorum culpa in poenam cunctorum vertatur, ut *a. 1672.* evenit, severe prohibent, exterios Principes a maledicis, in primis a novellarum scriptoribus, laedi.

§. CCCCXXIX. 4) Ne Foederati nimis indulgendo in aviditatem mercatorum inflamment odium & ultionem populorum, qui inter se armis decertant; severe prohibent, apparatum bellicum illis advehî, obsecris merces, quibus indigent, apportari, aut indigenas mandata praedandi ab alterutro populo bellum gerente accipere. Nec licet civi, praedam ab exteris praedatoribus in portus nostros allatum emere.

§. CCCCXXX. Jura territoriorum adversus violationes enixe defendant Foederati, nullumque in illis actum violentum, nullas militum conquistiones, nisi ultro concessas,

ferunt. Iniquitatem in se & cives suos retorsione corrigere, aegre, ac nonnisi cum necesse est, annituntur.

§. CCCCXXXI. Pacem ne rumpant privatorum facinora, ac ne festinanter ad repressalias veniatur, tum probata Foederatis moderatio suadet, tum quibusdam foederibus cautum est. (V. *artie. 7. foederis 1714 cum Hispanis*).

§. CCCCXXXII. Nec defunt conventiones, quibus id egerunt Belgae, ut privati debiti publicis haud teneantur; (*ibid. art. 8.*) ut belli initium intra definitum temporis intervallum haud noceat aut suis aut hostis sui civibus, qui in territorio alterutro versantur.

§. CCCCXXXIII. In bello, quod gerunt, juris Gentium bellici regulas a militibus & classiariis suis observari severe jubent. Praedatoribus maritimis non nisi carentibus, se se ab officio suo nihil contra jus G. agendi haud discessuros, potestatem excurrendi in hostem faciunt. Neque praeda maritima habetur legitima, nisi quae praedatori, aut illis, qui navi bellicae victrixi interfuerunt, rite est adjudicata.

§. CCCCXXXIV. Hosti nostro apparatum bellicum apportare, nefas est, & legibus nostris saepe vetitum fuit. De pescatoribus non invadendis quandoque conventiones cum hoste fiunt. Pars quaedam mercaturaे innocuae cum hoste pro re nata conceditur.

§. CCCCXXXV. In bellis suis Foederati uti carent, ne a civibus, vel a navium suarum praefectis, jura populorum quiescentium violentur; (§. 429.) ita quoque laborant, ne ab his in mari suis juribus quidquam detrahatur. Pacis in bello studiosi aequas conditiones accipere solent, & in his ponderandis impensius id agunt, ut in posterum tutiores, quam ut potentiores, per arma fiant. Nec se foederati sui aequa recusantis nimia bellaudi & ex bello lucrandi cupiditate a pace quaerenda averti debere, a. 1648. censuerunt.

PARTIS IV. CAPUT II.

De Legationibus.

§. C C C C X X X V I.

Postquam a saeculo inde 16 partim arctior inter Gentes Europam incolentes necessitudo coaluit, partim mutuus metus increvit; secutum est hoc, ut mos inoleseret, legatos perpetuos, vel conjunctionis cuiusdam conciliatores & conservatores, vel eorum, quae agantur, observatores, mutuo mittendi & accipiendo. Belgae ab incunabulis inde reipublicae, quantum sua interesse judicarent, amicitiam cum exteris colere, crebris legationibus ad eos missis demonstrarunt, & a populis Europaeis legatos perpetuos, sed a Gentibus Barbariae oras accolentibus nonnisi ad certum tempus accipere pergunt. Ut non solent legari, quos ingratios fore constet; ita Belgae cives suos ad se mitti nolunt.

§. C C C C X X X V I I. Legati Belgici eodem, quo Regii, honore, pro eo, quem quisque obtinuit, dignitatis gradu, afficiuntur. Qui gradus ex nomine intelligi solet. Quare cum a. 1660. Foederati Olivam misissent legatum sub nomine *Deputati*, cuius nominis vis ignota caeteris legatis erat, ob eam causam, forte & ob alias, de honore legitimo illi tribuendo dubitatio haud exigua fuit.

§. C C C C X X X V I I I. Legatorum nostrorum partes sunt, ea, quae OO. GG. scire interest, ad ipsos mature, secreta ad illorum Graphiarium, referre. Ad amovendam quamcumque sordium suspicionem, (quae nostris legibus in omnibus ministeriorum publicorum genere levere prohibitae sunt) nulla, nisi OO. GG. consentientibus, dona retinere illis licet.

§. C C C C X X X V I X. Sanctitas legatorum externorum, quotquot nomine *ministrorum publicorum* appellantur, apud nos religiose conservatur. (V. *decret. OO. Holl.* 29 *Apr. a. 1651.*) Neque enim facta unius aut alterius judicis illis juribus haud consentanea in eorum numero sunt, ex quibus de sententia Foederatorum judicari possit, sed suis illi iussibus, aut manifesta eorum, quos citra mandatum gesta sunt, approbatione, obstringuntur. Sacra sua in aedibus

suis privatum colere, legato cuique licet; nec tamen iisdem interesse civibus Hollandicis integrum ex decreto OO. Holl. 1656. est. In eos, qui legatos aut eorum comites violarunt, severa, & cum semel legatus, ut sibi satisfiat, urserit, sine spe gratiae facienda, aliquoties animadversum fuit. Sontes autem non deduntur populis externis eos dependentibus, quod nec jure G. exigi potest. Jurisdictio in legatos & eorum familiam nulla est, nec nisi illorum voluntate in famulos, de quibus propterea a. 1712. Trajecti specialis conventio facta fuit. Invisi legati revocari solent (cujusmodi exemplum jam a. 1628. evenit). De solenni legatorum primi ordinis deductione, appellatione, sautatione, certa norma constituta est. Ab a. 1649. abrogata est consuetudo pensiones aedium, in quibus legati habitant, ex publico solvendi, & 28 Jun. a. 1749. ea, qua quondam fruebantur, immunitas a tributis in annonam impositis.

§. CCCCXL. Consulum maritimorum tum generalium, (veluti Hispanici, cui Amstelodami habitanti sunt adjuncti *Viceconsules* alibi collocati) tum specialium, (qui ab Agentibus, & a Conservatoribus in Portugallia constitutis differunt) alia apud nos, atque legatorum, conditio est. Jurisdictioni in loco, in quo degunt, & tributis obnoxii manent. Sic a. 1675. GG. OO. negarunt, *Wicquefortium* ea esse conditione, ut legatis externis par haberi queat. Ad controversias vitandas de Consulum in nautas gentis, a qua mandatum acceperunt, jurisdictione, cum Belgis a. 1739. Galli, illis urgentibus, convenerunt, ut mutuo id munus aboleretur.

§. CCCCXLI. Consules nostri, etiam illi, qui non sunt Belgae, (nisi aliter foedere cautum sit) in oppidis Gentium externarum maritimis sine jurisdictione constitui solent. Jura & commoda navigationis nostrae & navigatorum procurant, & his consilio atque opera adsunt. (Navium bellicarum Praefecti lites inter magistrum navis & nautas in alienis oris maritimis componendi facultatem non lege, sed usu & horum voluntate, habent).

§. CCCCXLII. Consulum Belgicorum potestas in oris maris mediterranei latius patet, & v. c. *Smirnae* ad jus complures sub tutela Belgica comprehendendi protendit. Coram Actuario, cui opus commentarios rerum actarum consciendi commiserunt, testamenta fiunt, quae in patria

valent. Ab eorum judicatis in causis civilibus ad judicium in patria superius provocari potest.

PARTIS IV. CAPUT III.

De Foederibus.

§. CCCCXLIII.

Foedera Belgarum alia sunt Societatis communia, alia singulorum Foederatorum propria. Haec vero sunt aliorum cum aliis, vel cum exteris, quae neutra verbis aut menti foederis Trajectini repugnare debent. Eorum, quae Socii communiter faciunt, duplex ratio est; altera, ut suae Societati novos pari aut dispari conditione adjungant, altera, ut ad certa tantum auxilia sibi ferenda, aut ad amicitiam colendam, speciali pacto alios sibi, seque aliis, obstrin-gant. Novo Societatem Socio aequali jure augere, *ut cupiebant Angli, a. 1651.* haud visum fuit commodum. Communicatio utilitatum potior eodem a. 1651. visa fuit communione consiliorum de republica & imperio. (§. 351.) **Alia** Foederum genera cum exteris fecere complura, prout temporum ratio, vel naturalis quaedam cum nonnullis necessitudo, poscere videretur. Quorum foederum religio & interpretatio nititur regulis Juris Naturalis & Gentium.

§. CCCCXLIV. Scientia foederum Belgicorum, quantum necessario facit ad status rerum nostrarum praesentis intelligentiam, in quo versamur, est argumenti foederum, quibus Socii Trajectini obligantur, aut alios sibi obstrictos habent, uberior cum eorum causis & effectibus explicatio. Quorum si originem respicias, alia sunt reipublicae primordiis antiquiora, alia subinde a Sociis facta; alia sunt perpetua, alia in certum tempus, plerumque longum, iacta. Haec quandoque tacite prorogantur. Enumerationem conventionum, quarum vis uno actu aut brevi tempore finita fuit, quaeque magis ad privatam, quam ad publicam causam pertinuerunt, hoc loco omittimus (e. c. de piscatu non impediendo in bello).

§. CCCCXLV. Si rem inquiras, de qua in foederibus agitur,

tur, universe dici potest, eo quaeque spectare, vel ut alii populi Belgis Foederatis haud noceant, vel ut praelint. Ne violetur navigatio libera, cum Gentibus Barbariae oras accolentibus identidem ista sunt foedera, illisque munera dantur, non qualia & quanta per legatos, Belgarum sumtibus aliquamdiu alendos, expetunt, sed quae pro tempore commoda judicantur. Atque ne in bellis externorum inter se damna navigationi jure G. haud vetitae importentur, foedus de hac tuenda 20 Nov. a. 1780. factum est. Simili consilio, ne quid periculi perpetui a praevalidis unius aut paucorum principum viribus impendeat, foedera de conservanda quadam virium inter populos Europeos aequabilitate tempestive Socii fecerunt, veluti a. 1668 & a. 1701.

Foederum eo spectantium, ut alii benevolentia sua & auxilio Belgis praelint, primum genus est illud, quod ad bellum inferendum vel ad defensionem pertinet. Foedus perpetuum de bello quibuscumque ex foederati voluntate inferendo, expetitum a. 1666., Belgae recusarunt. Defensio vero alia est adversus hostem externum, alia adversus vim exitiosam in ipso reipublicae finu enascentem ad fundamenta imperii constituti subvertenda. Prioris generis conventa Belgae complura subinde fecerunt. Posterioris generis foedus salutare est factum d. 27 Jun. 1788., ut infidiosae status publici constituti aggressiones reprimantur.

De subsidiariis militibus, aut statim in Belgium mittendis, aut, cum primum rogentur, eo, quo Belgae velint, loco suppeditandis, cum pluribus Principibus a superiori inde saeculo conventiones, ac a. 1788. tres, factae sunt.

§. CCCCXLVI. Transactiones de controversiis subinde natis distinguimus a foederibus, nisi adjunctam habent promissionem vel auxiliis nobis ferendi, vel adjumenti aliis a Belgis praestandi, ut fides illis data impleatur. Quale foedus transactioni d. 8 Nov. 1785. factae accessit. Illae vero transactiones sine bello factae, quarum vis superest, omnino ad hanc locum pertinent, quoniam qua sint conditione Belgae quoad exteriores, ex illis partim cognoscitur. Illa tamen in hoc recensu recte omittuntur, quae in bello factae cum ducibus belli, aut cum magistratibus, vim non nisi temporariam habuere, aut pacis tabulis haud faneitate sunt.

Pacis post bellum factae foedus, (ut cum veteribus loquar) primarium est *Monasteriense* d. 31 Jan. 1648, quo Belgae

Belgae libertatem sibi plenam ab Hispanis stipulati sunt, ac vinculum cum Germanis vetus esse solutum significarunt. Cuius foederis perficiendi difficultatem, & in eo feriendo Belgarum prudentiam ac felicitatem, tum & ejus effectus, atque exitum, (§. 22 seq.) indicavimus; hoc tamen loco plenius demonstrari convenit. Verba artic. 5. utcunque dubia explicavit transactio cum Carolo VI. *Imp. d. 20 Febr. 1732.* *Vindobonae* facta. Cui accessit foedus, quo Belgae se *Sanctionis pragmaticae* ab eo *Imp. factae* fidem praestituros spoponderunt. In pacificationibus, quibus composita fuere bella post a. 1648. gesta, id actum fuit, non tantum ut claris definitionibus delerentur controversiae, de quibus terra marique decentatum fuisset, ne extincta parum fideliter incendia majori damno reviverent, sed & quaedam cautiones tabulis pacificationum fuere insertae, ne bellum post id tempus facile oriretur, atque ut aliquamdiu tuti essent Belgae, ubi bello repente orto in solo hostili deprehendantur (§. 432.). Etiam foedera superiori tempore facta quandoque pacis confirmantur. V. *Pacis Neomag.* cuin *Suedis* art. 4.

§. CCCCXLVII. Foederum amicitiae ac mercaturae magna est utilitas. De mercantium commodis pacta, ut plurimum in tempus definitum facta, primum eo spēctant, ut transitus mercium non tantum haud vetetur, sed etiam ut a molestiis pervestigationum, ac a portoriis, saltim ab iniquis & arbitrariis, liberetur. Praeterea carveri solet, ut liceat quaevis, aut certe plurima, mercium genera venalia exponere aut exportare; porro, ut illae, quae non vetantur, modicis vectigalibus onerentur, ne his nimium auctis, a commercio parum quaestuoso nostri negotiatores deterrantur, proinde libertas commercii concessa ad nihilum veniat. Ne qua vero fraudis suspicio aut occultatio litiibus occassione praebat, de certa navium mensura quandoque conventionum fuit. Pari consilio in stipulationem deducitur, ut institorum, quos negotiatores nostri in finibus externis habent, Belgarumque caeterorum, in illis mortuorum bona ad propinquos aut testamentarios heredes perveniant; ut mortuos honesto loco sepelire liceat; ut vivis de religionis suae a publica dissensu nulla molestia exhibeat; ut Belgis promta & incorrupta jurisdictione succurratur; ut Consules, aut alios mercaturae nostrae procuratores, in Foederati finibus constituere liceat. Cumque mercaturae nostrae florem valde impediturum fuisset monopolium genti cuidam in *Coloniis Hispanorum Americanis* tributum; huic rei artic.

31. pacis Trajectinae cum Hispanis factae provisum fuit.

§. CCCCXLVIII. Foedera mercaturaे hoc loco recente-
sensa Belgae cum cunctis fere populis Europaeis, & cum
illis, quae superiunt, civitatibus Hanseaticis fecerunt. His
accedunt pacta converta utriusque Societatis Indiarum
cum populis Asiaticis, Africanis, Americanis.

A foederibus mercaturaे differunt foedera navigationis
& liberi piscatus. Etiam in illis feriundis, quorum capi-
ta praecipua etiam hoc loco exponenda sunt, sibi Bel-
gae non defuerunt.

§. CCCCXLIX. Nulla est firmior pactionum sanctio,
quam communis ex praestita fide utilitas. Prudentia in
foederibus feriendis, honestas in conservandis, exiūnium
Belgarum decus in perpetuum esto. Hoc difficillimo Euro-
pae tempore genti fortuna nihil praestare majus potest,
quam firmos fidelesque amicos, & perpetuam Gentium
Europaearum perſuasionem, Belgium, si a praeponente
quodam populo opprimatur, non nisi cum magno totius
Europae excidio calurum. Verum praeter ea, quae ab exte-
rorum voluntate pendent, alia habent Belgae, quae a se ipsis
sumant, ut sint ampli & prospiri. Quippe ad virium, quas in
suo ipſorum ſinu habent, rectum uſum multum valere per-
get mens docilis juventae ad regimen & obsequium cogni-
tione rerum & institutorum publicorum utilium eruditae,
atque amore in patriam, sine ostentatione ſenſibus nobili-
bus ac generofis factis olim demonstrando, mature imbua-
tæ. Ad hanc mentem in rectoribus ac civibus in poſte-
rum quoque formandam & corroborandam cum accessere
perget religionis publicae flexanimis efficacia: eveniet, ut
concordia firmioribus vinculis nuper ad stricta, sincera ac
perpetua coniunctione eorum, qui regunt, ac qui re-
guntur, coalescat, utque providentia Dei, quae remitti-
blicam ſaepe caluræ ſimilem erexit, illi det expetitam
votis omnibus felicitatem & aeternitatem.

T A N T U M.

E M E N.

EMENDANDA.

Pag. 5 versu 9 pro 1428. leg. & 1433.
--- 5 --- 14 --- 1527. *l.* 1515 & 1524.
--- 7 --- 6 --- 1575. *l.* 1572.
--- 8 --- 18 *post barriere dele* 1785. & *post nova*
l. 8 Nov. 1785.
--- 11 --- 3 *pro attinguitur* *l.* *attingitur*
--- 17 --- 21 --- *inservirent* *l.* *inservierunt*, & *dele*,
videtur.
--- 18 --- 8 --- *aer* *l.* *acer*
--- 26 --- 3 --- *aefellorum* *l.* *afellorum*
--- 31 --- 42 --- *Bouaire* *l.* *Boaire*
--- 33 --- 9 --- *proferendi* *l.* *proferendis*
--- 34 . . . 10 . . . *conferendii* *l.* *conferendi*
--- 34 . . . 22 . . . *de latae* *l.* *delatae*
--- 36 . . . 5 . . . *repudian-* *l.* *repudiantis*,
--- 36 . . . 23 *l.* *praediti* *eliguntur.*
--- 38 . . . 31 *post* *curae del.* *quos*
--- 39 . . . 16 *pro* *prosperitis* *l.* *prosperitatis*
--- 50 . . . 1 . . . *dynastine* *l.* *dynastiae*
--- 50 . . . 18 . . . *reservat* *l.* *reservatis*
--- 51 . . . 37 . . . *hereditario*, *jure*, *l.* *hereditario*
jure,
--- 52 . . . 40 . . . *ignorantis* *l.* *ignorante*
--- 52 . . . 42 . . . *inpuriam* *l.* *injuriam*
--- 53 . . . 20 . . . *promoeria* *l.* *pomoeria*
--- 53 . . . 36 . . . *extenus* *l.* *catenus*
--- 53 . . . 39 *l.* *Sic servitute glebae sublata*,
--- 54 . . . 35 . . . *ique* *l.* *iique*.
--- 56 . . . 18 . . . 1580. *l.* 1480.
--- 57 . . . 21 *post* *Coloniae adde a.* 1579.
--- 57 . . . 25 *pra* *quam*, *post* *l.* *quam post*
--- 58 . . . 8 *l.* *spoponderunt*
--- 58 . . . 16 *l.* *differretur*
--- 58 . . . 21 *l.* *Leyceſtrio*
--- 62 . . . 21 *pro* *clausis aliisque privilegio* *l.* *clau*
fis, *aliisque privilegio*,
--- 63 . . . 32 . . . *quod du* *l.* *quod duplex*
--- 63 . . . 34 *del.* *plex*
--- 63 . . . 41 *pro* *quot quo annis* *l.* *quotannis*
--- 65 . . . 26 *post* *antiquo adde cives*

Pag.

E M E N D A N D A

Pag. 66 *versu* 34 *pro illi l.* illique
 67 . . . 32 *post ac l.* aliorum
 67 . . . 35 *pro funguntur l.* fungitur
 71 . . . 6 *l.* ab officio
 74 . . . 26 *pro 1789. l.* 1788.
 76 . . . 29 *l.* Zelandia cis
 76 . . . 30 *l.* inter magistratus, & in Senatu
 81 . . . 2 *l.* aquarium.
 84 . . . *ult.* *pro reverei l.* reverendi
 86 . . . *l.* tantum praescribitur
 89 . . . 42 *pro dispiciendi, l.* dispiciendi
 90 . . . 17 . . . illi *l.* ille
 92 . . . 13 . . . *indicti l.* indici
 93 . . . 19 . . . *indicta l.* indicis
 93 . . . 17 . . . modo *l.* modo,
 95 . . . 26 . . . libetati *l.* liberati
 101 . . . 10 *post* paruerunt *adde* Drenthani
 102 . . . 26 *l.* autonomian
 104 . . . 26 *dele a.* 1789.
 110 . . . 25 *pro ea l.* quae
 112 . . . 40 *l.* privatis, quorum causam *legatus* quisque agit, *jus & aequum* administretur
 113 . . . 1 *del.* eos
 114 . . . 28 *del.* 1585.
 115 . . . 39 *l.* Redditus
 115 . . . 42 *pro erpetuo l.* perpetuo
 116 . . . 14 . . . lotiariae *l.* lotariae
 126 . . . 13 *pro inpestiendi l.* impertiendi
 126 . . . 32 . . . *a.* 1005 *l.* 1107 & 1139 *ac post* transactiōnem *a.* 1151.
 127 . . . 1 . . . III. *l.* I.
 127 . . . 2 *dele* 1247.
 128 . . . 28 *pro inquirit l.* inquirit
 128 . . . 29 . . . ecclesia *l.* ecclesiae
 131 . . . 31 . . . *Schin sur la Geele, l.* *Schin sur la Geule*
 136 . . . 31 *post* foederati *adde* cujusquam Socii
 138 . . . 35 . . . magistrum *l.* magistrum

R
PAT